

Digitaliseret af | Digitised by



**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Fabricius, A.; af A. Fabricius ; udgivet af de samvirkende sønderjydske Foreninger.

Titel | Title:

Danmark, Preussen og Bismarck

Udgivet år og sted | Publication time and place: Helsingør : J. M. Welsch's Bogtrykkeri, [1900]

Fysiske størrelse | Physical extent:

88 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author



40² - 514.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 40 II 8^o



1 1 40 2 8 01594 1

+Rex



Denmark,

Preussen

Bismarck

A. Fabricius

1871

Verlag von G. Neumann, Neudamm

Danmark,

Preussen

og

Bismarck

Af

A. Fabricius

— *Magt er Ret* —

Udgivet af de samvirkende sønderjydske Foreninger



J. M. Welsch's Bogtrykkeri. — Helsingør.

FORORD.

I over Trediedelen af et Aarhundrede, i over en Menneskealder have de danske Sønderjyder sukket under det preussiske Aag. Den Slægt, der var Vidne til den Voldshandling af en samvittighedsløs Erobrer, hvorved denne Ulykke skete, er for en stor Del gaaet i Graven, og Mindet er ligesom blegnet hos den yngre Slægt. Det turde da ikke være overflødigt at opfriske det i al Korthed tilligemed den Skæbne, som denne brave og trofaste Del af det danske Folk siden har været underkastet.

Preussen har aldrig villet opfylde sit Løfte i § 5 i Pragfreden om det danske Nordslesvigs Tilbagegivelse. Tværtimod har det under alle voldsomme, ofte meningsløse Svingninger i sin Politik og ikke mindst under den nyeste „Zigzagkurs“ bestandig dybere hugget sin Klo i det, efter Kejser Wilhelm 2.s Ord til Rekruterne i Wilhelmshafen 1898: „Det Land, hvori den tyske Ørn har slaaet sine Kløer (!), det er tysk og vil vedblive at være det“. Derfor fortyskes nu Nordslesvig paa alle mulige Maader, dansk Folkelighed undertrykkes, Sproget udryddes i Kirke og Skole — ikke engang i Hjemmene maa der gives Privatundervisning i Dansk, heller ikke maa Børnene som voksne sendes paa Højskoler i Dan-

mark — danske Møder, Flag og Sange forbydes, endog det historiske Navn „Sønderjylland“; danske Familier udjages, for at deres Ejendomme skulle gaa over i tyske Hænder og Landet blive tysk — kort sagt: den germanske „Sittlichkeit“ viser sit sande Væsen i Aaret 1900 efter Kristus ved at begaa et — FOLKEMORD!

PREUSSENS UDVIDELSE.

PREUSSEN TAGER SIN UDGANG FRA EN MEGET
RINGE BEGYNDELSE.

Fyrstendømmet Hohenzollern, hvorfra det preussiske regerende Fyrstehus er udgaaet, er et langt, smalt, lidet frugtbart Bjerglandskab, der skraaner fra Schwarzwald mod sydost ned imod Bodensøen imellem Baden og Württemberg og kun er 21 Kv.-Mile stort — omtrent som Laaland — med henved 67,000 Indbyggere. Det har Navn efter det gamle Bjærgslot *Hohenzollern*, der ligger syd for Hechingen paa det 2565 Fod høje, kegleformede Bjærg af samme Navn og er Fyrstehusets Stamborg. Den gamle forfaldne Borg er efter 1850 bleven opført paa ny med Taarne og Tinder i middelalderlig Stil af Kong Friederich Wilhelm 4., da han efter Revolutionen 1848 og 1849 havde bevæget de regerende Fyrster af de to Linier Hechingen og Sigmaringen til at overlade sig sit Stammeland, og 3. Oktober 1867 modtog Wilhelm 1. paa sin i ny Glans prangende Borg den nordtyske Rigsdags Lykønskingsadresse.

Med den sidste Fyrste af Hechingen uddøde denne Linies Mandsstamme, men den sidste Fyrste af Sigmaringen Karl Antons Børn ere komne til at spille en Rolle; den ældste, *Leopold*, født 1835, blev Anledning til den fransk-tyske Krig, da han 1870 af Cortes blev valgt til Konge af Spanien; den anden, *Karl*, født 1839, blev 1866 Fyrste og 1881 Konge af Rumænien; den tredie, *Anton*, født 1841, blev 3. Juli 1866 dødelig saaret ved Königgrätz som preussisk Løjtnant, og den fjerde, *Friedrich*, født 1843, er Oberst for en preussisk Kavalleribrigade. Den ældste Datter, *Stephanie*, døde 1859, kun 22 Aar gammel som Dronning af Portugal, formælet med Kong Pedro, og den anden, *Maria*, blev 1867 formælet med Grev Philip af Flandern.

Den første af Slægten, der gjorde Navnet bekendt, var Borggrev *Friedrich af Nürnberg*, der som Fætter til Grev Rudolf af Habsburg ivrigt bidrog til hans Valg til tysk Kejser 1273 og til hans Sejr over Kong Ottokar af Bøhmen paa Marchfeld 1278, der grundlagde Huset Habsburgs og Østerrigs Magt. I dette Slag havde Friedrich kæmpet med største Tapperhed og fik som Belønning Borggrevskabet Nürnberg arveligt i sin Familie. Hans Efterkommer i femte Led af samme Navn, der var Kejser Siegmunds Raad- og Feltherre, blev 1415 af Kejseren udnævnt til Kurfyrste af *Brandenburg* (det vendiske Brennibor, Skovborgen). Det var dog først under Kurfyrste *Friedrich Wilhelm* (1648—1688), en Søn af den svage og stedse vaklende *Georg Wilhelm*, at Grunden lagdes til Udvidelsen. Ved falsk og troløs Benyttelse af de politiske Forhold fik han Hertugdømmet *Preussen*, det nuværende Østpreussen, der 1618 var tilfaldet Brandenburg, fri for Polens Lenshøjhed, fik siden ved den vestfalske Fred Bagpommern med Kammin, Magdeburg, Halberstadt og Minden, hvorpaa han ophjalp sit af Trediveaarskrigen ødelagte Land, holdt en ypperlig Hær og aabnede villig sit Land for de fordrevne franske Protestanter, Huguenotterne, der fandt gavmild Understøttelse hos ham og ophjalp Industrien i Preussen. Hans Søn, Kurfyrst *Friedrich 3. (I.)* (1688—1713), var derimod en indskrænket, forfængelig, ødsel og pragtelskende Mand, der fremfor alt tragtede efter at faa Kongetitel, hvilket han ogsaa med store Ofre opnaaede af Kejseren 1701. En Modsætning til ham var Sønnen, *Friedrich Wilhelm I.* (1713—1740), en raa, udannet, barsk og hensynsløs Underofficer, der straks afskaffede det kostbare Hof, jøg Kammerherrerne, Skuespillerne og Operasangerne paa Porten, indførte den største Sparsomhed i Finanserne og anvendte alt paa at ophjælpe Landet, navnlig Agerdyrkingen, og især paa at skaffe sig en stor og veløvet Hær paa 80,000 Mand. Bekendt er hans Lyst til at faa de længste Soldater, som han hvervede til enhver Pris, hans Tobakskollegium, hvor han sad og drak Øl med sine Generaler i den tætteste Tobaksdamp, og hans despotiske Haardhed som Familiefader, navnlig mod Kronprinsen, den begavede Friedrich, hvem han endog vilde have dømt til Døde, da han tænkte paa at flygte til England for at unddrage sig hans Mishandlinger. *Friedrich 2. den store* (1740—1786) arvede efter Faderen et fyldt Skatkammer og en stor Hær, bemægtigede sig Schlesien, som han tog fra Østerrig, og Vestpreussen med Netzedistriktet ved Polens første Deling og viste sin Dygtighed som Feltherre ved i Syvaarskrigen

at modstaa den store Forbindelse af Østerrig, Rusland, Frankrig, Sachsen og Sverrig uden ved Freden at miste noget Land, — hvortil dog heldige Forhold bidrog, — hvorpaa han ophjalp sit ødelagte Lands Agerdyrkning, Kvægavl og Industri, anlagde 800 ny Landsbyer og efterlod et Rige paa 3540 □ Mile og 5,430,000 Indbyggere, der ved hans Tronbestigelse kun havde været 2160 □ Mile med 2,240,000 Indbyggere. Ved en Sparsomhed, der ofte steg til Karrighed, kunde han anvende mere end 24 Millioner Thaler paa de enkelte Landsdeles Opkomst, hæve Statsindtægterne til 22 Millioner Thaler og efterlade en Skat paa 55 Millioner Thaler og en ypperlig Hær paa 200,000 Mand. Men han frembyder ogsaa store Skyggesider. Han var Ynder af den franske Dannelse, Fritænker og egenmægtig Despot, fordrede ubetinget Lydighed, foretrak Adelsmænd til alle højere Embeder og Officerspladser, trykkede den lavere Befolkning med haarde Skatter, Told og Accise paa de vigtigste Fornødenheder, som Salt og Kaffe, og drev et formeligt Spionsystem for at opdage Overtrædelser. Saaledes lod han Bøtterne gaa Dag og Nat om i Gaderne for at lugte, hvor man brændte Kaffe uden at have betalt Afgiften for Retten dertil. Flere slette Mennesker benyttede sig af Kongens Pengebegærlighed til at berige sig ved deres Spekulationer med Banker, Tobaksmonopoler, Lotterier osv. Men for den undertrykte Bondestand og dens Undervisning gjorde han intet, og mod Slutningen af sin Regering havde han tabt sin tidligere Folkeyndest.

Hans Brodersøn og Efterfølger *Friedrich Wilhelm 2.* (1786—1797), var en uvirksom, svag, ødsel og udsvævende Regent, der lod sig lede af uduelige Yndlinge og satte Friedrich 2.s Skat over Styr, ja efterlod endog 48 Millioner Thalers Gæld. Ved det ødsle Hof herskede tøjlesløs, sædelig Fordærvelse under Masken af religiøst Hykleri. Uden nogen personlig Dygtighed udvidede han Staten til 5550 □ Mile med 8,700,000 Indvaanere, navnlig ved de to sidste Delinger af Polen, som han behandlede troløst, da han først havde lovet det Understøttelse mod Rusland, men senere fandt det bekvemmest at tage sin Del af det lette Bytte. Godmodig havde han i Begyndelsen søgt at lette de tunge Byrder fra Friedrich 2.s Tid, men senere indførte han, tvungen af Pengenøden, en Del af dem igen, og ved de to berygtede Edikter, *Censur-* og *Religionsedikten* af 1788 berøvede han Folket de eneste Friheder, Friedrich 2. havde levnet det, den litterære og religiøse. Under hans Søn og Efterfølger, *Friedrich Wilhelm 3.* (1797—1840), kom Preussen

til at staa paa Afgrundens Rand. Han besad vel Privatmandens Dyder, Sandhedskærlighed, Retfærdighedsfølelse og rene Sæder, og gjorde straks en Ende paa Hoflivets Luksus og Udsvævelser, men var ubestemt og ubehjælpelig, manglede ganske Statsmandsblik, indsaa ikke Nødvendigheden af Reformer og holdt haardnakket fast ved det gamle. I Krigen med Napoleon gik Preussens Krigshær til Grunde i de hidtil eksempelløse Nederlag ved *Jena og Auerstädt* 14. Oktober 1806; 27. Oktober var Napoleon i Berlin, og hele Preussen kom i hans Vold, da de fejge og uduelige Feltherrer og Kommandanter i Fæstningerne i panisk Skræk kappedes om at overgive sig. Berlinerne nedværdigede sig endog ved at modtage Sejrherren med Jubel! I Tilsitfreden 9. Juli 1807 maatte Preussen afstaa over det halve af sine Lande, saa at det fra 6300 □ Mile indskrænkedes til 2870 □ Mile med ikke 5 Millioner Indbyggere og i Grunden blev en Vasalstat af Frankrig. Dets fuldstændige Undergang syntes kun at bero paa Napoleons Lune, som det i alt maatte underkaste sig.

Det var ikke den ubetydelige Konge, men Mænd som *Stein*, *Scharnhorst* og især Statsminister *Hardenberg*, der ved deres gavnlige Reformer, almindelig Værnepligt, ny Militærorganisation og friere Indretninger søgte at berede en Oprejsning fra den dybe Ydmygelse. Den snedige Hardenberg forstod at fremme alt, der kunde vække Nationalfølelsen, medens han over for Napoleon bevarede Skindet af at være fransksindet. Saa frygtsom og svag var Kongen, at han efter Napoleons Nederlag i Rusland næsten blev tvungen til at erklære ham Krig ved sin General Yorks Fra-fald fra de Franske og ved Folkets almindelige Rejsning.

Skønt Preussen paa Wienerkongressen 1814 søgte med sædvanlig Rovbegærlighed at rive saa meget Land til sig, at Rusland navnlig maatte sætte det Grænser, opnaaede det dog ikke den forrige Udstrækning, idet det meste af det polske Rov blev givet Rusland, men det fik en langt større Befolkning og kom til at udgøre 5068 □ Mile med 19,600,000 Indbyggere. Dog havde det en uheldig Beliggenhed med to adskilte Hoveddele.

I Stedet for at holde det Løfte, Kongen under Frihedskrigen havde givet sit Folk om en fri Forfatning, lønnede han det med at forfølge alle friere Ytringer, baade politiske og kirkelige. Ved hans Død herskede der en almindelig Misstemning, der under *Friedrich Wilhelm 4.* (1840—1861) brød ud i Martsrevolutionen 1848, da Kongen blev tvungen til at ydmyge sig i den Grad, at han paa

Slotsbalkonen 22. Marts bleg og angreben med blottet Hoved maatte hilse paa Ligtoget af 187 faldne Barrikadekæmpere. Hans Broder, Prinsen af Preussen, den senere saa højt priste *Wilhelm 1.*, maatte flygte til England, fordi han havde ladet skyde paa Folket, og hans Slot blev erklæret for national Ejendom for at beskytte det mod Folkets Raseri. Saa omskiftelig er Folkegunsten!

For at genvinde sin tabte Folkelighed og for at fjærne de i Berlin forhadte Tropper, greb Kongen Lejligheden, der frembød sig, til at kaste dem op i Slesvig og Holsten til Hjælp for Oprøret, som var udbrudt der, og som Preussen i Stilhed havde pustet til, i det Haab at kunne fiske i rørt Vande. Denne Voldsgerning bragte imidlertid for Øjeblikket hverken Preussen Ære eller Fordel. Wrangel maatte paa Ruslands Befaling rømme Jylland 1848 uden at faa inddrevet den af ham paalagte Krigsskat paa 4 Millioner Rdl., og ved Freden i Berlin 2. Juli 1850 maatte Preussen trække sig tilbage fra Krigen og overlade Hertugdømmerne til deres Skæbne. Preussens Anseelse var sunken i Europa, og i Tyskland selv var det Genstand for Haan, navnlig i Bladene.

Aaret efter *Wilhelm 1.s* Tronbestigelse blev i 1862 den Mand Statsminister, der skulde faa den største Indflydelse i Europa og skabe Preussens Storhed. Under de hæftige Forfatningsstridigheder var *Otto von Bismarck*, født 1. April 1815, Genstand for bitter Spot og Haan som absolutistisk sindet og „reaktionær Junker fra 1848“. Da Rigsdagen ikke vilde gaa ind paa de forøgede Udgifter til Militærvæsenet, som Kongen og Bismarck ansaa for nødvendige, regerede han endog uden Budget. Sine Planer til at forene hele Tyskland under Preussens Overherredømme fik han under de næste Aars særdeles heldige Forhold den gunstigste Lejlighed til at udføre. Han benyttede den med den hensynsløseste Energi.

Først efter Frederik 7.s Død synes han pludselig at have faaet den Tanke, at det danske Spørgsmaal godt kunde egne sig til Grundlag for en Krig. Den kunde redde ham ud af den fortvivlede Stilling, hvori han havde bragt sig selv og Kongen ved sine hensynsløse absolutistiske Provisorier til Hærudgifterne, naar han nu kunde faa de preussiske Vaaben til at glimre, Landdagsmajoriteten til at anerkende de egenmægtige Militærudgifter og Tyskerne til at glemme alt og løbe med i vild Begejstring. Det var et Mesterstykke, der skulde udføres; Kongens Retsbegreber skulde forandres, Dronningens Indflydelse svækkes, det tyske Forbund føres bag Lyset, Bismarck vidste meget godt, at hverken Preussen eller Augusten-

borgeren havde Ret, men han beholdt det hos sig selv til efter Krigen; da var det, at han i Landdagen under Debatten om den første extraordinære Flaadebevilling med Tvivlen paaberaabte sig den Ret, som Kristian 9. havde overdraget. Denne Tvivl eller rettere — hans Overbevisning generede ikke i mindste Maade hans Samvittighed.

Det gik da ud over *Danmark*, med hvem Tyskland siden 1852 snedig havde forstaaet at trække Underhandlingerne om Hertugdømmernes Stilling i Langdrag, for at der ikke skulde ske nogen Løsning, men for at man kunde holde Sagen gaaende og bryde løs, naar det belejlige Øjeblik kom. Og dette kom, da Frederik 7. uventet døde paa Lyksborg Slot 15. Novbr. 1863. Overfaldet paa Danmark af de to Stormagter Østerrig og Preussen — 60 Millioner mod mindre end to — blev taalt af de andre Stormagter, der ikke kunde blive enige om at hjælpe Danmark og vel heller ikke anede Omfanget af Preussens røverske Hensigter. Disse kom imidlertid snart for Dagen. Preussen, der havde faaet Østerrig med for at afskrække de andre Stormagter fra Indblanding, købte, da Danmark i Wienerfreden 1. Aug. 1864 var bleven tvungen til at afstaa Hertugdømmerne, Lauenburg af Østerrig for 2½ Mill. Rdl. De betragtede sig nemlig nu som de eneste *retmæssige* Besiddere af Hertugdømmerne, da de preussiske Kronjurister 1865 havde erklæret dem derfor, fordi — *Kristian 9. havde afstaaet dem sin Ret* — en mærkelig Kendelse, thi var Kristian 9.s Ret den ene gyldige, hvorfor havde da Preussen og Østerrig bekæmpet den og fravristet ham den? Desuden havde de i Londontraktaten af 8. Maj 1852 med de andre Stormagter anerkendt det danske Monarkis Integritet og Prins Kristian af Lyksborgs Tronfølge. Da Østerrig mærkede Preussens Lyst til at røve Byttet, holdt det paa Augustenborgerens Arveret, der ogsaa straks havde meldt sig, skønt hans Fader havde givet bestemt Afkald ved „sit fyrstelige Ord og sin Ære“. Da de ikke kunde blive enige, fik Bismarck Kong Wilhelm til at gaa ind paa Krigen, skønt det holdt haardt at faa ham dertil, thi han følte, at Preussens Tilværelse stod paa Spil. Omtrent hele det øvrige Tyskland holdt med *Østerrig*, som man almindelig troede vilde sejre — en Mening, som *Napoleon 3.* ogsaa delte, hvorfor han holdt sig neutral. Bismarck skal hver Dag have ladet spille Krigsmusik uden for Slottet for at holde den ængstelige Konge i krigersk Stemning. Det lykkedes Preussen hurtigt at overvælde Smaastaterne og efter Sejren ved Königgrätz 3. Juli at tvinge Østerrig til aftræde

Slesvig og Holsten i Pragfreden 23. August 1866, dog med det Forbehold i Artikel 5, der indsattes ved Napoleons Mægling, at Nordslesvig skulde blive afstaaet til Danmark, naar Befolkningen stemte derfor. Efter at Preussen i mange Aar aldrig havde *villet* gøre Alvor af at udføre denne Bestemmelse, blev den med sædvanlig Troløshed uden videre hævet ved en hemmelig Overenskomst med Østerrig 11. Okt. 1878. Østerrig slap i øvrigt i Pragfreden med at betale 20 Millioner Gylden og udtræde af det tyske Forbund, som Preussen nu traadte i Spidsen for og omordnede. Ellers „lod det sig nøje“ med at annektere (røve) eller indlemme i Preussen ikke mindre end *Slesvig, Holsten, Lauenburg, Hannover, Hessen-Kassel, Frankfurt og Nassau*, hvorved det blev et stort sammenhængende Statslegeme, 6330 □ Mile med o. 30 Mill. Indbyggere. Østerrig havde faaet sin fortjente Løn for at have ladet sig narre til at gaa Preussens Ærinde, Slesvig-Holstenerne deres ved at indlemmes i det forhadte Preussen, i Stedet for at faa deres Hertug af Augustenborg.

Den overordentlige Lykke, der fulgte de tyske Vaaben i *Frankrig* 1870—71, hvor de i øvrigt altid vare langt overlegne i Antal, forstod Bismarck, der ønskede Krigen og havde fremkaldt den ved en forfalsket Depeche, fuldt ud at benytte. I Versailles blev Wilhelm „Erobrer“ udraabt til tysk Kejser 18. Januar 1871, og i Freden sammesteds 26. Febr., der blev endelig vedtaget i Frankfurt 10. Maj, lod Preussens Rovbegærlighed sig ikke nøje med mindre end Elsass-Lothringen og den uhyre Sum af 5 Milliarder eller 5000 Millioner Francs, en Udplyndring, mod hvilken i sin Tid Napoleon I.s af Preussen af 120 Millioner Thaler kun var en Ubetydelighed. Det lykkedes dog Frankrig imod Bismarcks Forventning inden den bestemte Frist at skaffe den uhyre Sum til Veje og faa Landet rømmet af de tyske Horder, som det maatte underholde og som havde behandlet det med hensynsløs Haardhed.

Med Raskhed gennemførte Bismarck *den tyske Enhed*, hvori Preussen blev Hovedet, med fælles Rigsmønt, Rigskrigsskat, Retsenhed, Hærvæsen o. s. v. Langvarig og uheldig blev den saakaldte „Kulturkamp“ med de Ultramontane og Pavedømmet — Majlovene 1873 —, som han dog senere 1879 maatte lade falde for at vinde eller forsone dem, uagtet hans stolte Ord 14. Maj 1872: „Nach Canossa gehen wir nicht“. 1871 blev han Rigskansler og Fyrste og fik som Gave en stor Domæne i Lauenburg med Sachsenwald og Slottet Friedrichsruh. Til hans 70-aarige Fødselsdag 1. April

1885 indsamledes 2,700,000 Mark, hvoraf $1\frac{1}{2}$ Million anvendtes til Købet af Familiegodset Schönhausen, der 1830 var blevet afhændet og var gaaet ud af Familiens Eje, og 1,200,000 til Understøttelse for Kandidater til de højeste Lærerembeder for den akademiske Ungdom.

Berlin fik han 1878 bestemt til Fredskongressens Sæde i den russisk-tyrkiske Krig og viste sig da just ikke taknemlig mod Rusland for dets velvillige Forhold under Krigen med Frankrig, da han søgte at indskrænke dets Fordele til det mindst mulige. Derimod nærmede han sig mere Østerrig, med hvem han i 1879 sluttede et Forbund, der senere flere Gange er fornyet og 1887 blev tiltraadt af Italien, som derved efterhaanden er kommen i den største Finansnød paa Grund af de overdrevne Udgifter til Militærvæsenet. Ved dette Treforbund har Bismarck søgt at vinde Tid for det store tyske Riges Befæstelse ved at afskrække dets Fjender — selv det forbundne Rusland og Frankrig — fra at angribe det. „Wir Deutschen fürchten Gott, aber sonst nicht auf der Welt“, lød Bismarcks stolte, pralerske Ord 6. Februar 1888 i Rigsdagen, da der forhandlede om at forstærke den tyske Forsvarskraft, men disse frejdige Ord, der senere ogsaa ere benyttede med mindre Held af andre ved andre Lejligheder, synes netop ved denne, hvor der var Tale om en betydelig Forøgelse af Hærstyrken, ikke at udelukke Frygten, men ved en indre Modsigelse at antyde, at det ikke staar saa helt rigtigt til med den tyske Frygtløshed, der næppe kommer fra Hjertet. Hvorfor ellers ruste saa stærkt, dersom der ikke fandtes „ein böses Gewissen“.

De Milliarder, som Frankrig i den næsten utrolig korte Frist af tre Aar havde betalt Tyskland, bragte uhyre Summer i Omløb og alle Priser til at stige. Vel blev der for de franske Penge bygget en Mængde Krigsskibe, Jærnbanner og Fæstninger og anskaffet en Mængde Krigsmateriel; men der viste sig ogsaa en demoraliserende Virkning deraf, nemlig en Guldfeber og Svindel, der endte med store Krach og manges Ruin. Guldet er blevet til Jærn, Jærnalder paa alle aandelige Omraader er indtraadt!

Forgæves søgte Bismarck at faa alle Jærnbanner til gaa over til at blive Rigsbaner; Preussen maatte lade sig nøje med at købe de vigtigste Privatbaner.

I Aaret 1878 blev *Socialistloven* given, da Hödel 11. Maj s. A. havde skudt paa Kejser Wilhelm uden at træffe, Nobiling derimod 2. Juni fra Nr. 18 Unter den Linden havde ramt ham og saaret

ham haardt i Hovedet, begge Arme og Ryggen med mere end 30 indtrængte Hagl. Loven blev flere Gange forlænget, indtil den blev hævet under Wilhelm 2. Ved Sejrsmonumentets Indvielse paa Niederwald 27. og 28. Sept. 1883 vilde Socialisterne have sprængt Monumentet, Kejser Wilhelm og hele den glimrende Forsamling i Luften, og Attentatet mislykkedes blot, fordi en af de sammensvorne havde købt for slette Materialier for at beholde nogle af Pengene selv. Bismarck, der ogsaa i sin Tid havde været Genstand for to Mordforsøg, bevarede stedse sin Magtstilling under Wilhelm 1., der døde i den høje Alder af 90 Aar 9. Marts 1888. Ved at lægge Grundstenen til Bygningen af Nord- og Østersø-Kanalen — netop i de fra Danmark røvede Landsdele, Slesvig og Holsten — havde han 3. Juni 1887 paadraget sig en svær Forkølelse og skrantede siden. Tyskerne, der til sidst forgudede ham lige saa meget, som de tidligere havde hadet ham, have villet give ham Tilnavnet: den Store. Hertil er der næppe Grund, da hans Fortjeneste egentlig kun var at holde paa Bismarck og lade ham raade. Selv var han hverken Statsmand eller Feltherre, kun Underofficer med nogen mere Dannelse end Friedrich Wilhelm 1., skønt han t. Eks. skrev det Tyske meget slet.

Under Opstanden 1848 var han, „der Printz von Preussen“, i uhyre Grad Genstand for Folkets Had, som den, der havde faaet sin svage Broder, Friedrich Wilhelm 4., til at give Ordre til at lade skyde paa Folket. Da Soldaterne under Barrikadekampen i Berlin 18. Marts bragte de første Fanger, mest svage og Krøblinge, ind i Slotsgaarden, raabte han hæftigt: „Grenaderer, hvorfor have I ikke slaaet de Hunde ihjel paa Stedet?“ Skønt han paa Flugten fra Berlin til England udgav sig for „Købmand Lehmann“ og havde ladet sit Overskæg aftage for at blive ukendt, blev han dog genkendt paa Jærnbanen, maatte forlade den og reddedes kun paa en Station ved at Stationsforvalteren fik ham fjærnet bagud, hvorpaa han maatte vandre til Fods ad Biveje, hvilket var hans Lykke, thi paa flere Banegaarde ventede Tusinder af forbitrede paa ham for at tage Hævn over ham.

Han var en Mand af ringe Begavelse og ringe Dannelse, og aldrig er vel Storhedens Glans falden over et tarveligere Hoved. I krybende Blade som „Gartenlaube“ stod der vel, at intet Øje var tørt efter Attentatet af Nobile, men Sandheden var, at mange i Berlin bleve dømt for Majestætsfornærmelser, fordi de havde beklaget, at det mislykkedes. Og Tyskland er senere vedblevet at

indtage den første Plads i Verden som Majestætsfornærmelsernes Land. Som Prins sagde han: „die Muckerei (Hældørieriet) ist der Feind“, som Kejser gav han altid Gud (og den herlige Armee) Æren for sine Sejre. Dog glemte han Budet „Du darfst nicht rauben“ (baade Lande og Penge). Da Kryberiet siden vilde fejre hans Fødselsdag eller Dødsdag som „Bods- og Bededag“, mindedes der om hans Privatliv i Baden-Baden og Ems — Elisa Radziwill og Balletdanserinder i Theatret — som ingenlunde en Helgens! Det er ikke noget hyggeligt Indtryk, man faar af hele denne hohenzollernske Regentrække!

Sønnen, Kejser *Friedrich 3.*, var længe før Faderens Død angreben af den pinefulde Halssygdom, Kræft i Strubehovedet, der allerede tre Maaneder efter hans Tronbestigelse, 15. Juni 1888, lagde ham i Graven og med ham alle de Forhaabninger, man havde knyttet til denne dannede, milde og fredelskende Fyrste. Sønnesønnen, den næppe 30-aarige *Wilhelm 2.*, født 27. Januar 1859, lignede mere Bedstefaderen end Faderen, elskede særlig Militæret ligesom hin og havde meget høje Forestillinger om sin Regentmagt. I den Tanke, derved at befæste Freden, besøgte han det russiske, svenske, danske, østerrigske, italienske og bajerske Hof i 1888 og det engelske i 1889. Man kaldte ham i Tyskland spøgende „der Reisekajser“, Faderen der „weise“ Kejser og Bedstefaderen der „greise“ Kejser. Bismarck havde hidtil siden 1862 siddet urokkelig fast som Minister og havde svaret Kejser Alexander 3., da denne 12. Oktober 1889 i Berlin havde spurgt ham, om han var sikker paa at blive i Embedet, at „han var ganske sikker paa at blive Minister for Livstid“ (je suis persuadé que je resterai à mon poste jusqu'à la fin de mes jours). Men den unge Kejser vilde selv raade, hvilket Bismarck ogsaa vilde, og hvortil han havde været vant i mange Aar. Flere Konflikter indtraadte, t. E. om Kejserens Socialpolitik eller Bestræbelser for Arbejderforholdenes Ordning, og da Bismarck 15. Marts havde vægret sig ved at meddele Kejseren en privat Forhandling med Velferen Windhorst, forlangte han gentagne Gange hans Begæring om Afsked. Den 20. Marts 1890 modtog Bismarck modstræbende denne, men vilde ikke modtage Titlerne af Hertug af Lauenborg og General i Kavalleriet, som Kejseren tilbød ham. Han spøjte senere med, at Kejseren gjorde sin Kansler til General og sin bedste General til Rigskansler og har kaldt sin Afskedigelse en første Klasses Begravelse.

En uhyre Menneskemasse tiljubede ham Bifald og Hyldest, da

han 26. Marts tog Afsked med Kejseren og Kejserinde Augusta Victoria, født 22. Oktober 1858, en Datter af den uheldige Prins Friedrich af Augustenborg, hvem Preussen 1864 havde uddrevet af Hertugdømmerne. Hun var nu som en Slags Erstatning 27. Februar 1881 bleven gift med Prins Wilhelm.

Som bekendt har Bismarck ikke kunnet holde sig rolig paa sit Friedrichsruh, men dels til besøgende, dels i Blade udtalt sig om sin Efterfølger Capravis Politik (Marts 1890 til Oktober 1894) paa en saadan Maade, at denne offentlig mindede om, at Bismarcks Ytringer kun vare en Privatmands. Misfornøjelse i Tyskland vakte den ufordelagtige Overenskomst med England 1. Juli 1890 om Grænserne i Østafrika, hvorved Helgoland rigtignok aftraadtes af England, de gentagne Nederlag i Kolonierne, det kølige Forhold til Rusland, hvorved det 1893 kom til en Toldkrig, der endte med en Traktat til Ruslands Fordel, dette Lands stærke Tilnærmelse til Frankrig efter det franske Flaadebesøg i Kronstadt 1891, Ophevelsen af Socialistloven, Tilbagetagelsen af Folkeskoleloven 1892, da den fandt voldsom Modstand osv. Alt dette — Zigzagpolitiken — vakte Mistillid til „den ny Kurs“, trods alle Kejserens højttravende Ytringer: „En er Herre i Landet, det er mig, jeg taaler ingen anden ved Siden af mig“ (ved en Fest i Provincialstænderhuset i Düsseldorf 4. Maj 1891), — „Kongens Vilje skal være den højeste Lov“ (suprema lex regis voluntas esto) skrev han i Münchens Fremmedbog eller „gyldne Bog“ paa Raadhuset i November 1891. Ved den brandenburgske Provinciallanddags Festmaaltid 24. Februar 1892 raadede han de misfornøjede „Nörgler“ at ryste det tyske Støv af deres Tøfler og hurtigst muligt unddrage sig de jammerfulde Tilstande, — og i Marts 1890: Hvem der staar mig imod „zerschmettre ich“. — „Det hohenzollernske Hus har kun Gud og sin egen Samvittighed at gøre Regnskab for, hvad det udretter“ (24. Februar 1894). 22. Marts 1897: „Min Bedstefaders Aand skrider i Dag gennem det tyske Folk!“ Om de paa Skibet „Brandenburg“ omkomne: „De døde som Brandenburgerer!!!!“ Der var vel ingen, der havde dem mistænkte for at dø som Pommeraner, Vestfaler eller andet end de vare. 21. Februar 1891: „Brandenburgerne følge deres Markgreve gennem tykt og tyndt“. — „Vi Brandenburgerer ere endnu bestemte til noget stort, — jeg fører Eder endnu herligere Dage imøde“.

Allerede 23. November 1891 lød det til Rekruterne i Potsdam, at de ved deres Ed forpligtedes til ubetinget Lydighed, selv om

det befaledes dem at gaa mod deres Fædre eller Brødre, og 1893: „I skal alle have een Vilje, det er *min* Vilje, der gives kun een Lov, det er *min* Lov“. Ingen tvivler om Oprigtigheden af Ordene til Rekruterne i Wilhemshafen 1. Marts 1898: „Det Land, hvori den tyske Ørn har slaaet sine Kløer, det er tysk og vil vedblive at være tysk“. Det minder om det gamle danske Ordsprog: „Hvad der kommer i Ulvs Gab“, osv.

Bekendt er Talen til Prins Heinrich i Kiel 15. Decbr. 1897 om „den pansrede Næve“ og Prinsens Svar om Kejserens „hellige Persons Evangelium“, som han skal prædike i det fjærne Østen for dem, der ville høre det. Ved Sedanfesten 1895: „En Bande Mennesker, ikke værdige at bære Navn af Tyskere, vover at haane det tyske Folk, vover at drage den albeundrede (?) hedengangne Kejsers hellige (?) Person i Støvet“.

„Der grosse Grossvater“ spiller en fremtrædende Rolle i disse Taler, saaledes 12. Novbr. 1896 til Rekruterne: „I træde i Tjenesten i et Aar, ved hvis Udgang vi kunne fejre den store (?) Kejser Wilhelm 1.s hundredaarige Jubilæum. Glem ikke, hvad han har udrettet. Det er vor Pligt at opretholde, hvad han har skabt; hans Øje hviler paa Eder som paa hele hans Hær. Give Gud, at vi ved *Appellen i Himmerig* maa kunne bestaa vor Prøve godt for ham.“ Om nu det sørgelige Tilfælde skulde indtræffe, at han ikke var der, „der grosse Grossvater, der grosse Wilhelm der grosse!! Ved Afsløringen af Mindesmærket for Wilhelm 1. i Karlsruhe 14. Oktober 1897 hed det: „Enhver Arbejder, Borger eller Soldat i Berlin, der gik forbi hans Palæ, hentede, naar han saa den gamle Kejser sidde ved Skrivebordet, deraf nyt Mod til sit Arbejde.“ Og 18. Novbr. 1897 til Soldaterne: „Paa Eder skue mine hæderfulde (?) Forfædre ned fra *Himmelteltet* (?), paa Eder se Kongernes Billedstøtter (?) og fremfor alt ogsaa den store Kejsers Mindesmærke! Min Armee, min Garde! lyder, naar jeg befaler, viger ikke fra mig!“ I Strassburg 5. Septbr. 1899: „Det eneste Værn, Kirken har, er den kejserlige Haand og det tyske Riges Vaabenskjold.“ Hvad vilde vel Paven sige dertil?

Gud kaldes „vor Allierede fra Rosbach og Dennewitz“. Var han det ogsaa ved Kunnersdorf, Kollin og Jena?

Paa Oljebjærget havde han svoret den Faneed, ikke at lade noget uforsøgt for at rense sit Folk og hjælpe det til at faa Bugt med dets Synder (?). Han vilde være det tyske Riges Træ en god Gartner, afskære de usunde Grene og bekæmpe de skadelige Dyr,

der gnave paa Træets Rod. Freden er sikker, naar den staar bag ved *den tyske Mikkels* Skjold og Sværd (4. Februar 1899 ved den brandenburgske Landdags Middag).

Maximilian Harden siger, at Wilhelm 2. lever „im wundervollen Dämmerlicht verklungener Tage“! Selv for de pralende Tyskere, der kan taale megen højstemt Tale, var dette dog for meget!

Hellere vilde han se Tysklands 18 Armékorpser ligge slagne paa Valpladsen end afstaa en Fodbred af det Land, hans Bedstefader uretfærdigt havde røvet. Da Karl Friedrichs Støtte 16. Aug. 1889 afsløredes i Frankfurt, erklærede han det Rygte for Bagvaskelse, at hans Fader skulde have havt i Sinde at tilbagegive Nordslesvig, Elsas-Lothringen og en Del af Hannover. — I sin Barndom havde han mærkeligt nok faaet den første Undervisning i Tysklands Historie af en Grevinde Reventlow, der var en uforsonlig, slesvig-holstensk sindet Fjende af Preussen og lærte ham, at Preussens Anneksjoner 1866 vare Røverier af den forhadte Bismarck. Da han 1877 som 18-aarig Student kom til Bonn, forfærdedes den historiske Professor Maurenbrecher over hans Ytringer, navnlig om Bismarck, og det lykkedes ham at omvende ham ved sine Forelæsninger over Tysklands nyeste Historie. „Lüge ist Wissenschaft!“, som man i Kristian 8.s Tid sagde om Professorerne i Kiel.

Bismarck, den saa ofte hensynsløse mod andre, er efter sin Afskedigelse ogsaa bleven hensynsløst behandlet. Det maa have været haardt for ham ved Moltkes Død 25. April 1891 at være den eneste Stormand, der ikke blev indbudt til hans Begravelses-højtid; at den preussiske Gesandt i Wien, Prins Reusz, fik Ordre fra Caprivi til ikke at modtage Indbydelse til hans Søn Grev Herbert Bismarcks Bryllup med Grevinde Hoyos i Juni 1892, og at Kejser Frants Josef, efter Tilkendegivelse fra Berlin, nægtede at tilstaa ham Avdiens. Han rasede da saa voldsomt mod „den ny Kurs“, at han temmelig uforblømt blev truet med Statsanklage. Hans Tone i Bladene var senere roligere, men unægtelig har han ved sin lidet beherskede Optræden efter sin Afsked fordunklet sin Glans for næsten 30 Aars heldige Styrelse.

TYSK HISTORIESKRIVNING.

Endnu i Majhæftet 1897 af det ansete engelske Maanedsskrift „The Nineteenth Century“ har den tyskfødte Professor Max Müller i Oxford paa Foranledning af Dronning Victorias Svigersøn, Prins Kristian af Augustenborg, gentaget de gamle og ny Usandheder om Danmarks Forhold til Hertugdømmerne. Denne Fremstilling blev imødegaaet af Rigsarkivar A. D. Jørgensen i et klart og fyndigt Indlæg i samme Tidsskrift.

Før vokser Figen paa Hylderod,
før Tysken vorder Dansken god.

Om dette gamle Ords Sandhed vidne de bestandige Grænsekrige, der gaa tilbage, saa langt Historien gaar, højt op i Sagnhistorien til Uffe hin spage. Men det afgør intet om Spørgsmaalet at strides om Markgrevs-kabet Slesvig eller constitutio Valdemariana har været til eller ikke, eller hvorledes det indtil Trivialitet paa-beraabte berygtede „up ewig ungedeelt“ skal forstaas, skønt det er tydeligt nok, at der er Tale om en Udstykning eller Deling t. E. ved Arv, og ikke om en Adskillelse af Hertugdømmerne selv, der ikke vilde have været udtrykt saaledes. Det afgørende bliver den nyere gældende Retsgrund for Sønderjylland, den højtidelige Hylding og Inkorporation af Frederik 4. 1721, der blev anerkendt af Sverrig og Preussen selv, og hvorfor de mæglende Magter Frankrig og England gik i Borgen. Herom melder Max Müller ikke et Ord, og „det tyske Kejserriges Historieskriver“ — om man kan kalde ham saaledes, opfyldt som han er af Digtning — *Heinrich v. Sybel* gaar hen over det med en Harefod. Denne højst upaalidelige Forfatter, der blev født 1817 og døde 1. Aug. 1896, var først Bis-

marcks Modstander, blev efter hans glimrende Fremgang hans Ildtilbeder og drev som Professor i Bonn ved sin i 1874 grundlagte „Deutscher Verein“ et storartet Spioneri og Angiveri mod Privatpersoner og Embedsmænd. Som Prøver paa hans Historieskrivnings Upartiskhed ville vi anføre hans Ytringer om Slaget ved Slesvig: „Die ungestüme (!) Tapferkeit der preussischen und holsteinischen (!) Truppen griff mit solchem Nachdrucke durch, dass das feindliche Heer in verwirrter Auflösung (!) nach Norden aus einander stob (!) und bei rascher Verfolgung der gänzlichen Vernichtung schwerlich entgangen wäre.“ (I, 222.) De Tyskere, der vare med ved Oversø, fik nok noget andet at vide! Om Slaget ved Isted (I, 408) hedder det: „Bereits hatte General Horst in siegendem Ansturm das dänische Centrum (!) durchbrochen“ (skal være venstre Fløj), og efter at Slaget er tabt, trøster han med: „Weiter aber vermochte es auch (der Feind) nicht zu bringen; Holstein hielt seine Grenze *unerschütterlich gedeckt* Dänemark hätte nicht die Mittel, den Widerstand des entschlossenen und opfermutigen Volksstammes zu brechen.“ Da Kong Wilhelm 1862 kalder Bismarck fra Biarritz til Berlin for at gøre ham til Minister, fantaserer han: „Bismarck folgte ungern (!); denn wohl niemals hat ein geborener Meister der Regierungskunst so wenig Ehrgeiz zur Ersteigung der höchsten Stufe gehabt. (?) Aber sein Pflichtgefühl verbot ihm sich dem Könige zu versagen“! *Credat qui vult!* (tro den der vil!) Det aabne Brev kalder han en fuldstændig Krigserklæring mod Hertugdømmerne (III, 34), da det gik ud paa „die alte staatsrechtliche Verbindung Schleswigs mit Holstein zu zerreißen“. Frederik 7. forkynder 21. Marts 1848 Statsraadet, at Slesvig maa inkorporeres (45), „Von Meuterei und Widersetzlichkeit war keine Rede! Frecher Angriff! Die Rechtsfrage war so klar wie möglich!“ (48). Oprøret var altsaa et frækt Angreb fra dansk Side! — Hvad giver man for saadanne Ammestuehistorier, som: „Die preussischen Hunde bellen, aber sie beißen nicht, sagte man in Kopenhagen“ (efter 1849). „Oder: wenn „vier Preussen gegen einen Dänen stehen, so ist die Übermacht auf dänischer Seite“. „Die tiefe Entrüstung“ mod Danmark er et Yndlingsudtryk, og efter 1850: „Ein Schreckensregiment in Schleswig; tyrannische Willkür, abscheuliches Joch“. „Also (1861) kein Entgegenkommen in keinem Punkte, keine Spur einer Anerkennung deutsches Rechts, kein Schatten einer Besorgniss von kräftiger Erhebung des schwergereissten Nachbars“. (101). Floskler! Højt stiger han i dramatisk Fantasi ved Novemberforfatningen 1863: „Hall erklärte

dem Monarchen trocknes Tones: Sire (!), wenn Sie nicht unterzeichnen, kann ich für Ihr Leben und das Leben Ihrer Familie keine Bürgschaft übernehmen — und wies dabei auf die Volkshaufen, welche mit Schreien und Toben sich unter den Fenstern des Palastes umhertrieben). (153.) . . . Nur ein Staatsstreich konnte dann den Frieden erhalten, und wie wollte der arme Christian einen Staatsstreich leisten?“ (175.) Slight Nonsens byder en Forfatter, der vil anses for videnskabelig — hans 7 Bind stærke Værk gaar kun til 1870 —, og denne lille „Blumenlese“ kunde forøges i det uendelige. Her er Prøver nok paa Hr. v. Sybels Sandhedskærlighed: „Lüge ist Wissenschaft“, sagde Fanden, da han hørte Professorerne i Kiel! Det var dog næppe af den Grund, at Adgangen til det preussiske Udenrigsministeriums Arkiv blev ham nægtet, men fordi han vilde ophøje og forherlige Bismarck, som den Gang efter sit Fald var i Unaade.

Tyske Historikere forvanske Historien for at forherlige Preussens Erobringspolitik. Man søger forgæves en upartisk Fremstilling hos dem, og allermindst hos de fanatiske Slesvig-Holstenere, som R. v. Schleiden, der i sine „Erinnerungen eines Schleswig-Holsteiners“ siger om Oprøreren Provst Rehhoffs Afsættelse: „Herr Rehhoff, einer der ausgezeichneten (!!) Geistlichen des Landes, wurde entsetzt und ein völlig ungebildeter und persönlich roher Dorfprediger statt seiner als Superintendent constituirt.“ Tillisch kalder han fanatisk, Eulenburg bestukken, den engelske Oberst Hodges fordrukken osv. Karl Heinrich Keck, Gedenkbuch eines Schleswig-Holsteiners aus fünf Jahrzehnten, Gotha 1892 I S. 12, er „kæk“ nok til at opdiske med Løgne om den danske Hær i Fredericiaslaget:

Bei zwanzig (!) tausend strömten sie,
In vielen Knäulen dichtgeschart,
Von Weine (!) taumelnd, der die Kraft
Der Zahl mit blinder Wuth gepaart,
Auf unser dreimal (!) schwäckres Heer.

Af saadanne aabenbare Usandheder vimler det i tyske Fremstillinger. Om Nederlaget ved Fredericia er den tyske Liberalisme og den tyske Fromhed enige om, at det var yderst umenneskeligt, blodtørstigt og grusomt handlet af de Danske! Ja, det var unægteligt nederdrægtigt af dem, at de vilde forsvare sig i deres eget Land mod de indtrængte Oprørere!

Endnu 15. Marts 1899 findes i det renommerede Blad „Hamburger Nachrichten“ haarrejsende Løgne i en Artikel: „Dansk Selv-

overvurdering“, der beskylder de Danske for Herskesyge, forbløffende Overvurdering af dem selv og Undervurdering af Modstanderne. De have ikke forstaaet at fastholde deres egne Besiddelser, dels fordi de bestræbte sig for at udvide dem paa mægtigere Naboers Bekostning, dels fordi de forsømte dem ved hensynsløs Behandling. Baade ved Valdemar Sejrs Tab og de skaanske Provinsers var Initiativet til Frafaldet udgaaet fra Provinserne selv!!! Ikke en eneste af dem har nogensinde gjort Forsøg paa at faa Løsrivelsen ophævet, rimeligvis (?) fordi de uden Undtagelse (Bornholm, Trondhjem, Gotland?) have kunnet klage over Tilsidesættelse og Udsugelse. Et af de mest „drastiske“ Eksempler paa uhørt Hensynsløshed og Selvkærlighed gav Danmark ved Anlægget af det slesvigske Jærnbanenæt, som langt inde i Landet er blevet ført forbi alle de slesvigske Østersøbyer, for at de ikke ved mulig Opblomstring skulde skade de danske Byer, især Hovedstaden. (Flensborg kom netop derved særligt til at blomstre!) Den danske Herskesyge nødte det tyske Rige til at oprette et Mark-Slesvig, hvoraf der opvoksede Hertugdømmet Slesvig! (dansk Jarledømme fra Knud Lavard!). Man forbavses over en saadan Blanding af tysk forsætlig Ondskab og grov historisk Uvidenhed og Forfalskning.

Slesvigholsteneren Ditlev v. Lilienkron lader i sit nylig udgivne Makværk: „Up ewig ungedeelt“ efter Hoptrupaffæren 7. Juni 1848 5000 Danske løbe lige til Fredericia og kæmpe vildt om at komme ombord i Skibene!! Der var ved Hoptrup 250 Jægere og en Eskadron Danske!!!

Ingen har dog drevet det videre i falsk Fremstilling, Opspind og vitterlig Usandhed end den berygtede *Karl Strackerjan*, en forløben Oldenburger, der i sit Skamskrift: „Dänische Umtriebe in deutschem Lande“ (1895), frækt træder al historisk Sandhed under Fødder, saa at man egentlig kun kan omtale ham som Kuriosum. Formodentlig paa Grund af dette „sit hæderlige og fortjenstlige“ Forfatterskab er han bleven belønnet med en aarlig Understøttelse af Hr. v. Köller, ♂: den preussiske Statskasse, paa 8000 Mark til sit Blad i Haderslev „die Grenzpost“, hvis Maal er fuldstændig at udrydde Danskheden.

Hans Motto paa Titelbladet til hans „Umtriebe“ er betegnende nok: „Wir wollen dieses einst so deutsche Land für das Deutschthum *zurückerobern*“, en haandgribelig og vitterlig Usandhed; thi naar har det fra Arilds Tid danske Nordslesvig været Tysk, saa at der kan være tale om Generobring? Den gamle Fabel om en tysk

Stamme Anglers Udvandring fra Sønderjylland i 5. Aarhundrede til Britanien, som Hr. S. omtaler Side 193, er jo forlængst forkastet af tyske Historikere selv. Dog fabler han om „die Wiedergewinnung Nordsleswig, die Einführung des Dänenthums“ i Nordslesvig, at „die Königsau war die historische (!) Grenze der deutschen Nation“ (S. 208), at „der allgemein gebräuchliche Name Königsau deutet darauf hin, dass dieses (Gewässer) das Gebiet der dänischen Könige nach Süden hin begrenzte“, og utalligt andet „abgeschmactes Zeug“. Han slaar sig dog selv paa Munden ved S. 203 fg., hvor det gælder om at vise Tyskhedens Udbredelse, ikke at kunne undgaa at godtgøre, at Tyskerne ere „Eindringlinge“ i dette urgamle danske Land. Den historiske Ret er altsaa utvivlsom. Og praktisk set, hvorfor ærgrer han sig saa meget over Danskhedens kraftige Ytringer i Nordslesvig og raser ligesom den tyske Regering voldsomt for at udrydde den, dersom den ikke var en kraftig Virkelighed?

Den retsgyldige Indlemmelse i Danmark 1721, hvilken han S. 201 ligesom Sybel glider let hen over, er for ham kun en Inkorporation af den forrige gottorpske Del med (!) den daværende kongelige!! „Von einer Incorporation Schleswigs in Dänemark war dagegen nirgends die Rede!!!“, S. 153. „Die wahren Aufrührer (1848) waren die Kopenhagener“, S. 191: Pressen og navnlig „Flensborg Avis“ „sind die mitschuldigen, ja die eigentlichen Urheber bei dem „Sprachmorde“. Nordslesvigs frivillige Aftrædelse erklærer han S. 250 for at være „eine Schmach für Deutschland“. Saa vidt er man altsaa kommen i Tyskland, at det skal anses for en Skændsel at holde sit Ord og være ærlig og retfærdig. Kejser Vilhelm 1. kaldes S. 74 „eine der ehrwürdigsten Gestalten der Weltgeschichte“! Desværre skønnede Børnene i Spandet Skole ikke derpaa, som S. 155 raabte Hurra ved Meddelelsen om hans Død, hvorfor Læreren fik fuldstændig Afsked og Præsten v. Brincken som Lokalskoleinspektør. Da de 77 tyske Præster forlangte danske Sprogtimer, uden hvilke den danske Religionsundervisning intet kunde frugte, forklarer han det S. 158 fg. begrundet i „dansk Terrorisme“ og „Frygt for Friemenigheder“, ligesom at ingen tysk Præst kunde være sandhedskærlig og samvittighedsfuld! Den slemme Forbryder Mørk Hansens Sendebrev til de nordslesvigske Præster skulde have forført dem. Hr. Str.s Mening S. 157: „Die vollständige Grundlosigkeit dieser Behauptung und aller darauf gestützten Befürchtungen für das kirchliche Leben konnte dargethan und zugleich nachgewiesen werden,

dass der Spracherlass, wie für die gesammte sonstige Unterweisung der Jugend, so *namentlich* auch für den *Religionsunterricht* **segensvoll** gewirkt habe“ er enestaaende (Daarekistesnak). Alt hvad Dansk er fordrejes ved ildesindede og hadefulde Insinuationer og Tendensløgne i dette Makværk, som Forfatteren — desværre for ham — i Forordet erklærer for „en Improvisation, altsaa umiddelbar Udgydelse af sit inderste Væsen“!

Dog, det vilde være umuligt at udtømme denne Augiasstald af — Løgn og Smuds, som man fra tysk Side har udslynget. Danmark kan tage sig det let, ligesom de tarvelige aand- og meningsløse Karrikaturer 1848 af Frederik 7. og den danske Soldat „der Erbfeind“ og det taabelige Spotnavn „Hannemann“, hvori man forgæves søger efter nogensomhelst Mening. Det er kun Ytringer af det tyske Overmod, hvorom der ironisk er sagt: „Tyskerne ere en elskværdig Nation med et altid bramfrit, nobelt Væsen, frit for det mindste Atom af Opblæsthed, Vigtigmageri eller Skryderi, med en ædelmodig, højsindet Optræden over for andre, særlig smaa Nationer“. Rigtignok siger en Autoritet som Theodor Mommsen i sin Rektortale i Oktober 1874 i Berlin, da hele Tyskland var opfyldt af Sejrsrus: „Unter allen Prahlereien ist keine leeres und falscher als die mit deutscher Bescheidenheit. Wir sind *durchaus nicht bescheiden* und wollen es weder sein, noch also heissen.“ (Bruno Bauer, Zur Orientierung über die Bismarcksche Ära, Chemnitz 1880, S. 109.) Heri ville vist alle give ham Ret.

Er det tilfældigt, at saadanne Ordsprog ere tyske som: „Nur die Lumpen sind bescheiden“. „Wenn wir nicht prahlen können, sind wir arme Leute.“ „Viel Geschrei und wenig Wolle“ osv.

Noget uendeligt komisk var den berømte Bramarbastale (hos Sybel) af General Manteuffel i Flensborg 25. September 1865: „Jedes sieben Fuss lange Stück Erde decke ich, bevor es (Nord-slesvig) abgetreten wird, mit meinem Leibe (der Eindruck der wuchtigen Rede war gewaltig (!!)). Ich gehe Morgen nach der Königsau, und werde mir dort meine sieben Fuss Erde einmal ansehen. Lassen Sie sich durch die Zeitungen nicht irre machen, betrachten Sie sich mein Gesicht, und entscheiden Sie sich später, ob Sie mehr Zutrauen zu mir als zu den Zeitungen fassen können.“ Det havde været et kosteligt Stof for en Maler at lade denne Jakob v. Thyboe staa ved Kongeaen og med sit „schreckliches Gesicht“ betragte de syv Fod Jord! En ny Diderick von Menschenschreck! Manteuffel var dog ikke saa barsk og haard „Handjævel“, som han

lod; hans Regimenter i det nordlige Sønderjylland var langt fra saa haardt som det senere, end sige det nuværende under Köllerpolitiken!

Hvad siger enhver, der har set Bismarcks Portræt — og det har vel alle — til Maximilian Hardens Svulst i Bladet „Zukunft“ om „Ypperstemennesket“ Bismarck: „Han er ikke blot Rigets Stifter, Jærnkansleren, den store Statsmand og hvilke Ærestitler han end mon have, men han er ogsaa en vidunderlig smuk (!) Menneskeskikkelse af troskyldig (!!) Gratie (!!) og barnlig Adel (!!), som ogsaa uden Magtens Glans vilde have vakt beundrende Forbavselse (!).“ Eller Hans Blums smagløse Lovprisning af den tyske Kejserkrone (i hans „Das deutsche Reich zur Zeit Bismarcks.“): „Kein Parteihader und kein Bürgerblut, kein gebrochener Eid (§ 5?) und kein Fluch ungewaltiger Herrschergeschlechter (Danmark, Hannover, Kassel, Nassau?) oder freiheitsberaubter Völker (Danske, Franske, Polakker?) heftet sich an dieses funkelnde Gold!“

SCHLESWIG-HOLSTEINISMEN.

Man lader sædvanlig den slesvig-holstenske Bevægelse begynde 1830 med *Uve Jens Lornsen*, født 1793 paa Sild, der efter et vildt Liv ved tyske Universiteter 1830 var bleven Landfoged paa sin Fødeø, og da han 19. Oktb. s. A. var kommen fra Kjøbenhavn til Kiel, spredte sit Skrift „Über das Verfassungswerk in Schleswig-Holstein“ og satte Adresser i Gang om en selvstændig fri Forfatning. Arresteret paa Sild blev han ført til Rendsborg og 31. Maj 1831 dømt til Embedsfortabelse og et Aars Fæstningsstraf. Efter et flereaarigt Ophold i Amerika endte han 1838 sit Liv frivillig i Genfersøen.

Imidlertid havde *Ridderskabet* dog allerede rørt sig 1815 og forlangt 22. August, at den landsstænderske Forfatning, der efter Forbundstraktatens § 113 var lovet alle tyske Stater, ogsaa skulde omfatte Slesvig, men 6. Septbr. faaet Afslag af Frederik 6. Han stadfæstede dets Privilegier 17. August 1816, men saaledes, at Slesvig og Holsten strængt holdtes ude fra hinanden. Professor *Frederik Kristoffer Dahlmann* i Kiel paastod, at de gamle Landsprivilegier fra 1460, som han havde fundet i Klosterarkivet i Preetz, herved vare stadfæstede. Ridderskabet blev da ved at komme med Fordringer, endog i Januar 1817 om Skattebevillingsret, og dannede en Forening til at udrede Eksekution for nægtede Skatter, som Frederik 6. kasserede. En uforskammet Fordring om at det maatte føre Proces med Rentekamret og Rigsbanken for en udenlandsk Domstol af juridiske Professorer blev selvfølgelig afvist. Frederik 6. maatte true med Lovens yderste Strængighed, og da der ogsaa 27. Marts 1818 indgaves en Protest mod Skatterne og 6. Novbr.

s. A. mod Rigsbanken, udstedte Kongen 5. Decbr. et strængt Reskript mod „enhver Ulydighed“, med Trusel om at opløse hele Ridderskabsdeputationen, der kun af Naade var oprettet 27. April 1775. Man holdt sig nu nogen Tid i Skindet, da man var bleven betænkelig ved de demokratiske Bevægelser i Tyskland. Da man efter Dahlmanns Raad indgav en uforskammet Klage til Forbundet 1. Novbr. 1822 over Udsættelsen af Forfatningens Givelse, blev den afvist 27. Novbr. 1823, da Wiener Slutningsakt af 15. Maj 1820 havde overladt det til Fyrsterne selv at ordne Stænderforfatningerne som indre Anliggender. Den østerrigske Sendemand afgav 10. Juli 1823 den Erklæring, at Holsten maatte vente efter den Forfatning, Kongen i sin Naade maatte give, og den preussiske, at Slesvig ikke hørte til det tyske Forbund og *altsaa laa ganske uden for dets Omraade!*

Efter Lornsens mislykkede Forsøg skyndte Hertug Kristian af Augustenborg, f. 1798, og hans Broder Prins Frederik af Nör, f. 1800, sig 10. Novbr. med at tilbyde Kongen „deres Liv og Blod“, og da Kongen 16. Novbr. advarede imod farlige Personer, fremkom Ridderskabet og Godsejerne 22. Novbr. med en Hengivenhedsadresse.

Men Lornsen havde saaet en slem Sæd. Hans Anskuelser fandt Tilslutning ikke blot hos Tyskerne i Hertugdømmerne, men udbredtes ogsaa ved en ihærdig Agitation over hele Tyskland og fremkaldte en danskfjendtlig Stemning. Den slesvigske Stænderforsamling maatte efter sin Ordning af 15. Maj 1834 faa et Flertal af tyske Medlemmer i de store Jordejere, og hertil kom Misgrebet med Oprettelsen af en fælles Regering for Hertugdømmerne paa Gottorp og fælles Højesteret i Kiel; og endelig 1842 Kristian 8.s Udnævnelse af sin Svoger, Prins Frederik af Nör, til kommanderende General og Statholder i begge Hertugdømmer.

Imidlertid var den længe undertrykte Danskhed i Sønderjylland vaagnet til Liv. Den gæve Flensborger, Professor i Kiel *Kristian Paulsen* viste i Skrifter, at Sønderjylland var et dansk Kronland, knyttet til Danmark ved Arvehyldingen 1721, hvori Augustenborgerne ogsaa havde deltaget, og at det havde en anden Arvefølge end Holsten; at Modersmaalet blev sørgelig tilsidesat til stor Skade for Folkets Udvikling, da af 185,000 Danske kun 110,000 havde dansk Kirke- og Skolesprog, slet ingen dansk Retssprog, og at Dansk burde indføres, hvor det var Folkesprog, hvilket selv den senere saa ivrige Slesvigholstener, Nordslesvigeren Professor Falck i Kiel

den Gang fandt ønskeligt. Danskhedens første Talsmand i Stænderforsamlingen, den gæve Bonde *Nis Lorenzen* fra Lilholt, fik endelig 1838 dette Forslag vedtaget i Stænderne, og nu udkom 14. Maj 1840 et kongeligt Reskript om, at Dansk skulde være Retssprog, hvor det var Kirke- og Skolesprog, men dets Udførelse hindredes af de vrangvillige og rænkefulde tyske Embedsmænd. Da man i Gram Herreds Thinghus 1842 havde ophængt en Tavle for Kongen med Indskrift:

I Lov og Rettens Sale
 Han løste bundne Tale;
 Nu skal alene klinge
 Vort Modersmaal paa Thinge!

Iod Herredsfogden Kjær den egenmægtig fjærne, og Bladet „Dannevirke“, der havde meddelt „Fædrelandet“s Artikel derom, fik en Mulkt!

Thi nu først var der 1838 grundet et dansk Blad i Sønderjylland af Købmand *Peter Kristian Koch* i Haderslev med Navnet „Dannevirke“ ved Paulsens og Flors Understøttelse, der snart fulgtes af andre; den første *Højskole i Norden* havde rejst sig i *Rødning* under Ledelse af *Flor*, som derfor nedlagde sit Embede som Professor i Dansk i Kiel; den *slesvigske Forening* stiftedes for at kæmpe for Danskheden, og 18. Maj 1843 holdtes det første *Folkemøde paa Skamlingsbanken*, hvor den unge Bonde *Laurits Skau* fra Sommersted forbavsede ved sin Veltalenhed og viste, at Folkeaanden var vakt.

Men imidlertid havde Hjemmetyskernes Rasen og Fnysen mod Købmand *Peder Hjort Lorenzen* i Haderslev, da han 16. November 1842 talte Dansk i Stænderforsamlingen, og den holstenske Stænderforsamlings Vedtagelse 20. Decbr. 1844 af „die Verwahrungsacht“ om Slesvig og Holsten som fast forbundne selvstændige Stater overbevist den hidtil vaklende Konge om, at der maatte gøres noget. Ved det aabne Brev af 8. Juli 1846 hævdedes Sønderjyllands uadskillige Forbindelse med den danske Krone; med Hensyn til Holsten vilde man søge at fjærne Hindringerne.

Tyskerne grebes af en „tiefe Entrüstung“; det var, siger Sybel, „die alte staatsrechtliche Verbindung Schleswigs mit Holstein zu zerreißen“ (man søgte jo rigtignok tværtimod at holde dem sammen). Forbundet var den Gang dog endnu fredeligt nok til at anerkende det aabne Brev, hvorom Sybel ytrer: „man wüthete über eine solche hündische Schweifwedelei“. Men Augustenborgerne kastede aaben-

bart Forrædermasken, under hvilken de længe hemmelig havde virket ved Skrifter og købte Blade for deres indbildte Arveret og Statsopløsningen, protesterede, og Prinsen af Nör nedlagde sine Embeder; baade den slesvigske og holstenske Stænderforsamling opløste sig, og en stormende Folkeforsamling holdtes i Neumünster 20. Novbr. Forbundsdagen havde dog 17. Septbr. erklæret de holstenske Stænders Klage for uberettiget.

Gæringen i Tyskland voksede, og „die brausende Entrüstung“ (Sybel III, 34), der gav sig Udtryk i de hadefuldeste Udtryk i Bladene, bragte „Times“ 12. Oktober 1846 til at ytre: „Disse Patriots Varme er stor, men overgaas dog af deres Uvidenhed. De omtale Slesvigs Forbindelse med Danmark som en Sønderlemmelse af Tyskland, hvormed *denne Provins aldrig til nogen Tid eller paa nogen Maade har været forbunden* Blandt denne Klasse Mennesker har de heidelbergiske Professorers Adresse et Orakels Anseelse. Dette deklamatoriske Produkt har bemægtiget sig deres Stemning ved en theatralisk Opfordring til Følelser, der vilde være i høj Grad hæderlige for den tyske Nation, naar de lededes af *Retfærdighedens* Grundsætninger og støttede sig paa et Grundlag af Sandhed Det er en kraftig Opblussen af Nationalfølelsen, og et Udbrud af denne, som, enten den er berettiget eller ikke, har bemægtiget sig Overbevisningerne og Villien hos en saa stor Masse Mennesker, er en Ting, som ikke bør tages let. Det kan jo hænde, at jo større Forblindelsen er, med desto større *Haardnakkethed* vil den blive forsvaret, og desto større ville de *Ulykker* blive, som den vil afstedkomme.“

Ogsaa den franske Grev Bouillé og selv den preussiske retslærde Grev Kampfz forsvarede 1847 Danmarks Ret. Men Tyskerne bleve efterhaanden ophidsede indtil Raseri. De slesvigske Stænder forlangte, inden de opløste sig, 4. August ikke mindre end *Slesvigs Indlemmelse i det tyske Forbund, preussisk Møntfod og fuldstændig Adskillelse fra Kongeriget!!!*

Alt tegnede til et voldsomt Udbrud, der ogsaa kom efter Kristian 8.s Død i Martsoprøret. Dette vilde efter Slaget ved Bov straks have været dæmpet med Oprørernes Nederlag under Forræderen Prins Frederik af Nör, dersom ikke den svage Preusserkonge, Friedrich Wilhelm 4., med hvem Hertugen af Augustenborg siden 1843 havde staaet i Forbindelse, paa hans Bøn havde kastet sine Tropper op mod Danmark. Herved fjærnede han dem fra Berlin, hvor de vare forhadte siden Kampen med Folket, og ved denne

patriotiske Optræden haabede han at genvinde sin tabte Folke-
yndest. Denne Voldshandling bragte ham dog hverken Fordel eller
Ære. Kejser Nikolaus af Rusland, der klart gennemskuede Oprørets
Væsen, tvang ved sine truende Noter Preusserne til at rømme
Jylland uden at faa den paalagte Krigsskat af 4 Millioner Rigs-
daler, og da Preussens Stilling blev meget vanskelig, maatte det
ved Fredspræliminærerne i Berlin 10. Juli 1849 trække sig ud af
Kampen og overlade Hertugdømmerne til deres Skæbne. Sybel
selv indrømmer (III, 50), at det her anerkendte, at Slesvig og Holsten
maatte adskilles. „Die deutsche Presse erging sich in allen Tönen
des Schmerzes und des Zornes“, siger han I, 379. Det var kun
nødtvunget, at man i Berlin, hvor man havde fulgt „alle Phasen
des Streiten mit lebhafter (!) Aufmerksamkeit“ (Sybel III, 30), maatte
bide i det sure Æble. Man gjorde under Stilstanden Danmark alle
mulige Vanskeligheder, lod troløst de preussiske Officerer støtte
Oprørerne imod den lovligt indsatte Øvrighed efter hemmelige
Ordre og i Mængde træde ind i Oprørshæren, og trak Freden i
Langdrag, for at denne kunde faa Tid til at blive saa stærk som
muligt for at kunne tage Kampen op med de Danske. Som
Eksempler paa den tyske Pøbels Færd i Sydslesvig 1849 tjener, at
da Baron Hugo v. Plessen 29. Septbr. 1849 indfandt sig i Tønder
for at indsættes som Amtmand og afsætte den oprørske Amtmand
Hansen og Borgmester Lüders, maatte han lide en haard Medfart
og forlade den med tyske Faner smykkede By, da det preussiske
Militær havde stillet sig paa Pøbels Side og Officererne havde
erklæret den Kommanderende, at de alle vilde stikke deres Kaarder
i Skeden, dersom han vilde lade fyre paa Mængden. De preussiske
Husarer, der eskorterede Baronen, sloge hans Vinduer i den lukkede
Vogn ind og forulempede ham paa andre Maader. Samme Dag
kom den danske Etatsraad Kornerup-Borch til Slesvig for at for-
syne Stempelpapiret med dansk Stempel. Stempelpapirforvalteren
nægtede at udlevere det; en stor Pøbelhob samlede sig, der til-
føjede ham haandgribelige Mishandlinger og sønderrev hans Klæder,
uden at det preussiske Militær gjorde det allermindste for at værne
ham. Landsregeringen maatte selvfølgelig tabe al Tillid til den
preussiske Regering, der troløst tillod eller rettere befalede sit
Militær hemmelig at fortrædige den Regering, den selv havde
anerkendt!

Oprørende var ogsaa de schleswig-holsteinske Dragoners og
Jægers Overfald ved Brøns 22. Januar 1849 paa de danske Bøn-

der, der havde vægret sig for at betale en af Oprørsregeringen ulovlig paalagt Krigsskat til Oprørshæren, da Regeringen skulde føres i Frederik 7.s Navn efter Vaabenstilstanden i Malmø. Af Bønderne faldt og saaredes 5, af Tyskerne 2. Denne smukke Bedrift har den berygtede tyske Fanatiker Pastor Jakobsen i Skærbæk villet forevige ved at faa rejst paa Brøns Kirkegaard en Mindestøtte for de to Oprørere, der faldt i hin Kamp. Da Journalist Simonsen ved „Flensborg Avis“ 10. September 1899 havde omtalt denne ophidsende Haan mod den tro danske Befolkning paa en skarp, men velbegrundet Maade, blev han idømt et halvt Aars Fængsel, blot fordi en forhenværende dansk Officer Zeska, der havde aflagt Faneed til den danske Konge, men 1848 var gaaet over til Oprørerne og nu er Brandkommissær i Flensborg, og som slet ikke var nævnt i Artiklen, følte sig fornærmet over at være bleven kaldt Oprører — et af de alt for mange tragikomiske Bidrag til Bedømmelsen af tysk Retspleje, hvorved den vækker fortjent Opmærksomhed, for ikke at sige, gør sig latterlig i hele Evropa!

Endelig fik Danmark ved Freden i Berlin 2. Juli 1850 alene med Oprørerne at gøre og maatte — takket være Preussens Indvæltning — føre den *tredie* Krig for Sønderjylland. Det viste sig nu, hvor let det havde kunnet faa Bugt med Oprøret alene, selv da dette stod stærkest rustet; dets Nederlag fulgte paa Nederlag, ved Isted, Mysunde og Frederiksstad, ligesom tidligere 1848 ved Bov og 1849 ved Fredericia, og det maatte underkaste sig.

Skønt det ingenlunde havde havt sin Rod i Folket selv, men var blevet opklækket af Hertugen af Augustenborg og hans købte Redskaber, ildesindede Professorer, Sagførere og Embedsmænd, der havde indsuget tyske Sympatier ved tyske Universiteter, havde det dog øvet en uheldig Indflydelse paa Danskheden i Sydslesvig og trængt den tilbage i de tre Aar, det ved tysk Hjælp saa godt som udelukkende havde hersket der. Ophidset ved de mange usande Beskyldninger mod den danske Styrelse og de mange blodige Kampe paa Valpladserne havde de dansktalende Bønder i det nordlige Angel tabt Hjærtet for deres rette Fædreland og søgt at udrydde deres Modersmaal.

En Professor August Sack i Haderslev har 1896 i Halle udgivet en Bog om Slesvig, hvori han S. 94 fgl. fremhæver, at Sindelaget i disse Egne i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede var afgjort dansk. I en Sang fra 1773 roses de danske Landes Lyksalighed: „Jauchzet, ihr Dänen“; 1797 kaldes Dania „mein

Vaterland“; Forfatteren gløder af „Dänenstolz“ og han taler om: „wir glücklichen Dänen“. Konrektor Clausen i Altona synger 1794:

Ich freue mich, dass Dänenblut
in meinen Adern schlägt,
dass Dänentreue, Dänenmuth
in meiner Brust sich regt.

Kielerstuderterne (!!) hilste 1805 Kongen som „theuren friedlichen Dänenfürsten“, og Dahlmanns senere Hustru Julie Hegewisch klager over dem 1815, at de vare „forstokkede Danskere“, og „mirabile dictu“, Niels Ebbesen kaldes endnu 1829 — Aaret før Lornsens Optræden — i en Tale ved en Latinskolefest i Slesvig endog „Fædrelandets Frelser“!!! Tempora mutantur!

Modsætningen mellem Nord- og Sydslesvig var bleven dybere end før og gjorde det klart for mange, at Striden først kunde varig løses ved *en Deling efter Nationaliteterne*. Allerede 31. Marts 1848 havde den provisoriske Regering paa Skrømt i en saakaldet „Henvendelse til den danske Nation“ foreslaaet dette. Kejser Nikolaus og hans Minister Nesselrode ytrede den samme Tanke i Maj, Lord Palmerston 22. Oktober, Madvig 1849 i Statsraadet, og han indgav 13. Oktober 1850 et Andragende derom til Rigsraadet, men uden at finde Anklang.

En Helstatsforfatning ansaas desværre for nødvendig, da efter Aftalerne med de tyske Magter 1851 Sønderjylland vel maatte adskilles fra Holsten, men i selvstændig Stilling ligesom dette, og ikke maatte knyttes nærmere til Kongeriget end Holsten. Tronfølgen blev vel ordnet efter Londonkongressen 8. Maj 1852, hvor samtlige Stormagter, altsaa ogsaa Preussen og Østerrig, fastslog det danske Monarkis Udelelighed. Hertugen af Augustenborg, der straks i 1848 var flygtet paa Grund af Alsingernes forbitrede Stemning, havde som Landsforræder forbrudt sine Godser, men efter Preussens Ønske fik han ved Underhandlinger, der førtes af den senere saa „berømte“ Bismarck og skaffede ham Storkorset af Dannebrog, en rundelig Erstatning for dem af Danmark i 1½ Millioner Specier, mod at udstede en Akt i Frankfurt 30. December 1852, hvorved han højtideligt forpligtede sig som følger: „Geloben und versprechen wir für uns und unsere Familie bei fürstlichen Worten und Ehre nichts, wodurch die Ruhe in Ihrer Königl. Majestäts Reichen und Landen gestört oder gefährdet werden könnte, vorzunehmen, ingleichen den von Ihrer Königl. Majestät, in Bezug

auf die Ordnung der Erbfolge für alle unter Allerhöchst Dero Scepter gegenwärtig vereinten Lande, oder die eventuelle Organisation Allerhöchst Dero Monarchie, gefassten oder künfftig zu fassenden Beschlüssen, *in keiner Weise entgentreten zu wollen*" (§ 3). Sybel III, 80 raser over denne „Ausgang“ af 30 Millioners Enthousiasme for Schleswig-Holstens Frihed og 30 suveræne Fyrsters Sympathi for Augustenborgerens Arveret (?) og antager lumskelig S. 86: „Der Herzog war durch eine Art von Aushungerung zur Annahme des Vertrags genöthigt worden: der Gedanke lag nahe, dass ein durch solchen Zwang erpresstes Versprechen *jeder bindenden Kraft entbehre!*“ Tysk Retsbevidsthed! Sønnen undsaa sig heller ikke 1864 ved at bryde den indgaaede Forpligtelse som kun gældende Faderen og at optræde med Fordring paa Hertugdømmerne!

Efter Arvefølgens Ordning stod det vanskelige tilbage, at ordne *Forfatningen for Helstaten*. En Fællesforfatning blev endelig udstedt 2. Oktober 1855, og atter begyndte Kampen med Stænderne og det ny Rigsraad, hvori Scheel-Plessen og Reventlow-Farve vare Førerne for det danskfjendtlige Parti og ikke vilde nogen fredelig Overenskomst. De bragte alle Bestræbelser derfor til at strande og søgte at sprænge Forfatningen. De slesvigske Stænder fik Sandheden at høre af den kongetro og energiske Minister for Slesvig, den holstenske Grev Karl Moltke, der til Tyskernes skummende Forbitrelse 5. November 1853 erklærede Oprøret for „det skammeligste, der nogen sinde havde fundet Sted, forberedt med de mest uforskammede Løgne og Bagvadskelser, paabegyndt med det *sorteste Forræderi*, fortsat med mageløs Haardnakkethed, Hovmod og Grusomhed og endt med Nederdrægtighed“.

Men Modstanden fandt Støtte i Wien og særlig i Berlin, hvor man haabede at kunne fiske i de rørte Vande og fra 1. Juni 1856 begyndte at blande sig ind i det danske Monarkis Forhold. Ved endeløs trættende Noteveksling søgte Preussen at trække Sagen ud til en belejlig Tid for Angreb, og den stedse skarpere Tone viste hen til en Krig.

Det laa nær for den danske Regering at søge at raade Bod paa tidligere Aarhundreders Uretfærdighed og Misbrug ved at indføre det danske Sprog i Kirke og Skole, hvor det endnu fandtes som Folkesprog. I de blandede Distrikter søgte man at *lade begge Sprog komme til deres Ret*. Ved denne naturlige Ordning havde det frigjorte Danske som Folkets egentlige Sprog god Fremgang og vilde snart have sejret i disse Egne, dersom en rolig Udvikling

havde været tilladt. Men Tyskerne skummede af Forbitrelse. Bortløbne Præster og Embedsmænd, „mensvorne Lejesvende“, droge mellem 1850 og 1864 som „Løgnens Apostle“ og „Ulve i Faareklæder“ omkring paa alle tyske Kirkemøder og evangeliske Konferencer og prædikede fanatisk Had mod Danmark, over „ein Schreckensregiment in Schleswig, tyrannische Willkür, greulicher Druck, abscheuliches Joch“ o. s. v., medens Sandheden var, at Dansk var blevet Hovedsproget i Skolen i sprogblandede Egne, hvor det danske Folkesprog næsten var eneraadende eller havde været det kort i Forvejen, og at det danske Sprog følgelig kun var kommet til sin naturlige Ret. Hvilken skrigende Modsætning til den nuværende Forfølgelse af Sproget i det nordlige Sønderjylland, hvor det er saa godt som udryddet i Skolen lige op til Kongeaaen!!

Da det var ganske umuligt at komme til Forstaaelse med Holstenerne, blev det følgelig nødvendigt at hæve Fællesforfatningen for Holsten og udsondre det med egen Hær og egen Regering, hvilket skete ved Patentet af 30. Marts 1863 — hvorom Sybel III, 117 siger, at det var „doch gar zu brutal“ — og at knytte Sønderjylland med særlig Landdag nærmere til Kongeriget ved *Novemberforfatningen*, der blev vedtagen af Rigsraadet 13. November og kun manglede Kongens Underskrift, da den store Ulykke ramte Danmark, at Frederik 7. uventet døde paa Glycksborg Slot 15. November.

Der faldt nu som en Gnist i en Krudttønde; fra alle tyske „Gauen“ lød der et Folkehyl mod „der Erbfeind“, det gamle Had flammede op indtil Vanvid. Medens man ikke havde vovet at kny over de undertrykte Tyskere i Rusland af Respekt for den mægtige Nabo, lød Kampskriget nu alle Vegne i Tyskland om at komme „der verlassene Bruderstamm“ til Hjælp. Ogsaa i Sønderjylland — navnlig i Angel — havde jo Oprørstiden fra 23. April 1848 til 25. Juli 1850 baaret sin giftige Frugt, da det havde været givet til Pris for tysk Tvang og Løgn, da Ungdommen var bleven tvungen ind under Oprørsfanen, da mensvorne Embedsmænd og tyske Landstrygere havde ophidset Folket ved Bagvaskelser, saa at Begreberne forvirredes, og det kastede Vrag paa sit eget Modersmaal.

KRIGEN 1864.

Straks efter Frederik 7.s Død meldte Prins Frederik af Augustenborg sig med sin formentlige Arveret, som Faderen trods sit højtidelige Afkald „ved fyrsteligt Ord og Ære“ ikke tog i Betænkning at afstaa til ham „for at kunne henleve de faa Aar, han i sin Alder kunde vente at tilbringe paa Jorden, i Ro og Tilfredshed (!)“. Prinsen blev vel udraabt til Hertug i Byerne i Holsten, men blev snart skudt til Side af Preussen, skønt det preussiske Deputeretkammer selv 2. December 1863 anerkendte og vedtog hans Arveret.

Stærkere Magter lurede og havde længe luret paa den gunstige Lejlighed. Den kom vel til Pas for Preussen, der vilde hævne sit Nederlag fra 1849 og med det samme gøre Bytte. I *Bismarck* var her 1862 kommen en Premierminister, der energisk, hensynsløst og samvittighedsløst forfulgte sit Maal, Preussens Storhed, uden at bekymre sig om Midlerne. „Es ist ja nichts auf dieser Erde als Heucheley und Gaukelspiel“, siger han i et Brev 2. Juli 1859 (Bruno Bauer, zur Orientirung über die Bismarcksche Ära, Chemnitz 1880 S. 20). Samme Forfatter karakteriserer ham S. 22 saaledes: „Nonchalance und Courage, Zwecklosigkeit und Berechnung, die Welt laufen lassen und Kritik, Glück und Verstand, Ruhe des Abwartens und Bereitschaft zum Eingreifen, Übermuth und Absicht, Gleichmuth und durchdachte Intrigue, sind für ihn nur wechselnde Metamorphosen eines und desselben Gemüthzustandes“ — „Das Schlimmste für ihn ist nur, dass er sich nicht ganz ausruhen und die Pfeile seines Geistes sammeln und bereit legen kann.“ „Die Grenzen des Erreichbaren zu erkennen sei die höchste Aufgabe der diplomatischen Kunst“, siger Sybel II, 142 om ham, og denne Kunst forstod Bismarck.

Som preussisk Afsending i Petersburg havde han forstaaet at vinde den svage Kejser Alexander 2.s Gunst, og han havde forøget den som Minister ved de betydelige Tjenester, han havde gjort Rusland 1863 under Polakkernes Opstand ved at optræde skarpt mod dem ved Grænsespærringen, thi det gjaldt for ham med Hensyn til sine Planer at have Rusland til Rygstød og faa dets Løfte om Neutralitet under Preussens fremtidige Kampe. Paa samme Tid havde Rusland følt sig stødt ved de Sympathier, der i Danmark aabent ytrede sig for Polens Sag ved en Studenter-Adresse, en Opfordring til Pengebidrag og en mindre vel betænkt Note af den danske Udenrigsminister Hall af 8. Maj 1863 til Rusland om at vise Mildhed mod Polen, der fik en høflig, men kølig Afvisning af Gortschakoff. Den bedste Støtte for Danmark fra 1848 gik saaledes tabt. Napoleon var stødt over, at England havde afslaaet hans Forslag om en Fredskongres, og nærmede sig Preussen, hvem han endog tilbød fri Hænder mod Danmark, mod Erstatning ved Rhinen, hvilket den snedige Bismarck lod til at ville gaa ind paa. England var gunstig stemt for Danmark, men vilde ikke gaa videre end til Mægling. Forbundet med Sverrig-Norge, som Karl 15. vilde, brast, da hans Ministre ikke vilde gaa med imod den store Overmagt. Danmark kom da til at staa ene, og den den Gang i Preussen højst ufolkelige Bismarck vilde benytte Lejligheden til at hæve sig selv og Preussen ved at erobre til det Hertugdømmerne og stille det i Spidsen for Tyskland. Efter „Neue freie Presse“ i Wien havde Bismarck før Krigen med Danmark en Aften paa Schönbrunn sagt til den østerrigske Grev Rechberg, at han ikke mere kunde holde sig uden Krig. I et Brev til den preussiske Gesandt i Paris, Grev Goltz, skrev han, at „die dänische Frage . . . das allgemeine Feldgeschrei der Demokratie geworden ist“ (hans Gedanken und Erinn. II, 4). Han greb altsaa ind for at „befri den forladte Broderstamme“, men fandt kun ringe Tiltro, og Twesten mindede ham 17. April 1863 om, at han tidligere 26. April 1849 i Ständerhuset i Berlin havde sagt: „Krigen mod Danmark er et uretfærdigt, frivolt og fordærveligt Foretagende til Understøttelse for et aldeles ikke begrundet Oprør“, hvilket han og vedkendte sig. Han nævner heller ikke dette i sine „Erinnerungen“, om hvilke Ludvig Bucher siger til Moritz Busch, at han var glad ved ikke at skulle opskrive Bismarcks Diktater, da hans Hukommelse tit slog ham fejl, og han ikke sjælden gav et og andet et andet Præg end Virkeligheden og ofte gik let hen over meget, hvorom han ikke ønskede at give

nærmere Oplysning. De indeholde derfor heller ikke synderlig nyt. Moritz Busch fortæller i „Unser Reichskanzler“ I, 40, at Bismarck 1877 ytrede paa Varzin om 1863: „Das ist die diplomatische Campaigne, auf die ich am stolzesten bin“. Da Baron v. Holstein spurgte: „Sie wollten die Herzogthümer gleich von Anfang an?“, svarede Bismarck: „Ja gewiss, gleich nach dem Tode des Königs von Dänemarks. Es war aber schwer. Alles war dabei gegen mich“, og han opregnede det preussiske Hof, Kongen, Dronningen, Kronprinsen og Gemalinde, Østerrig, de smaa tyske Stater, England, der ikke undte „os“ Kielerhavn, de liberale i Tyskland, der vilde have Augustenborgerne, og endelig Schleswig-Holsteinerne. Han fortæller selv (Ged. u. Erinn. II, 8), at han i Statsraadet erindrede Kongen om, at alle hans nærmeste Forfædre havde erhvervet Land, og at han burde erhverve Hertugdømmerne, men at Kongen, der troede, „dass ich unter bacchischen Eindrücken eines Frühstücks gesprochen hätte“, lod Gehejmeraad Costenoble udelade de kraftigste Steder af hans Tale, under hvilke Kronprinsen løftede Hænderne mod Himlen, som om han tvivlede om Bismarcks Forstand; men Bismarck forlangte og fik dem senere indskudte. Kongen sagde den Gang ligesom siden 22. August 1864 til Kejser Frantz Joseph: „Ich habe ja gar *kein Recht* auf die Herzogthümer und könne deshalb *keinen Anspruch* darauf machen“ (II, 4). Men Bismarck forstod at bringe hans Samvittighed til Tavshed, og siden tog han glatvæk som Achab Naboths Vingaard, fordi den laa ham belejligt: „Nach dem Gasteiner Vertrage (14.—20. Aug. 1865) und der Besitznahme von Lauenburg fand meiner Wahrnehmung nach ein psychologischer Wandel in seiner Stimmung, ein *Geschmackfinden an Eroberungen* statt.“ (II, 17). Hans Retsbegreber vare ændrede!

Bismarck havde lagt alt vel til rette. I et fortroligt Brev af 22. December 1862 skriver han: „Es ist gewiss, dass die ganze dänische Angelegenheit nur durch den Krieg in einer für uns *erwünschten* (!) Weise gelöst werden kann. Der **Anlass** zu diesem Kriege lässt sich in **jedem Augenblick finden**, welchen man für einen günstigen zur Kriegsführung hält“. Han fik snedig Østerrig med som medskyldig for at gøre de andre Magter betænkelige for at optræde for Danmarks Ret. „Sobald aber Oestreich mit uns war, schwand die Wahrscheinlichkeit einer Coalition der andern Mächte gegen uns“ (Ged. u. Erinn. II, 10). Østerrig vilde ikke overlade Sagen til Preussen alene for ikke at forøge sin Rivals Anseelse, med hvem det kun var enigt i det ene: Danmarks For-

dærvelse. I øvrigt kunde det ikke have nogen Fordel af Krigen, der ogsaa i Virkeligheden kun bragte det Skam og Skade.

Forgæves havde den danske Regering tilbudt at ville tage Novemberforfatningen tilbage; der blev ikke givet den Tid dertil, da de tyske Stormagter *vilde* besætte Slesvig. De sagde sig vel slet ikke straks løs fra Londonkongressens Vedtagelse af Arvefølgen og Danmarks Integritet, men først senere, da de paastode, at „Krigen løste alle Traktater“. Bismarck vilde have Krig for at kunne tage, hvad han vilde. Derfor lod han udsprede Rygter i Kjøbenhavn om, at England vil komme Danmark til væbnet Hjælp, for at det skulde gøre Modstand, og han derved kunde faa „Krigens Ret“ til sine Erobring.

Rolig har han dog ikke været for Følgerne, thi efter sit eget Udsagn sov han ikke den Nat, da de preussiske Tropper rykkede over Ejderen.

Det var et brutalt Overfald af Militærvælden, der traadte al Folkeret under Fødder, af „Blod- og Jærnkansleren“, der hensynsløst vilde grunde Preussens Magt efter sin Grundsætning: „Magt gaar for Ret“, og som havde erklæret: „Tysklands Enhed kan ikke grundlægges med Fraser og Flertalsbeslutninger, men med Blod og Jærn!“

Danmark skulde blive Ofret for denne moderne Macchiavellis Rænker. Det blev for det en Krig paa Liv og Død mod en uhyre Overmagt uden nogen som helst Bistand. Det var o. 60 Millioner, der overfaldt næppe to og havde det tyske Forbund i Ryggen. Hertil kom de preussiske Skydevaabens store Overlegenhed, baade Bagladekanonernes og Tændnaalsgevæernes. Det gjorde et nedslaaende Indtryk, at der i Kampene faldt 3 til 4 Danske mod hver Tysker.

Med de tyske Hære fulgte en Mængde tysk Pøbel, der haanede og forfulgte alt, hvad dansk var, og fordrev de trofaste danske Embedsmænd, medens tyske bleve indsatte, der optraadte med Haardhed. I Haderslev blev den danske Latin- og Realskole lukket under Paaskud af, at en tysksindet Elev, Søn af Købmand v. Brincken, var bleven uforsvarlig behandlet af Lærerne, skønt Forældrene selv afgave en hel modsat Erklæring. Lærerne afskedigedes, fordi de havde benyttet „nedrige Midler til dansk Propaganda“ (i et dansk Land!!!); Skolen skulde nu være Fortyskningsanstalt, og den danske Ungdom ingen højere Dannelse have paa Modersmaalet. Bissens Løve paa Flensborg Kirkegaard blev ødelagt af lejet tysk Pøbel, og ligeledes Støtten paa Skamling; genoprejst af Sønderjyderne bærer den

endnu glørværdige Mærker af tysk Kultur! De danske Læsebøger og Bogsamlinger udryddedes fanatisk midt i et dansk Land, og Skolerne fortyskedes.

England var den eneste Magt, der tænkte paa at træde op for Danmarks Sag, men Lord Palmerston hindredes dog deri af den tysksindede Dronning Victoria. Stemningen i Folket* var afgjort for Danmark. Da Sønderborgs Bombardement var blevet bekendt, fortæller Sybel III, 283, „erfolgte am 7. April in beiden Häusern der Parlaments ein prasselnder Erguss von entrüsteter Menschenliebe und giftigem (!) Deutschenhass“. Og da de tyske Afsendige kom til Londonkongressen, klagede de over den frastødende Kulde, de mødte i alle højere Kredse og næppe kunde udholde. Paa Kongressen erklærede de sig løste fra alle Forpligtelser mod Danmark i Følge Londonprotokollen og forlangte med Erobringens Ret Hertugdømmernes Selvstændighed og Forening; da de andre Magter holdt paa Forpligtelserne, bleve de medgørligere og foresloge en Delingslinie Aabenraa og Tønder, gik siden ind paa Flensborg-Højer, hvorved det danske Slesvig væsentligt vilde være bevaret for Danmark, men des værre holdt Monrad med Stivhed paa Linien Slien-Dannevirke, skønt ingen Hjælp var at vente mod Overmagten. Kongressen opløste sig den 25. Juni uden Resultat, og Følgen blev først Tabet af Als 29. Juni og siden i Freden i Wien Tabet af hele Sønderjylland foruden Holsten og Lauenburg.

PREUSSENS SEJR OVER ØSTERRIG.

Hele Tyskland genlød af umaadelig Jubel. Skønt man havde raabt saa stærkt over „den danske Undertrykkelse“ og ført Krigen for at befri „de tyske Brødre“, fandt man det nu ganske i sin Orden, at 200,000 Danske bleve tvungne ind under det tyske Aag! Opfyldt af tysk Chauvinisme udbryder Sybel (III, 372): „Deutsche Sprache, deutsche Predigt, deutsche Schule sollte wieder (!) ungestört von der Elbe (!) bis zur Königsau (!) walten. Die Ehre (!) der deutschen Nation war endlich glänzend (!) wieder hergestellt. Bismarck hatte guten Grund, später wiederholt es auszusprechen, dass unter allen seinen Unternehmungen er die diplomatische Leistung von 1864 für die schwierigste und die glücklichste halte.“ Naar var Tysken bleven forstyrret mellem Slien og Elben, naar havde den hersket ind til Kongeaaen? Mon det var en Ære for Tyskland, hvad det her havde øvet, mon ikke afgjort „Unehre“? — I svage, ikke tidssvarende Jordværker havde de Danske forsvaret sig to Maaneder, medens der kun var tre Uger til Königsgrätz og fire til Sedan!

Endnu i April 1870 indeholdt „Norddeutsche Allgemeine Zeitung“ en hæftig og truende Artikel mod „Fredsforstyreren“ Danmark, der ikke vilde lade sig nøje med Afstaaelsen til Gennerbugt eller Aabenraa. „Mémorial diplomatique“ kalder det et Mesterstykke i diplomatisk Hykleri, og „Neue freie Presse“ minder om Ulvens Beskyldning imod Lammet, at det plumrede Vandet, skønt det stod neden for den ved Bækken. „De lyve, og de vide, at de lyve“, sagde selv „Kölnische Zeitung“ 1864 om de tyske Krav.

Augustenborgeren blev nu skudt helt til Side. „Ingen skal hindre os i alene at plukke de Gæs, som vi selv har vredet Halsen om paa“, sagde Bismarck med sædvanlig Brutalitet. Paa Skrømt

havde han havt et Møde med ham 1. Juni 1864 om Aftenen Kl. 9 til 12 i sin Bolig i Berlin om Vilkaarene for hans Overtagen af Hertugdømmerne, Rendsburg som Forbundsfastning, Kiel som Marinestation, Tilslutning til den tyske Toldforening, en Kanal mellem begge Have og en militær Konvention med Preussen, hvilke Vilkaar Prinsen bestemt maatte afvise som aldeles uforenelige med nogen som helst Selvstændighed. Og hermed var hans Rolle udspillet.

Ganske vist havde Tyskland vundet meget mere, end det paa nogen Maade fornuftigvis kunde have ventet, takket være de andre Stormagters Fejlgreb og kortsynede Ligegyldighed. Der er næppe nogen af deres Statsmænd, der ikke siden har angret denne Uklogskab, til ringe Trøst for os, men til Gavn og Glæde for Preussen! Men da vor Tids Macchiavelli trods al Stats- og Folkeret øvede denne himmelraabende Voldshandling, at krænke Nationalitetsprincippet i dets Grund ved at adsplitte et Folk og tvinge dets bedste Del haardt imod dens Villie ind under et fremmed, fjendtligt Folks Herredømme, da lader det sig kun forklare af hans ubegrænsede Rovbegærlighed, der helt synes at have sejret over hans sædvanlige Klogskab. Man hører ikke sjælden retsindige Tyskere ytre: „Bismarck hat zu viel genommen“.

Aabenbart har Bismarck lige over for Danmark handlet lige imod sin egen Overbevisning om Sandhed og Ret og brugt alle mulige Midler til at naa Byttet. I et Privatbrev 1864 under Londonkonferentsen til Grev Arnim-Boytzenburg skriver han: „Es erscheint mir zweckdienlich, gegen das Dänenthum auf der Conferenz alle Hunde los zu lassen, welche bellen wollen; das gesamte Geläut der Meute wirkt dahin zusammen, dass die Unterwerfung der Herzogthümer unter Dänemark den Ausländern unmöglich erscheint“.

Hvem skulde nu have Byttet? De preussiske Kronjurister tilkendte Sejrherrene det, fordi Kristian 9. havde *afstaaet dem sin Ret, der var den eneste gyldige*. Altsaa: Østerrig og Preussen toge Hertugdømmerne, fordi de *paastode, at de havde Ret til at skride ind*, og beholdt dem, fordi de opdagede, *at de ingen Ret havde havt til at skride ind!*

Folk uden for Tyskland have kaldt dette en forrædersk Fremgangsmaade. Det eneste hæderlige havde jo været at tilbagegive det uærligt tagne! Men sligt laa ikke for Bismarck, der allerede straks havde anlagt en Marinestation i Kiel og snart jog Østerrig ud af Hertugdømmerne ved Krigen 1866.

Imidlertid havde Bismarck holdt gode Miner med Napoleon, hvem han siden kaldte „ein Tiefenbacher, dumm und sentimental“, medens Napoleon sagde om ham: „Ce n'est pas un homme sérieux“, men Prosper Mérimée bedømte ham rigtigere. Ogsaa den russiske Minister Gortschakoff, hvem Bismarck smigrede og kaldte sin Læremester i Diplomaten, havde ofte let over Bismarcks politiske Svingninger; efter Königgrätz lo han ikke mere, siger Vilbort (Bruno Bauer S. 80). Det gjaldt nu om at holde Napoleon hen med falske Udsigter. I November 1865 søger Bismarck ham i Biarritz, for at faa Løfte om hans Neutralitet lige over for Østerrig; i Maj 1866 foreslaar Napoleon Bismarck Forbund mod Afstaaelse af Land ved Rhinen, hvorimod Preussen skulde udvides med Hertugdømmerne og mere. Preussens store Krigslykke mod Østerrig tvært imod Napoleons Forventning gjorde denne betænkelig. Den østerrigske Afsending i Paris, Fyrst Richard Metternick, der stod højt hos Napoleon, opfordrede ham Dagen efter Slaget ved Königgrätz indtrængende til at gribe ind, men han svarede: „Jeg er slet ikke beredt paa Krig“, og tilbød sin Mægling. Bismarck, der var bange for, at Frankrigs Optræden skulde berøve Preussen Sejrens Frugter, fandt sig da meget imod sin Villie i, at Napoleon, der nu omsider fik Øjnene op for, hvor urigtigt han havde ofret Danmark for Preussens Rovsyge, i al Hast fik optaget § 5 i Pragfreden om at Distrikterne i det nordlige Slesvig skulde faa Lov til at afstemme om, til hvilket Land de vilde høre. Des værre blev der jo i denne Hastværksartikel hverken bestemt, hvor langt mod Syd disse Distrikter skulde gaa, eller inden hvad Tidsfrist Afstemningen skulde finde Sted. Det er imidlertid sandsynligt, at hvor nøjagtigt end alt var blevet bestemt, havde Bismarck, hvem man træffende har kaldt „Løgnens Fader“, nok fundet paa Midler og Udveje til at bryde den i den treenige Guds Navn besvorne Fredstraktat, naar det behagede ham.

Da Bismarck efter Freden følte sig stærk, afslog han 6. August 1867 Napoleons Forlangende af Luxemburg, siden af Belgien, og da han 1870 var kommen i Spidsen for hele Tysklands Hærmagt og følte sig endnu langt stærkere, tilbageviste han med Overlegenhed Frankrigs Forestillinger om Garantier for Nordslesvigs Tilbagegivelse. Da maatte Napoleon bekende: „Hr. v. Bismarck har ført mig bag Lyset; Frankrigs Kejser tør ikke lade sig føre bag Lyset!“ For Udbruddet af denne Misstemning til Krig 1870 var Forslaget om, at en hohenzollernsk Prins skulde blive Konge af Spanien, kun en Anledning.

Da Bismarck Dagen efter Slaget ved Königgrätz 4. Juli 1866 havde modtaget Napoleons truende Telegram, blev han betænkelig, især da Kolera havde begyndt at rase i den preussiske Hær — omtrent 6500 Mand vare angrebne —, og indsaa, at der maatte vises Maadehold. Men han havde sin Nød med gamle Keiser Wilhelm, der var bleven svimmel over sin Krigslykke og greben af en umaadelig Rovlyst. Han vilde foruden Slesvig og Holsten have østerrigsk Slesien, et Stykke af Bøhmen, Østfrisland, siden Dele af Saksen, Hannover og Nassau, og især var han begærlig efter Ansbach og Bayreuth (i Bajern), fordi de tidligere havde været i hans Families Besiddelse. Militærpartiet holdt med ham. Efter det pinlige Krigsraad 23. Juli faldt Bismarck i Krampegraad og „tænkte endog paa at kaste sig ud af Vinduet i fjerde Etage“. Da tilbød Kronprinsen ham at tale med Faderen, kom efter en halv Time ud og sagde: „Det holdt haardt, men min Fader har givet sit Samtykke“. Bismarck har selv meddelt denne pinlige Scene (Gedanken und Erinnerungen I, S. 43 fgl.) tillige med de Ord, Kongen alt andet end naadig med Blyant havde skrevet paa hans Indlæg (Eingabe), og som viser, hvor haardt det har holdt: „Nachdem mein Ministerpräsident mich vor dem Feinde im Stiche lässt und ich hier ausser Stande bin ihn zu ersetzen, habe ich die Frage mit meinem Sohne erörtert, und da sich derselbe der Auffassung des Ministerpräsidenten angeschlossen hat, sehe ich mich zu meinem Schmerze gezwungen, nach so glänzenden Siegen der Armee in diesen sauren Apfel zu beissen und einen so *schmachvollen* Frieden anzunehmen.“ Bismarck tog siden rigelig Erstatning i de tyske Mellestater, men Kong Wilhelms Erklæring viser, hvor farvet Bismarcks Karakteristik af ham til General Grant er (Sybel II, 290), naar han kalder ham „einen der besten Menschen dieser Erde. . . . Er hat nie in seinem Leben jemand Unrecht gethan (!), nie das Gefühl eines Andern verletzt (!), nie sich einer Härte schuldig gemacht (!) . . . geschmückt mit allen (!) hohen Eigenschaften eines Fürsten, und mit allen (!) Tugenden eines Menschen. Es ist unmöglich, sich einen schönern und wohlthuendern Typus eines *Edelmanns* zu denken.“ Denne „prasselnder Erguss“ stemmer kun lidet med denne „Edelmanns“ Tale i Baden-Baden 18. Juni 1860, da han lovede de tyske Fyrster at ville værne om deres Landomraade og 1866 snappede efter dem som Bytte ligesaa begærlig som en Gedde i en Karpedam! Og hvorledes gik det med hans Holden af det højtidelige Løfte i § 5 i Pragfreden?

Om denne „Typus eines Edelmanns“ har den hannoveranske Historieskriver Hassel i sin „Kongeriget Hannovers Historie“ fortalt følgende om den daværende Prins Wilhelms gæstfri Modtagelse hos Kongefamilien i Hannover under sin Flugt fra Berlin til England efter Martsdagene 1848: „Efter at Prinsen havde holdt sig skjult paa Paafugleøen (ved Berlin) fra 21. til 22. Marts, afrejste han Aftenen 22. i den bekendte „hemmelige Sending“ til England. I Hannover havde han meldt sig. Henimod Kl. 10 Aften kørte Toget ind i Hallen. Banegaarden var afspærret af talrige Politibetjente. Prinsen, som var i Uniform, afhentedes paa Banegaarden af Kronprinsen af Hannover, den senere Kong Georg, og ledsagedes til Palæet i Adolfsgade, hvor Kronprinsessen i Mellemtiden havde tilberedt Theen. Han fortalte om Tildragelserne i Berlin og var meget „bevæget og ophidset“. Efter næppe to Timers Ophold kørte han igen med Kronprinsen til Banegaarden og steg ind i Toget til Hamborg. Kongen saa han den Gang ikke. Ved Afskeden raabte han til Kronprinsen: „Aldrig vil jeg glemme den gæstfri Modtagelse hos Dig“.

Paa Hjemvejen fra England var han atter i Hannover. Om Morgen den 5. Juni, fortæller Hassel, indtraf Prins Wilhelm til Hannover og logerede som Kongens Gæst i det lille Palæ i Georgshaven. Kongen besøgte ham og advarede ham imod at deltage i den berlinske Nationalforsamlings Møder, og Prinsen lovede ham at følge hans Raad. Da de traadte ud af Palæet, vendte Prinsen sig til Kongen og sagde:

„Kære Onkel, hvorledes skal jeg gengælde Dig al din Kærlighed og Venlighed, som Du bestandig og især ved denne Lejlighed har vist mig?“

Dybt bevæget svarede Kongen: „Naar jeg en Gang ikke er mere, saa tag Dig af min blinde Søn.“

Prinsen rakte Kongen begge sine Hænder, og et kraftigt Haandtryk sagde, at han gerne var villig til at opfylde dette Ønske. Derpaa afrejste han over Magdeburg til Berlin.

Som bekendt holdt „der Edelmann“ sit Løfte saaledes, at han 1866, da Bismarck havde lært ham, at „Magt er Ret“, og han selv var bleven greben af en umættelig Rovlyst, fordrev den blinde Kong Georg 5. fra hans Land og røvede det, saa at han maatte dø i Landflygtighed.

Denne Fortælling om „der grosse Kaiser und der Edelmann“, falder naturligvis Preusserne for Brystet, og en preussisk Professor

og Bestyrer for Landdagens Bogsamling, Dr. Wolfstieg, har i „Preussische Jahrbücher“ søgt at nægte den „som en *grim Plet* paa vor „elskede“ Kejsers Minde“ og at henføre den til en anden Prins Wilhelm (af Mecklenburg). Men Hassel har for nogen Tid siden meddelt i „Deutsche Volkszeitung“, at han har den med alle dens Enkeltheder fra Dronning Marie selv, Hertugen af Cumberland's Moder, der som Kronprinsesse selv havde modtaget Gæsten og beværtet ham.

Kendsgerningen faar da blive staaende!

PARAGRAF 5.

Som bekendt bestemmer § 5: „Befolkningen i Slesvigs nordlige Distrikter skal, naar den ved en fri Afstemning udtaler Ønsket om at blive forenet med Danmark, afstaas til Danmark“.

Alligevel indlemmede Preussen 24. December 1866 baade Slesvig og Holsten i Riget, uagtet Bismarck lige i Forvejen 20. December havde udtalt i Landdagen, der behandlede Spørgsmaalet, og hvor et Udvalg ønskede at slette § 5: „Jeg har altid været af den Mening, at den Befolkning, som ikke vil være preussisk eller tysk, og som med utvivlsomt udtalt Villie vil tilhøre en umiddelbart tilgrænsende Stat af sin egen Nationalitet, ikke hjælper til at styrke den Magt, som den stræber efter at skilles fra Jeg anser det for nødvendigt at bemærke, at vi ved Udvalgets og Landdagens Beslutning *umuligt kunne frigøre os fra Forpligtelser, som vi have indgaaet; vi maa holde dem*, men vi skulle bringe dem til Udførelse paa en saadan Maade, at der ved den Afstemning, der skal danne Grundlaget for vor Adfærd, ikke bliver *nogen som helst Tvivl om dens Frivillighed og Uafhængighed* samt om den afgørende Villie, der skal kundgøres derved“.

Har Bismarck ment det mindste andet med disse Ytringer end et Forsøg paa at sætte andre Blaar i Øjnene? Hans Uvillie mod Sagen viser sig i hans Bemærkninger om det svævende i Traktaten om de nordlige Distrikter, hvor langt Norden gik, og at det ikke vilde blive saa meget, som man ventede i Kjøbenhavn o. s. v. Ganske rigtig, da det *slet intet blev!*

Det eneste tyske Blad, der den Gang — 1866 — talte Danmarks Sag, var „Kölnische Zeitung“, der erklærede det for „en

statsklog Handling“ at afstaa Nordslesvig: „Vi forstaa ikke, hvorledes man tør tro, at Preussen skulde lade den fordelagtigste Fred, som det nogen Sinde har sluttet, blive ufuldstændig ved ikke at opfylde en højtidelig Forpligtelse; som det er gaaet ind paa for hele Europas Øjne . . . Vi anse det for en Umulighed, at Preussen skulde begaa et aabent Traktatbrud, og at en „trofast, ærlig og hæderkronet Monark“ som Kong Wilhelm skulde lade sit „blanke“ Æresskjold fra Sadova vanhelliges for Samtiden og Efterverdenen ved en saadan *Plet*“.

I Sønderjylland fremkaldte § 5 stor Glæde. En Sendefærd at 47 ansete Mænd med Godsejer N. Ahlmann fra Als som Ordfører vilde i Berlin overrække en Adresse til Kong Wilhelm med Tak for § 5 og Bøn om Afstemningen, men den fik hverken Foretræde hos ham eller Bismarck. En ny med 17000 Underskrifter indsendtes til den preussiske Landdag. Man fik kun af Bismarcks Organ, „Norddeutsche Allgemeine Zeitung“ i 1867 at vide, at Preussen ikke vilde lade Afstemningen ske, før Befolkningen havde lært at *kende det preussiske Herredømme*, thi da først kunde den stemme frit (!).

Endelig aabnede Preussen 7. Maj 1867 Underhandlinger med Danmark, men paa Skrømt, og det vilde først have Grænsen dragen, inden for hvilken Afstemningen skulde foregaa, og forlangte Garantier for de Tyskere, der kom til at bo inden for dansk Grænse. Fra dansk Side svarede 1. Juni, at saadanne ikke behøvedes, men Bismarck gensvarede 18. Juni, at han ikke vilde opgive dem paa Grund af Danmarks demokratiske Styrelse, da man havde erfaret, hvor lidet tilbøjelig denne var til en retfærdig Behandling af Tyskerne. Da man ikke fra dansk Side turde give saadanne Garantier af Frygt for Tysklands stadige Indblanding, hvorom man jo havde grundig og sørgelig Erfaring, standsede Preusserne Sagen 8. Marts 1869. Den franske Udenrigsminister Moustiers Depeche fik et hovmodigt Afslag.

Sagen syntes nu hendød, indtil der 11. Oktober 1878 sluttedes en Overenskomst mellem Preussen og Østerrig, der stode i Begreb med at indgaa Forbund, hvorved § 5 hævedes. „Den tyske Kejsershed det, lægger Vægt paa Fjernelsen af denne Anordning.“ „Revisionen“ af Traktaten, som dette voldelige Brud paa Tro og Love kaldte sig, blev dog i længere Tid holdt hemmelig — formodentlig for Skams Skyld — og først offentliggjort 4. Februar 1879. Tyskerne betragte det, at § 5 er bortfalden, som en fuldbyrdet Kendsgerning; men næppe tror i sit Hjærte nogen preussisk

Kronjurist paa Preussens Ret. Den tynger haardt paa Preussens Samvittighed og kan drages frem, naar det skal være, baade af Frankrig og Danmark. Et Damoklessværd!

Hos de danske Sønderjyder er Følelsen af den lidte Uret bestandig levende. Da en tysk Præst dernede vilde hovere for en dansk Bonde over Ophævelsen af § 5 og brugte det Udtryk, at den jo nu var død, fik han det Svar: „For os to gør det jo intet, Hr. Pastor, vi tro jo paa de dødes Opstandelse“.

KRIGEN MED FRANKRIG. BISMARCKS AFSKED.

Napoleons ubestemte, usande og taagede Politik bar bitre Frugter for ham og Frankrig. Bismarck vilde 1870 Krig, da Forskellen mellem Nord- og Sydtyskland, som han saa voldsomt havde klappet sammen efter Krigen 1866, „nicht wirksamer überbrückt werden könne als durch einen gemeinsamen nationalen Krieg gegen den seit Jahrhunderten aggressiven Nachbar (Ged. u. Erinn. II, 89). Den famøse Historie med *Emsdepechen* søger han (Side 90) at give et saa uskyldigt Anstrøg som muligt, nemlig at han blot reducerede den „durch Streichungen, ohne ein Wort hinzu setzen oder zu ändern“ (?). Virkningen blev imidlertid skæbnesvanger. Der var ingen, der tænkte paa Krig; da kom den forfalskede Emsdepeche, Napoleon blev lokket i en Fælde og tvungen til Krig, skønt ganske uforberedt. Det var en macchiavellistisk samvittighedsløs Forbrydelse, denne Krig, der bragte Hundredtusinder Døden, Millioner Ulykke og dog af raa Folkeophidselse kaldtes hellig.

Det er et historisk Maleri disse tre store Mænd, Bismarck, Moltke og Roon, der tvangfrit udfolde sig over for hverandre ved Bismarcks Middagsbord og i „ukostymeret Menneskelighed“ lave afgørende Beslutninger, der skulle hidse store Folkeslag mod hinanden som blodtørstige Vilddyr. Roon og Moltke ere i jammerligt Humør. De hverken spise eller drikke, da Kongen, paavirket af Dronningen, helst vil en fredelig Løsning af den i og for sig ligegyldige Konflikt med Frankrig. Den joviale Vært gotter sig over deres slette Lune, holder dem en Stund paa Pinebænken, læser først Kongens Depeche; da skumme de af sorgfuldt Raseri. Roon raaber: „Der alte Gott lebt noch und wird uns nicht in Schande verkommen lassen.“ Det klukker i Bismarck af indvendig Fryd over sin egen Gavtyveagtighed; da læser han Forvanskningen, som

han har været Mester for; de to Venner se spørgende paa ham og forstaa, at den geniale Mand har gjort det vidunderlige at forvanske Kongens Ord, og at Krigen nu er sikker. De blive helt ellevilde, drikke og skaale. Moltkes Øjne straale af Glæde; han slaar sig for Brystet og raaber: „So hat das einen andern Klang, vorher klang es wie eine Chamade, jetzt wie eine Fanfare in Antwort auf eine Herausforderung. Wenn ich das noch erlebe, in solchem Kriege unsre Heere zu führen, so mag gleich nachher „die alte Carcasse“ *der Teufel holen*“.

Det var denne „forkortede“ Emsdepeche af 13. Juli 1870, hvorom Bismarck sagde, at den „vilde virke som et rødt Klæde paa den galliske Tyr“.

De tyske Præster holde af at diske op med Legender om den fromme Kejser Wilhelm Erobrer, om den Gud velbehagelige Bismarck og den Herrens Stridsmand General Moltke! Samme Bismarck vilde gerne ligesom sin Herre Kejseren give Gud Æren og gælde for en troende Kristen. Han har under Felttoget i Frankrig sagt, at han derfor kun formaaede at udrette, hvad han gjorde. „Ich habe die Standhaftigkeit, die ich zehn Jahre an den Tag gelegt habe gegen alle möglichen Widerwärtigkeiten, nur aus meinem entschlossenen Glauben (?). Nehmen Sie mir diesen Glauben, und Sie nehmen mir das Vaterland selbst.“ Under samme Felttog sendte hans Hustru Johanne v. Puttkammer ham „das Psalmbuch“, for at han kunde læse den Spaadom, hun vilde have anvendt paa de Franske: „Ich sage Dir, die Gottlosen sollen ausgerottet werden“.

Det er utroligt, hvad Folk kan indbilde sig eller hykle paa det religiøse Omraade. Efter Freden med Frankrig brugte han til Arnim det hedenske Udtryk af en grusom Tyran: Oderint, dum metuant! (lad dem hade, naar de kun frygte!).

Mon Bismarck tænkte paa sig selv, da han skrev i Moltkes Stambog:

Wohl weiss ich, dass in jener Welt
Die Wahrheit stets den Sieg behält;
Doch gegen Lüge dieses Lebens
Kämpft selbst ein Feldmarschall vergebens.

Blandt de mange taabelige Eksempler paa en opskruet Bismarck-kultus, der fremkomme i Tyskland, ville vi anføre Max Bewers „Xenien“, Tankesprog, udkomne i Dresden 1899, og som Anmelderen i „Literarisches Centralblatt 5. Maj 1900“ kalder „originell und

geistreich“. Forfatterens to Ledestjerner træde efter ham klart frem: „Bismarcksches Deutschtum und christliches Christentum, beide vereint, nicht getrennt (!). Wie fein der Verfasser gegenüberstellen und zuzuspitzen versteht, zeigt sein Wort über Bismarck und Christus: *Patriæ inserviendo consumor*, sagte Bismarck, *patri inserviendo consumor*, sagte Christus. (Jeg fortæres ved at tjene Fædrelandet — Faderen.) „Das heisst“, vedbliver Anmelderen, „in der That mit einem einzigen Buchstaben den Nagel auf den Kopf treffen“.

De fleste ville sikkert finde denne Sammenstilling mindre „geistreich“ end „abgeschmacht und blasphemisch“. En direkte Sammenstilling mellem Bismarck og — Kristus!!!

En anden Aandrighed fortjener at fremhæves af Max Bewers „Xenien“: „Wenn man die Völker mit Tieren vergleichen will, so ist England der coloniale Königstiger, Dänemark eine wilde Katze (!), Russland ein Wolf, Frankreich ein Panther, Amerika ein Büffel, die Juden Schlangen und Schakale und unter allen ist und könnte Deutschland *für alle Zeiten der königliche Löwe (!!!) sein*, wenn es nichts zu oft das Gemüthschaß Gottes spielte“.

Kunne slige „geistreiche“ Smagløsheder falde i de ædle Tyskeres Smag, saa er der vistnok ingen, der vil misunde dem saadanne. Kun ville vi tillade os at fremkomme med et lille Ændringsforslag, som bedre stemmede med den historiske Sandhed og Virkelighed, nemlig at sætte „der Wolf“ i Stedet for „der königliche Löwe“. Her ved vilde den saa bekendte tyske „Beskedenhed“ og „Sandhedskærlighed“ netop komme til sin sande Ret.

I den diplomatiske Kunst at fordølge Sandheden var Bismarck en Mester, og det i den Grad, at man ikke troede ham, naar han en Gang i Følge en besynderlig Modsætning i sin Karakter med en vis Aabenmundethed følte Trang til at sige Sandheden. Bekendt er hans Svar til Grevinde Hohenthal, den saksiske Ministers Gemalinde i Berlin, da hun ved en Middag i sit Hotel i Berlin i April 1866 spurgte Bismarck, om hun under den Krig, der forestod, skulde begive sig til sit Gods i Bøhmen eller til sit Slot ved Leipzig: „Ikke til Bøhmen, thi i Nærheden af Deres Gods ville vi slaa Østerrigerne, men drag rolig til Saksen; ved Leipzig vil intet ske, ikke en Gang Indkvartering, thi Deres Slot Knauthayn ligger ikke ved nogen Etappevej“. Den Opsigt, som disse Ord vakte i den diplomatiske Verden, søgte Bismarck siden at slaa hen ved at le over, at Diplomaterne toge nogen som helst Notits af hans Spot over et upassende

Spørgsmaal, men den saksiske Minister Beust meldte det til Wien, hvor man snart skulde erfare, at Bismarcks Ord gik i bogstavelig Opfyldelse.

Da Forbundet 1866 vilde blande sig ind i Afgørelsen af Sønderjyllands Skæbne, afviste han det 9. Juni med den Erklæring: „Mit Schleswig habe der Bund nichts zu schaffen“. Men hvad havde han selv og Preussen havt at skaffe dermed?

For Rusland og Østerrig løj han, at han ikke havde sluttet Forbund med Italien 19. April 1866; 1887 løj han, da han begrundede Militærforslaget om en betydelig Forstærkning af den tyske Hær med en mulig Krig med Rusland, skønt han havde sluttet en Traktat med Rusland om Neutralitet i mulige Krige, og paa samme Tid med Østerrig om at hjælpe det mod Rusland! Han forstod at overliste andre Diplomater. En fransk Journalist ved Petit Journal fortæller om et Interview af ham: „Bismarck parlait beaucoup, racontait même par le menu ses projets futurs et personne ne le croyait; il lui est arrivé plus d'une fois de *tromper* ses contemporains *avec la vérité*, c'est son originalité propre et il lui doit une bonne partie de ses succès“. (*Penzler*, Fürst Bismarck nach seiner Entlassung I, 75). Men han skuffede sig selv, da han i Oktober 1889 svarede Alexander 3, der spurgte ham, om han var vis paa at forblive i sit Embede: „Sire, je suis absolument sûr de la confiance illimitée de mon maître et je suis persuadé que je resterai à mon poste jusqu' à la fin de mes jours“ og senere tilføjer: „plötzlich, einige Monate später, zeigte sich mein Vertrauen ungegründet. Ja est ist mir *sehr bitter gewesen*“ (Interview af den russiske Journalist Lwow, Medarbejder ved Nowoje Wremja. 29. April 1891).

Allerede 1878 klagede Bismarck over de Bryderier, han havde af gamle Kejser Wilhelms Stædighed, der føjede upassende Ting til Bismarcks Noter, det modsatte af hvad man vilde opnaa, og det ikke en Gang grammatikalsk rigtigt. Længe gjorde Kejseren Modstand mod Alliancen med Østerrig, da han følte sig knyttet til Rusland, og 4. Oktober 1879 skrev Kronprins Friederich fra Baden-Baden til Bismarck, at Kejseren var meget ulykkelig over at have underskrevet Alliancen med Østerrig, og mente at have vanæret sig selv og handlet illoyalt mod sin Ven Czaren, tvært imod Aftalerne i Petersborg 1873. Skønt Kejseren ofte fandt Bismarck besværlig, og denne havde mægtige Fjender i Kejsersfamilien, navnlig Keiserinde Augusta, ved Hoffet og blandt Generalerne, vilde han dog aldrig give Bismarck Afsked, uagtet denne flere Gange i Tillid til

sin Uundværlighed forlangte den. Bucher sagde 24. Februar 1890 til Busch, at Bismarck var alt andet end tilfreds med den unge Kejser Wilhelm 2.s Arbejderdekreter af 4. Februar og i det hele utilfreds med ham. Han blev kun, for at Sønnen Herbert kunde blive hans Efterfølger, men han vidste nu, at dette ikke vilde ske, da Kejseren gjorde Indvendinger mod Herbert af personlige Grunde. De sidste Ord mellem ham og Kejseren ved Sammenstødet 15. Marts 1890 skulle besynderligt nok have været paa engelsk: „Then I am in your way, Sir?“ — „Yes“.

Lokal-Anzeiger i Berlin 31. Juli 1898 aftrykte ved Moritz Busch Bismarcks Afskedsbegæring af 18. Marts 1890, hvori han erklærer sig „*ude af Stand* til at udføre Kejserens Befaling om at ophæve den allerhøjeste Ordre af 8. September 1852, der ordnede Ministerpræsidentens Stilling lige over for hans Kolleger“. Han havde nemlig mærket, at flere Ministre, navnlig Boetticher, begyndte at gøre sig uafhængige af ham, og havde derfor opgravet denne Forordning af 1852, hvori Kejseren ikke vilde finde sig og derfor i en Billet af 15. Marts havde befalet ham at ophæve den. Han havde ikke tidligere følt Trang til at anvende den, da han besad de to højsalige Kejserses *Tillid*, men „denne Vished har hverken mine Kolleger eller jeg selv nu mere“. Derfor ansøger han om Afsked fra alle sine Poster, da det er ham umuligt at *sætte alle for det tyske Rige vigtige Resultater paa Spil*, som den tyske Udenrigspolitik havde opnaaet (i Forholdet til Rusland) ved at følge Kejsersens nyeste Afgørelse med Hensyn til Retningen af denne Udenrigspolitik — skønt det var ham meget smerteligt paa Grund af sin mangeaarige Indleven i Forhold, som han havde anset for *varige*. Hans Ytring om „Grænser, man vil sætte for hans Virksomhed og den fri Bevægelse i Forhold til Rigsdagen og dens Medlemmer“, sigter til Welferen Windhorsts natlige Besøg hos ham og deres Samtale, hvorom han havde nægtet at give Kejseren Besked paa hans Forlangende. — Samtalen om Morgenen 15. Marts havde just ikke været af de blideste. Bismarck, der ikke var vant til at bøje sig, paaberaabte sig sin Husret, og som Herre i sit Hus taalte han ingen Indblanding i noget, der skete inden for hans Dørtærskel o. s. v. Da Kejseren havde forlangt hans Afskedsbegæring, lod Bismarck hengaa flere Dage i det Haab, at Kejseren skulde betænke sig, og havde flere Besøg og Anmodninger af Kejsersens Hofchef, den i Berlin velbekendte Hr. Lucian, der gerne sendes i Anledning af Ministerentledigelser, og hvis Tilsyneladelse ikke plejer at varsle

noget godt eller er velset af vedkommende. Bismarck undskyldte sig da med, at han arbejdede paa en længere Fremstilling, et Memorandum, hvilket han ansaa for passende, ja nødvendigt, naar han fratraadte saa høje Stillinger. Det tilkom ham da at gøre Rede for sin Færd. Han maatte nu endelig bide i det sure Æble og indgive Begæringen om Afsked.

Vistnok har han i den Tid havt lige saa søvnløse Nætter som 1. Februar 1864, da de preussiske Tropper paa deres Røvertog gik over Ejderen!

BISMARCK I RO (?).

Bismarcks Afsked overraskede Verden som et Lyn fra en klar Himmel. Det syntes Vanvid at afsætte det tyske Riges Genopretter, ham, der havde sat Kejserkronen paa Hohenzollernes Hoved og opbygget den unge Kejsers Trone. Det var den bitreste Skaal for Bismarck at tømme, pludselig at have mistet Magten og se sig dømt til Uvirksomhed. „Det faldt mig underligt“, sagde han, „at jeg, der havde trukket det store Stats- og Rigsur op, nu kun havde mit eget Ur at trække op?“

Der havde nu været en sjælden Lejlighed for ham til at vise sand Sjælsstorhed ved at indhulle sig i den miskendte Dyds Toga og ved værdig Tavshed tvinge sine Modstandere til Beundring, samlende gloende Kul paa deres Hoved. Men den Slags Projektiler havde Bismarck aldrig anvendt i sin Praksis, og Modstandernes Anerkendelse var det, han mindst brød sig om. Hans Hustru og Datter raadede ham til at holde sig rolig, Sønnerne, Moritz Busch og Lothar Bucher til det modsatte. Han indankede nu sin Stilling og Livsgerning for Offentligheden for at faa Hævn og Oprejsning ved endeløse Interviews, Modtagelser, Taler, Afsløringer gennem Pressen, navnlig sit Organ „Hamburger Nachrichten“. Herved erhvervede han en Folkeyndest uden Lige, langt mere end i sin Velmagts og Storheds Dage. Jærnkansleren var bleven den jævne Godsejer, der snart spøgende, snart bidende med tysk „Geschwassigkeit“, — noget snakkesalig som „senex loquax“ — oplivede med den uudtømmelige Skat af verdenshistoriske Fakta, han havde oplevet og kunde fortælle. Noget aabenmundet afslørede han mangt og meget, som han under andre Forhold vilde have holdt hemmeligt. Han brød sig ikke om det store Røre og den store Forargelse, han vakte, men glædede sig ved at kunne tale fra Leveren, som han i Avgust 1890 sagde til Redaktør Memminger fra Würzburg: „Ich lasse mir

nicht das Recht eines einfachen Bürgers verkümmern, das Recht ein freies Wort zu reden und eine eigene Meinung zu äussern“ (Penzler, I, 199). Han har ganske vist brugt denne Ret til Gavns; Skade, at han forbigaar eller tilslører, hvad han ikke vil være bekendt, farver adskilligt og ikke undgaar Modsigelser mellem sine Udtalelser. Der hører jo en god Hukommelse til at lyve!

Han blinkede heller ikke, da han 26. Maj 1895 paa Friederichsruhe modtog en Flok slesvigholstenske „Pilgrimme“, der af en indre Trang dreves til det „tyske Mekka“, men udslyngede med urokkelig Sindsro en Hob Løgne mod Danmark, om at de Danske gik saa angrebsvis frem, og at Tyskerne maatte blive forbitrede over den slette Behandling. „De ere de Danske Tak skyldige for deres fordringsfulde Herskesyge og Haardnakkethed“. „Dat mött vi hebben“ hilsedes med tusindfoldigt „Bravo“. Man maa forundre sig over den korte Hukommelse baade hos Bismarck, der tidligere i saa stærke Udtryk havde fordømt Oprøret, og hos Slesvigholstenerne, der havde maattet bide i det sure Æble. Det stemmer heller ikke med Bismarcks Ytring til Journalisten ved Petit Journal i Maj 1890: „J'étais opposé à la conquête de cette partie du Schleswig qui renferme toujours 150,000 Danois; *elle ma été imposée*.“ Af hvem? Derom vides slet intet; uden Tvivl et Paafund, en godtkøbs Undskyldning.

Eller, naar han 21. Decbr. 1890 svarer en Sendefærd fra Strasburg, der bragte en Adresse med 6000 Underskrifter: „Deutschland kann aber nur solche Länder annectiren, welche es unbedingt zum Schutze seiner Grenzen braucht, oder welche so deutsch sind, dass wenn auch der letzte Soldat herausgezogen ist, das Land immer noch deutsch ist und deutsch bleibt“ (Penzler 1,306). Passer det paa Lothringen og Nordslesvig?

Ved Bordet snakkede han ofte kedelig meget om Maden, som han gjorde god Fyldest, og om hvor meget han kunde drikke, hvori han heller ikke stod tilbage. I øvrigt var han ikke meget aandrig eller humoristisk, men hyppig bitter maliciøs. Han skaanede ikke sine Modstandere. Saaledes sagde han til den ungarske Digter Jokai, at de Franske vare et vildt Folk, „welches sich sofort als indianische Rothhaut präsentire, wenn man vom Koch, vom Schneider und vom Friseur absieht (Nationalzeitung 6. Apr. 1874).

Den blide Menneskeven paa Friederichsruhe ytrede sig saaledes om Kretenserne: „Skulde der ske Blodsudgydelse paa østerlandsk Vis, skulde det ikke røre os! Det er os ligegyldigt, om

hele dette Slæng (Gesellschaft) paa Kreta saa grundigt skar Halsen over paa hverandre, at der ikke blev en eneste Mand tilbage. Vi unde de *bankerotte* og røverske Græker at faa de kretensiske Bedetyve; de passe godt til hverandre. Det er dog ubetinget nødvendigt, at Grækenland bringes ned paa Knæene.“ Hvad i al Verden kan være Grunden til en saa stor Forbitrelse mod et Folk, der aldrig har staaet ham imod? Vi fejle næppe ved at antage, at den uegennyttige Olding — den mangedobbelte Millionær — har havt græske Papirer, der den Gang ingen Rente gave, og derved er bleven ramt paa sit allerømmeste Sted.

Thi *yderst paaholdende* var han lige til sin Død, skønt den uformuende og i Begyndelsen forgældede Godsejer efterhaanden var kommen til at eje meget betydelige og udstrakte Godser foruden sin oprindelige Halvdel af Fædrenegodset Schönhausen. Ved Dotation 12. Febr. 1867 skænkede Wilhelm I ham 400,000 Thaler, hvorfor Varzin blev købt, 1871 efter den franske Krig Slottet Friederichsruhe med den store Domaine Sachsenwald, 28000 Morgen Land, som Bismarck har gjort saa indbringende som muligt ved Opdyrkning og Plantninger. For den saakaldte „Bismarcksspende“ eller Indsamlingen til hans 70-aarige Fødselsdag 1. April 1885 købte han den 1830 afhændede Del af Schönhausen i Altmark, der udgør 2800 Morgen. Godserne Varzin, Sedlitz og Chorow angives til 30000 Morgen!

Dog har den karrige gamle ikke nænnet at læske sine Ildtilbedere, der bragte ham deres Hyldest paa det tyske Mekka, med en Drik eller et Bid Brød, t. E. 25. Marts 1895, hvilket nødte dem til at tage ind til Hamburg for at faa deres Hunger og Tørst stillet og indbragte ham en Del Skoser, selv i de tyske Blade.

En handlende i Kjøbenhavn havde faaet nogle Prøver paa Tømmer fra Bismarcks Skove og blev bagefter højlig overrasket ved at modtage en ikke ubetydelig Regning derpaa. Da han nægtede at betale, truede Bismarck ham med Sagsanlæggelse. Vi kende ikke Udfaldet.

Da han til 1. Oktober 1897 afskedigede sin meget dygtige danske *Skovrider Lange*, hvem han skyldte særdeles store Indtægter, men kun havde givet en meget lille Løn, vilde han afknappe ham 1500 Mark i hans Pension. Lange maatte anlægge Sag imod Bismarck; den blev gjort afhængig af hans Ed, men Bismarck døde, inden han kom til at aflægge Eden, saa at Lange formodentlig er bleven be-
dragen for sin Ret.

Bismarck var kun vant til at tage, ikke til at give. Han var ilde lidt i Berlin, hvor han bestandigt gjorde Vrøvl og Kvalm om sin Kommuneskat — skønt sine umaadelige Indtægter.

Foruden det store Attentat ved Niederwalds Monumentets Indvielse 27. og 28. September 1883 skete der to andre paa Bismarcks Liv: 7. Maj 1866 af Student Ferdinand Cohen, Stifsøn af den radikale Politiker og Forfatter Karl Blind, der affyrede ikke mindre end 5 Revolverskud imod ham, og 13. Juli 1874 i Kissingen af en katolsk Bødkersvend Kullmann.

Bismarcks uforsonlige Had mod sine Fjender viste sig i hans haardnakkede Forfølgelse af Grev Arnim og Professor Geffken i Hamburg, der i Tidsskriftet „Rundschau“ havde — imod Bismarcks Vilje — offentliggjort Kronprins Friederichs private Dagbøger, der indeholdt Ting, der vare Bismarck ubehagelige. Ubehageligt var det ogsaa for ham, at Caprivi 30. April 1891 meddelte den preussiske Landdag, at alle Kvitteringer for Anvendelsen af det rige Welferfond, de hannoverske Kongers Privatejendom, der var inddraget og af Bismarck mest brugt til Reptiliefond, vare brændte!

Han har været en dristig og hensynsløs Spiller, og de andre Staters Diplomater have været lidet snilde og forudseende lige over for ham. Uden at bekymre sig i mindste Maade om sin egen Overbevisning om Ret har han kun forfulgt sit Maal og brugt Øjeblikket, der fandtes at egne sig til at naa det. Derfor har han ofte fulgt helt modsatte Veje, idet han læmpede sig efter Forholdene, modsagt sig selv og handlet helt modsat sig selv. Saaledes har han i sine Taler 26. April 1849, 3. Decbr. 1850 og flere Gange meget stærkt dadlet og fordømt Slesvig-Holstenernes Oprør; 1863 antog han sig deres Sag, 1864 forkastede han den, 1865 var han enig med de preussiske Kronjurister om Kristian 9.s Ret som den eneste sande (NB. da den var afstaaet), 1866 gik han ind paa § 5, 1878 hævdede han den, altsammen, da han fandt det belejligt. Danmark brugte han som det første Trin paa Stigen. „Krigen med Danmark blev bragt os“, ytrede han i sin Tale til Slesvig-Holstenerne paa sin Fødselsdag 1. April 1895, og i sit Blad „Hamburger Nachrichten“ kaldte han ofte de Danske hadefuldt sine Fjender. Den, der har øvet Uret, hader stærkere den forurettede end omvendt. Det er Samvittighedens Røst, der minder.

Hans Erobrerpolitik har ikke blot udøst Strømme af Blod for at sætte Magt i Stedet for Ret og undertrykke andre Folk — Jærn- og Blodpolitikken —, men har ogsaa sat hele Evropa paa Krigsfod

i en uoverskuelig Fremtid, da Folkenes bedste Kræfter, Tid og Penge fortæres og spildes i Krigstjeneste, Krigsforberedelser og Krigsrustninger, medens Fredens ædlere Interesser trænges tilbage.

Den personlige Stemning mod ham i hans eget Land ytrede sig, da Magistraten i Berlin, hvem han ofte havde ærgret og fortrædiget ved Klager over sin for høje Beskatning, 14. Marts 1895 nægtede at lykønske ham til hans 80-aarige Fødselsdag 1. April, Majoriteten af Rigsdagen ligeledes 23. Marts, og Magistraten i Breslau afslog at ville optage ham som Æresmedlem! En Mand, der træder Retfærdighedens og Menneskelighedens første Bud under Fødder ved sin hensynsløse, jærnhaarde undertrykkende Magtpolitik, for hvem Humanitetens og Kristendommens Fordringer kun er latterligt „Gefühlsduselei“, der bringer Ulykke og Lidelse over Tusinder og atter Tusinder, kan indgyde Frygt, men aldrig sand Agtelse og Sympati!

BISMARCKS FÆRD OG BETYDNING.

Man troede i Evropa, at en Voldførselstid som Napoleons umulig kunde komme igen, da Staterne erobrede og opløstes og Fyrsterne fordreves, men Bismarck har kaldt den tilbage. Hensynsløs og samvittighedsløs har han ved „Tücke, Lüge, Raub und Mord“ med enestaaende Brutalitet gennemført sit Formaal, *Preussens Magt, hvorunder han skjulte sin egen* — ligesom Richelieu, skønt han ikke som denne — til sin store Skuffelse — formaaede at fastholde Magten til sin Død. Overfaldet paa Danmark 1864 var en „Schandthat“, efter de preussiske Kronjuristers egen Erklæring, og ligesaa Fordrivelsen 1866 af Kongen af Hannover, Kurfyrsten af Hessen-Kassel og Fyrsten af Nassau —, skønt de regerede med lige saa god Ret i deres Lande, som Kongen af Preussen i sit — med Rovet af deres Lande tillige med Hertugdømmerne og Frankfurt, skønt der ikke var Skygge af Ret til det mindste af det alt-sammen. Foruden Røveriet af mange Lande har han svejset Preussen og Tyskland sammen imod mange Tyskeres Vilje, behandlet mange Landmænd grusomt, som Welfer, Elsasser, Ultramontane eller Katholiker, og dog ingenlunde fuldbragt Tysklands Enhed, da han har udelukket 9 til 10 Millioner Tyske i de østerrigske Lande, for at Østerrig kunde holdes ude af det af ham dannede Tyskland og Preussen faa Overtaget deri. Mod Danske, Polakker og Franske har han gjort blodig Uret, han har hobet Ruiner paa Ruiner og ført Hundredtusinder til Slagterbænken. Det var derfor særdeles passende, at Slagterlavet i Berlin paa hans 80-aarige Fødselsdag

gjorde den forbryderske Slagtermester i det store til Æresmedlem af Slagterlavet, medens Magistraten i Breslau ved samme Lejlighed nægtede at optage ham som Æresmedlem.

Han har gjort Tyskland forhadet af alle dets Naboer og oppustet og ophidset Nationalhadet, der var i Begreb med at forsvinde efter Napoleons Voldførselstid, og derved beredt store Ulykker for Fremtiden. Uklogt var det af ham med jærnhaard Hensynsløshed og umættelig Rovbegærlighed at flytte Grænseskellene mellem Nationaliteterne og imod al Folkeret røve Nordslesvig fra Danmark og Lothringen fra Frankrig. „Vi vide, at vi ikke have Retten, men Magten dertil“, sagdes han 1866 at have ytret, da han fordrev de tyske Fyrster og tog deres Lande, og dermed brutalt udtalte sit ledende Princip. Men derved har han beredt Tyskland en usikker Fremtid. I den tyske Rigsdag sagde Moltke 16. Februar 1874: „Wir haben seit unserer glücklichen Kriegen an Achtung (?) überall, an Liebe nirgends gewonnen. Nach allen Seiten stossen wir auf das Misstrauen, das Deutschland, nachdem es mächtig geworden, in Zukunft ein unbequemer (!) Nachbar werden könne“ —. „Vi elskes af ingen og frygtes af alle. Vi maa staa med Geværet ved Foden i 50 Aar for at bevare, hvad vi have opnaaet.“ Det er „das böse Gewissen“, der udtales og tvinger Tyskland til bestandig at forøge sin Hær og Flaade og de andre Stater i Evropa, og særlig dem, det har krænket, til at forøge deres. De uhyre Rustninger have kostet Snese af Milliarder. *Militarismens Forbandelse hviler over Tyskland*, betynger det med Skatter og nøder det til anspænde al sin Kraft baade af Mennesker og Penge, medens Fredens Gerning, Videnskab og Kunst hensygnen. Tyskland er blevet en stor Kaserne, hvorfra bevæbnede Røvere kunne strømme ud for at øve Vold mod andre Folk og udplyndre dem i det belejlige Øjeblik. Og nu *Flaadeforøgelsen!!!* Tyske Historikere *forvanske Historien* for at forherlige den preussiske Røverpolitik, tyske lovlærde opfinde ny Fortolkninger for at *domfælde dem, de ville*. Det sædelige og religiøse Liv har ved Bismarck taget stor Skade. Ved Misbrug, Retsbrud og Vold har han *rokket Folkets Retsfølelse* paa det dybeste. Han har saaledes ved sit eget Eksempel givet Socialdemokratiet Vind i Sejlene, saa at det er kommet højt i Vejret. Tyskland har desuden Æren for frem for alle Lande at være *Majestætsfor nærmelsernes Land*.

Naar hertil kommer, at Folkefriheden næsten er tabt eller kun et Skin ved bestandige Tvangsforholdsregler, Knebellove og Presse-

tvang, at der hersker Mistænksomhed, Angiveri, Spioneri, Kryberi, mange raadne og vaklende Forhold, hvad har da det taalmodige, tyske Folk vundet? Dyrekøbt Storhed, bedrøvelig Lykke!

Et ringe Vederlag er den tyske *Selvovervurdering* i chauvinistisk Aand, eller som Treitsche siger: „Spott über die Gegner Preussens, Hochmuth gegen die französische Widersacher, einförmige Bewunderung“ (Bruno Bauer S. 286).

Eller den bedrøvelig flau Folkesang, der for Tiden bringer Tyskernes Begejstring til „überschwenglich“ at flyve højt op over Himlen:

Deutschland, Deutschland über alles
über alles in der Welt

Einigkeit und Recht und Freiheit
sind des Glückes Unterpfand.

Dette Makværk maa formodentlig hidrøre fra en Atheist, — Forfatteren angives at være Hoffmann von Fallersleben — siden at det „hellige“ Tyskland sættes „over alt i Verden“, altsaa over „den Herrn Gott im Himmel“, for hvem det dog kun er et „lidet velbehageligt“, aldeles forsvindende lidet Punkt i det store Verdensalt. Formastelige Tanke! Mærkeligt, at intet tænkende Menneske i Tyskland har løftet sin Røst imod saadant Nonsens og Galimathias!

Dernæst: skal „Enighed, Ret og Frihed“ være Pantet paa Tysklands Lykke, saa ser det just ikke allerbedst ud med dette Pant, denne Grundvold, hvorpaa Lykken skal hvile.

„Tyskheden er i Nedgang paa hele Linjen; den finder ringe Deltagelse uden for Tyskland“, bekender Germanisten Professor Hermann Pfister-Schwaighuser i Eisleben Zeitung 9. Nov. 1897.

Overalt mørke Skygger, man føler det fattige Aandsliv, den aandelige Armod og Sandheden af Ibsens Ord i hans Ballonbrev:

Just i Sejren bor Forliset,
Prøjersejren bli'r Prøjserriset.

Hvem er nærmest Ophavsmanden til alle disse Ulykker, til alle disse raadne Tilstande? Naar man undtager Tysklands Chauvinister og Bismarcks Ildtilbedere, ville alle indrømme, at det er ham, som man har kaldt „Løgnens Fader“. I Spanien har man kaldt den mørke Despot og fanatiske Katholik Filip 2, der bragte saa mange paa Baalet og Folket til et dybt Fald, for „el demonio del Mediodia“, „Sydens Djævel“. Om hvem der med Rette i den nyeste Tid kunde

kaldes „el demonio del Norte“, „Nordens Djævel“, derom vil der næppe være Tvivl. Paa Lemberg Theater blev Bismarck i Oktbr. 1898 fremstillet i en Operette af Suppé: „Djævlen paa Jorden“, hvor han i sidste Akt af Lucifer dømmes for et uendeligt Synderregister.

I Historien vil Bismarck komme til at staa som en meget mørk og uhyggelig Skikkelse med herostratisk Rygte. Selv har han følt det. En Aften paa Warzin, fortæller Bruno Bauer S. 310, klagede Bismarck over den liden Glæde, han havde haft af sin politiske Virksomhed: „Niemand liebe ihn deshalb; er habe Niemand dadurch glücklich gemacht, sich selbst nicht, auch Andere nicht — wohl aber Viele unglücklich. Ohne mich hätte es drei grosse Kriege nicht gegeben, wären achtzigtausend (!) Menschen nicht umgekommen, und Eltern, Brüder, Schwestern und Wittwen trauerten nicht! Das habe ich indessen, fuhr er fort, *mit Gott ausgemacht* (!!!). Aber Freude habe ich wenig oder gar keine gehabt von Allem, was ich gethan habe, dagegen *viel Verdruss, Sorge und Mühe*“.

Mon ikke fortjent Løn? Det Spørgsmaal opkaster han ikke, skønt det laa nær.

Siden 1871 har Tyskland stadig raabt paa sin *Fredskærlighed*. Mættet af Erobringerne fra de tre Krige, som det selv har fremkaldt, og hvorved det har opnaaet alt, hvad det *foreløbigt* vilde, trænger det til Ro for at fordøje Rovet. Der er nemlig mange indre Vanskeligheder og Forskelligheder i Stater og Folk, Religion og Sæder, Historie og Sprog, der drage til forskellige Sider og gøre det vanskeligt at holde det sammen og samle det til et hele. Men denne Fredskærlighed er kun Egenkærlighed. Man vil ikke bringe noget som helst Offer for at sone Brøden og Uretten, men holder som Røveren fast ved sit Bytte og vil grumme nødig og nødtvungen stige et Trin ned fra den Højde, hvortil man er klatret op med saa megen Hensynsløshed.

Med brutal Haardhed behandler man de undertrykte Folk. Fra Kolonierne i Afrika har der lydt forfærdelige Skildringer af de Grusomheder og Afskyeligheder, som Tysklands Repræsentanter dér begik, Doktor Peters, Assessor Wehlau, Plantageejer Schröder i Pangani og Guvernør Leist i Kamerun, hvis Uterligheder med Negerkvinder vare modbydelige. Dette værdige Firkløver, „disse tyske Hædersmænd“, vare den tyske Civilisations Bærere blandt de ulykkelige Negere. Om Wehlau skrev en Tysker i Kamerun 17. Marts 1893 i *Neue Deutsche Rundschau*: „Assessor Wehlau lod

ved Ildspasættelsen af Landsbyer i Bakoko Halsen skære over paa gamle Kvinder, Fanger dø af Sult eller i den glødende Hede snøre fast til Skibets Sider, saa at der gik Orm i de opsvulmede og blodunderløbne Lemmer; til sidst bleve de nedskudte som vilde Dyr“.

Negrene maa beundre Tyskerne og være glade ved den preussiske Dannelse! Egner et saadant Folk sig til at gaa i Spidsen for Civilisationen?

FOLKEMORDET I SØNDERJYLLAND.

Ogsaa inden for Danmarks Grænse har tysk Overgreb fundet Sted. I Juli 1896 hejsede Direktør Lohmann tysk Flag paa sin Villa paa Fanø, som han nødigt strøg, medens det straffes haardt med Bøder i Sønderjylland at hejse Dannebrog. Paa Bornholm trængte en Bande paa omtrent 40 Tyskere en Morgen Kl. 5 samme Sommer ind gennem Laagen i Hegnet om Hammershus Ruin, kastede Laasen bort og opførte sig uforskammet mod det stedlige Tilsyn, hvorpaa de brutale Helte, der ganske havde glempt, at de vare Gæster paa Øen, skyndsomst forsvandt og over Allinge ilede til Rønne for at komme af Sted paa eget Dampskib. Bismarcks værdige Sønner!

Tyskerne have intet lært og intet glempt, naar Talen er om Nordslesvig. Der er kun faa af dem, der give Sandheden Æren, saaledes som Professor Heinrich Thiersch i „die Deutsche Reichspartei“: „Preussen og Østerrig erklærede, at den danske Konge havde været den retmæssige Herre af Slesvig-Holsten og stempede deres eget Værk som en mod den svage øvet Voldsgerning, der ikke støttede sig til nogen Retsgrund, men paa den formentlige Erobringsret, en ny Periode af den napoleonske Voldførsel!“

Men de fleste gaa med Professor Adolf Wagner: „De Danske maa finde sig i den — af dem selv forskyldte, ved 1864 skabte Situation. En virkelig Adskillelse efter Nationaliteterne er ikke mulig (?). De Danske behandles *uendelig* mere humant og tolerant med Hensyn til deres Nationalitet, end de Danske 1850 og følgende Aar behandlede Tyskerne i Slesvig o. s. v.

Vi skulle kortelig betragte den *humane og tolerante Behandling af de Danske i Nordslesvig.*

I mange Henseender ere de næsten retsløse som iblandt Vilde. I det preussiske Vaaben staar der ogsaa to Vildmænd med Egeløv om Lænden og en *Kølle* i Haanden.

Man søger at kvæle enhver dansk Livsytring efter det meget bekvemme, elastiske Retsbegreb i den tyske Lovgivning: „Grober Unfug“: Man forfølger en privat Indsamling for en Livrente til Gustav Johannsen og Hustru, der indbragte over 22000 Kroner, og Redaktør Jessen m. fl. foruden Gustav Johannsen selv indstævnedes til Forhør for Amtsretten i Rødding 2. Juni 1898; men Gaardejer Kristian Lund maatte bøde 50 Mark for at have indsamlet, om hvilken Bøde det ugenert hed i Dommen, at den rigtignok var temmelig høj, men *ikke for høj efter Forholdene i Nordslesvig!* — Gendarmers edfæstede Vidnesbyrd vise sig for Retten at være falske, og dog dømmer Retten efter dem til Bøder, t. E. i Sagen om Sangen til Jessen i Brøns 19. Marts 1898, som en tysk Forsamling i Skærbæk havde faaet fat i og angivet. — Da Valgmenighedspræst Thomsen ved Juletræsfest 1898 i Bevtoft vilde bekende Troen og bede Fadervor, fo'r Gendarmen frem og raabte: „Im Namen des Regierungspräsidenten verbiete Ich Ihnen das; das ist eine kirchliche Handlung, und Ich will es nicht haben.“ — Brugen af det gamle historiske Navn *Sønderjylland* straffes med 6 Ugers Arrest som „grober Unfug“. Berømt er Sagen om Betydningen af Ordene: „*For en Ordens Skyld*“, som Flensborg Landsret — tværtimod en Erklæring fra Videnskabernes Selskab i København — nødvendig vilde have til at indeholde den Fornærmelse mod en tysk Embedsmand, at han vilde have en Orden, og gav Jessen og Simonsen hver en Maanedes Fængsel. Den med Dygtighed redigerede *danske Presse* er især Genstand for hadefuld Forfølgelse. Ikke blot lure de tyske Embedsmænd paa at finde de smaaligste Anledninger til at fortrædige den, t. E. „for en Ordens Skyld“, men der foregaar de besynderligste Ting, der langt uden for Tyskland vække den største Forargelse. I Byerne i Nordslesvig .er der — som man kunde vente — opstaaet en Del tyske Smudsblade, der redigeres af meget tve-tydige Personer, som t. E. den forløbne Oldenborger Strackerjan, og overdænge de danske Redaktører med plumpe, pøbelagtige Skældsord. Det er hændt flere Gange, at den dygtige og energiske Redaktør af „Flensborg Avis“, Jessen ved Sagsanlæggelse har — selv ved tysk Ret — faaet dem idømte betydelige Bøder, men at de ved direkte Ansøgning til Kejseren have faaet dem eftergivne. Dette stikker mærkelig af og danner en slaaende Modsæt-

ning til Fremfærden mod Jessen, der for nogle Aar siden fik sin Ansøgning til Kejseren afslaaet om at faa ti Maaneders Fængselsstraf forandret til Fæstningsarrest — en Fremfærd, som omtaltes af Blade som „Independance Belge“ paa en for den preussiske Retspleje meget haanlig Maade. Den er i høj Grad betegnende for den ophøjede preussiske Retsfølelse og den „germanische Sittlichkeit“ i det hele.

Ved offentlig Lejlighed 18. Jan. 1899 misbrugte den bekendte Landraad i Sønderborg med det næsten uudtalelige Navn Tschirschnitz sin Magtstilling til at besudle den danske Redaktør, Landdagsmand H. P. Hansen af Aabenraa med Beskyldningerne for betalt Agitation, „Højforræderi og Edsbrud“, og Hr. Strackerjan, der nylig har begyndt „Schleswigsche Grenzpost“ i Haderslev med 8000 Marks Hjælp af Köller o: den preussiske Statskasse, har senere fulgt dette Eksempel. Havde Hansen brugt lignende Udtryk om Landraaden, vilde det ganske sikkert have indbragt ham mindst et halvt Aars Fængsel.

Landretten i Flensborg dømte 30. Oktbr. 1899 forhenværende Redaktør af „Heimdal“ i Aabenraa Th. Petersen til 100 Marks Bøde, Sagens Omkostninger og Dommens Bekendtgørelse paa den Anklagedes Bekostning, fordi han efter Turen til Fyen i Juni i sit Blad havde meddelt en Ytring af en ondsindet Slagter Michelsen ved Landstigningen af de Danske i Sønderborg: „Hvis vi nu havde et Par Kanoner, saa kunde vi snart blive færdige med hele Rakket (eller Pakket)“. Herpaa anlagde — ikke Michelsen — men det offentlige (!) Sag imod Petersen for Fornærmelse imod Michelsen, der naturligvis nægtede at have sagt det, og skønt Petersen fremførte en Del paalidelige danske Mænd, Deltagere i Turen, der bestemt vidnede at have hørt de omtalte Ord af Michelsen, blev dog Sagen betragtet som ikke bevist, og Petersen dømt. Mon den ædle preussiske Retspleje havde været saa ivrig i at anlægge Sag og dømme saaledes, dersom Petersen havde været tysk og Michelsen dansk? Ved saadanne Ture opstilles Politivagt for at optegne Deltagernes Navne for at afskrække dem ved Frygt for Ubehageligheder.

Landsretten i Kiel dømte 7. Novbr. 1899 Redaktør Jessen i Flensborg til et halvt Aars Fængsel for at have fornærmet Medlemmerne af Flensborg Landsret i en Artikel i „Dansk Tidsskrift“, hvori han havde sagt om den preussiske Retspleje i Almindelighed: „Hvad der (ved Landsretterne) præsteres af Pedanteri, Spidsfindighed, Haardhed og Partiskhed, selv i upolitiske Sager, er det ikke let at

give nogen Forestilling om“. Professor Goos i Kjøbenhavn havde erklæret, at Jessens Ytringer ikke kunde anses for strafbare efter dansk Ret. Formanden i Landsretten sagde, at man havde tænkt paa at faa et Skøn fra det juridiske Fakultet i Kjøbenhavn, men at den preussiske Indenrigsminister havde erklæret, at det var umuligt at faa et *upartisk* Skøn. Landsretten fandt da paa den Udvej, at betragte Fornærmelsen som foregaaet i *Indlandet* (!) for at kunne dømme ham. Ogsaa en Kusk Ipsen i Løgum Kloster havde rejst Straffeandragende mod Jessen, skønt denne i Afhandlingen slet ikke havde nævnet ham, som han ikke kendte; men Stadsadvokaten i Flensborg havde skrevet til Flækkeforstanderen i Løgum Kloster, der havde kaldt Ipsen op til sig og opfordret ham til at underskrive et Straffeandragende mod Jessen. Saaledes lurder man altid paa de Danske for at bringe dem i Fortræd.

Bismarcks Magt- og Tvangspolitik, der hvilede paa *Statsegoismen* uden Hensyn til Ret, afløstes vel af Capravis mildere og humanere Styrelse. Men efter hans Fjærnelse i Slutningen af Oktbr. 1894 begyndte igen Bismarcks Tvangs- og Fortyskningspolitik under Nationalfanatikerens og Statsforguderens *v. Miquel* med forøget Kraft. Staten opkøber Landejendomme for at trænge de Danske ud. Foredragsforeninger erklæres for politiske for at hindre Kvinder i at deltage i dem, Landboforeningerne opløses, Forsamlingsbygningen „Frej“ i Kristiansfelt lukkes, Rekrutterne spredes i sydtyske Byer for at fortyskes, dansk Sprogundervisning i Hjemmene og danske Sange forbydes, ny trykkende Politiforordninger gives. Væ victis!

De danske *Frimenighedskirker* i Haderslev og Bovlund tilligemed Forsamlingshuset i Bollerslev bleve forbudte at bruges, og skønt Forbudet blev hævet af Overforvaltningen i Berlin, fandt dog de stedlige Myndigheder paa ny Paaskud til at lukke dem. De tyske Amtsforstandere benytte ret deres Stilling til at forfølge og fortrædige den danske Befolkning.

Ved Siden af er det kun Smaating, at danske Flag og Sange forbydes; at Borgmester Chemnitz i Haderslev 10. Juni 1894 udviste danske Skuespillere, blot fordi de vare danske, tværtimod Overforvaltningens Tilladelse til Theaterejeren, en flau Optræden, som de tyske Blade ikke holdt af at omtale; at en Gravkrans sendtes tilbage til Vejle, fordi der fandtes i den en rød og hvid Blomst; at Valgdistrikterne snedigt omlægges til Fordel for Tyskerne, den saakaldte *Valggeometri*, at berammede danske Forsamlinger og

Gudstjenester pludseligt forbydes, som Frimenighedspræst Povlsens i Forballum i Mjolden Sogn, skønt den preussiske Lovgivning hjemler Ret til at afholde kirkelige Møder til enhver Tid. Man søger at hindre Møder af Danske ved at true Gæstgiverne til ikke at afgive Lokaler med Berøvelsen af deres Privilegier (!).

Vi kunde forøge saadanne Eksempler paa uværdig Smaalighed i det uendelige, thi det tyske Synderegister i Sønderjylland er ikke let at udtømme.

Men det værste staar endnu tilbage. Under dansk Herredømme var der aldrig Tanke eller Tale om Fordanskning af Sydslesvig, end sige Holsten; ingen Udvisning eller Fængsling af politiske Grunde; tyske Børn undervistes i tyske Privatskoler midt i de danske Egne eller sendtes Syd paa for at opdrages; for politiske Udflugter til Holsten og Tyskland lagdes der ingen Hindring i Vejen. Nu er det helt anderledes, thi Tyskerne genere sig ikke. Straks 1864 indførtes med Tvang *tysk Skoleundervisning og tysk Gudstjeneste* i det blandede Mellemslesvig og de nordslesvigske Købstæder, og tysk Retssprog overalt, danske Privatskoler forbødes, og efterhaanden har man smuglet Tysk ind i *alle danske Landsby-skoler* lige op til Kongeaen, saa at der 17. Aug. 1871 blev 6 Timer daglig tysk Undervisning, 9. Marts 1878 14 og 1888, 18. Decbr. kun levnedes et Par danske Religionstimer, med hvilke intet kunde udrettes. Dette blev dog selv de tyske Præster i Nordslesvig for galt, og 77 i Tallet indgik de til Regeringen om flere danske Timer, men uden Følge. Fortyskningen skulde gaa sin Gang og har i den allersidste Tid faaet ny Flugt ved Udvidelsen af den tyske Religionsundervisning.

Hele Fortyskningsarbejdet sker med *Tvang*. Der er *Tvangsfortyskning* i Skolen og Kirken saa vel som for Retten og i Forvaltningen. Forældrene *tvinges* til at sende deres Børn i tysk Skole og *tvinges* til at unddrage dem dansk Privatundervisning, Børnene *tvinges* til at tale Tysk og til at møde til den tyske Prædiken i Kirken. Nu skulle de Danske snarest muligt med Tvang gøres til Tyskere, thi med al deres Pral frygte dog Tyskerne i deres „böse Gewissen“ det næste Opgør, da de vide sig hadede af alle deres Nabofolk i Evropa!

Endog i Legetimerne *tvinges* Børnene til under de tyske Ungdomslege at tale Tysk. Allerede nu kvæler den tyske Religionsundervisning den danske egentlig uden Forældrenes Samtykke, da det snedigt lægges saaledes til Rette, at det bliver en Byrde for

Børn og Forældre at kræve de danske Timer beholdte, saa at de lade sig afnøde deres Samtykke til udelukkende tysk Religionsundervisning. Lærerne forære Skolebørnene tyske Religionsbøger og tilbyde dem uden for Skoletiden Undervisning paa tysk i Religion. Af Frygt for Udvisning sige mange Forældre ja. Eftersom den danske Religionsundervisning drives, er det dog ingen saa stor Ulykke. Den preussiske Kultusminister Bosse havde efter sin Erklæring i Landdagen 25. Febr. 1899 ladet sig give det Svar af de tyske nordslesvigske Præster, „hvis tyske Sindelag er utvivlsomt“, at Børnene forstode Prædiken og Konfirmandundervisningen (hvorledes? de sagde ikke *godt!*“)

Overhyrden i Provinsen „Schleswig-Holstein“ Kaftan har smukt sagt, at „den nuværende danske Slægt maa omkomme i Ørkenen, inden vi komme ind i det forjættede Land.“ Denne gamle „Schleswig-Holsteiner“ har ogsaa gjort alt sit til at fremme Fortyskningen og dog ikke tilfredsstillet de fanatiske „Hjemmetyskere.“

„Itzeho Nachrichten“ vilde nylig have ham fjærnet, fordi han ikke ligefrem vilde være Bøddel for Nordslesvig, og der tænktes virkelig paa at faa den berygtede Præst Jakobsen i Skærbæk til Superintendent, men dette blev dog for galt for den slesvigske Præstestand, og 187 Præster ansøgte i Novbr. 1899 om at maatte beholde Kaftan.

Da Landdagsmand Hansen 8. Marts 1898 spurgte Minister Bosse om Grunden til Forbudet mod *dansk Privatundervisning*, svarede han kun, at den var en Følge af den „tysk-fjendtlige Agitation“. Saaledes kalde Tyskerne almindelig „nødtvungen Nødværge for dansk Sprog og Folkelighed.“

Søge danske Forældre at hjælpe paa Modersmaalet ved at sende deres konfirmerede Børn til *danske Efterskoler eller Højskoler*, trues de med høj Mulkt og Tab af Forældreretten til at tage dem bort, for at de ikke skulle udsættes for den Fare, „at blive gjorte fremmede for *deres Nationalitet!!!*“ Den tyske Chauvinist og dansk-fjendtlige Amtsdommer Hahn i Nordborg har endog vovet den Ytring, at „deres sædelige Vel sættes i Fare ved de danske Skolers fanatiserende, sjæleforgiftende Indflydelse.“

Et Regeringsreskript af 12. Marts 1898 paalægger alle preussiske Embedsmænd og Skolelærere i Grænsedistrikterne med blandet Sprog at arbejde paa Fortyskningen, t. E. ved Oprettelsen af *Stationer for tyske Sygeplejersker eller tyske Diakonisser* for at

styrke den tyske National- og preussiske Statsbevidsthed, tysk Oplysning og tysk Kultur!

De Danske, sige Tyskerne, kunne godt forstaa dansk Religionsundervisning uden danske Sprogtimer. Hvorfor lød da i sin Tid de hjerteskræende Klager over den skiftende danske Gudstjeneste i Mellemslesvig, der talte Dansk selv efter de „argeste“ Tyskeres Sprogkort? Da kunde de Dansktalende ikke forstaa det danske Kirke- og Bibelsprog, nu i den tyske Tid kunne de uden videre forstaa det. Hvad der er i Sandhed i Gaar, er Løgn i Dag, og omvendt. Det kommer an paa, hvad der passer i det tyske Kram, der med nationalt Hovmod og med Vold søger at udrydde alt dansk Sindelag og Sprog. De Lærere, der have været de ivrigste i Fortyskningens Tjeneste, faa *Ekstrapengebelønninger!!!*

Naar de danske Børn i Skolerne af Lærerne *tvinges* til at synge: „Ich bin *ein* Preusse“, synge de som oftest: „Ich bin *kein* Preusse.“ Da en Slesvig-Holstener klagede derover paa Rigsdagen, bemærkedes der, at det samme kunde man ofte høre i den tyske Hær. Kan man undre sig over, at Børnene ikke ynde Undertrykkelses sproget, desuden det raaeste og haardeste af alle germanske, med de modbydelige og afskyelige karakteristiske hvislende Slangelyde, med de mange hæslige Ord, som Flegel, Hundsvott, Lump, Scheusal, Schuft, Schweinigel, Spitzbube s. a., der enten slet ikke eller kun ufuldkomment lade sig oversætte paa Dansk.

I over 1000 Aar var Sydslesvig, i over 400 Aar Holsten under Danmark, uden at der skete noget Forsøg paa at indføre dansk Sprog; nu skal hele Nordslesvig med Vold fortyskes! Uden at blinke sagde den tyske Mikkell (Miquel) til Fr. v. Jessen 26. Jan. 1899: „Ingen har tænkt paa at *forbyde* Nordslesvigerne at tale eller dyrke deres Modersmaal (!!). Ligeledes Køller i en Tale i Theatret i Haderslev 9. Jan. 1899: „Vi ville ikke fortrænge det danske Sprog eller den danske Gudstjeneste, og naar Agitationsbladene sige det, saa er det Løgn“. Hvem er saa Løgneren?

Med det *danske Kirkesprog* gaar det som med Skolesproget, kun efter Sagens Natur langsommere. I Sogne, hvor tyske „Eindringlinge“ — der gives ikke noget tilsvarende Ord paa Dansk — faa Indpas, som Gendarmer, tyske Embedsmænd eller Landmænd og Haandværkere, forstaa de snart at faa det alt for villige Konsistorium i Kiel til at tillade Indførelsen af tysk Prædiken engang maanedlig eller hveranden Søndag og det ofte tværtimod de danske Kirkeældstes Ønske som i Marts 1900 i Hygum. Saaledes smug-

les tysk Gudstjeneste ind i Kirkerne, i den Hensigt at skulle blive eneherkende. 1864 var der 1. Jan. dansk Gudstjeneste i 162 Kirker, efter Krigen dansk Kirkesprog i 121 Kirker, 1. Jan. 1899 kun i 53!!! Sagen støttes selvfølgelig af de tyske Præster, der som tyskdannede i høj Grad generes af at skulle prædike paa Dansk. Det er utrolige Ting, man kan faa at høre i Kirkerne i det nordlige Sønderjylland: „Jesus stod op af *Grøften* (Gruft, Graven); med *glad* (glad) Hjærte“; *bonne* (Bonde); *dummere* (Dommere); gaa paa Gravens *brætter* (Bred); han ligger paa sin *Bare* (Baare); Moderen blev reven *af* (fra) Barnet og Hustruen *af* Mandens Side; *stopper eders Sokker* (standser eders Sukke); Herren opløfte sit *Asen* (Aasyn); og ved en Præsteindsættelse: „I hafe ønsket en godt Præst; nu hafe I faaet en *Satan*“ (saadan) o. s. v. Kan saadan Gudstjeneste blive opbyggelig, mon ikke snarere forargelig og latterlig?

Synodeberetningen fra Tønder 1899 indeholder saadanne Mærkværdigheder som: Omkostningerne *bedrage* (betragen, beløbe) 10 á 12 Mark; *Mellemstien* i Kirken; man *stifter* (anbringer) et malet Kirkevindue; *træde fra* sit Embede; *ogsaa ikke* (auch nicht, heller ikke) o. s. v.

Hertil svarer den gennemgaaende ligesaa tankeløse som meningsløse Forvanskning af alle danske *Stednavne*: Apenrade for Aabenraa, Sonderburg for Sønderborg, Behrendorf for Bjærndrup, Hadersleben, Bollersleben, Dingleben for Haderslev, Bollerslev, Tinglev; Lillienstrasse for Lillegade, Mohrkirch, Rabenkirchen for Maarkær, Ravnkær, Schausende, Skovsende, Schuby, Skovby, Sonnenschau, Sønderskov, Eksempler, der kunde forøges i det uendelige, men vel kunne være tilstrækkelige. Det tyske Postvæsen gør Vanskelighed med at besørge Breve med de rigtige danske Navne og forlange de tyske radbrækkede.

„Die christliche Welt“ tilstaar, „at Trangen til tysk Gudstjeneste i Landsognene ikke er stor, da Hjemmetyskerne tale det danske Sprog eller ere godt bekendte med det. Tysk i Skolen er et Brud paa den gamle slesvigske Lovgivning, hvorefter Undervisnings sproget i Skolen skulde være det samme som Prædiken i Kirken. Sprogtvangen nu gaar langt ud over de Danskes i Halvtredserne. Lærerne ere ukyndige i det danske Sprog. Den tyske Forening terroriserer Befolkningen. „Der maa tages fat paa Danskerne med Jærnnæve“, sagde en Kandidat ved sidste Landdagsvalg. Den danske Presse er langt overlegen baade i journalistisk Dygtighed og især i Kendskab til vor Historie.“

Det indskærpes Præsterne, at efterkomme Anmodninger om Festgudstjenester paa Keiserens Fødselsdag, ja endog paa Oprørsfesten! *Oprørskirken i Isted*, til hvilken der længe har været Indsamling uden synderlig Fremgang, kan vel næppe være bestemt til Tak for Nederlaget, Oprørerne dér lede, men maatte vel formodentlig fornuftigvis være en Bodskirke, for at udtrykke Anger over Deltagelse i Oprøret, og Sorg over, at alle schleswig-holsteinske Forhaabninger bleve skuffede.

Uklarheden med Hensyn til denne Kirkes Betydning hæves ikke ved den Tale, som Slesvigs højærværdige Superintendent Kaftan 25. Juli 1900 holdt ved Grundstenens Nedlæggelse til „*Mindeskirken ved Isted*“, da man endelig var kommen saa vidt efter mange Aars Anstrængelser og Paakaldelse af den slesvig-holstenske Patriotisme, der kun havde vist sig lidet villig til at bidrage til Kirken. En Mængde Mennesker, deriblandt en Del slesvig-holstenske Veteraner, havde givet Møde ved denne forargelige Parodi paa en kirkelig Højtidelighed. Hr. Kaftan var aabenbart forlegen og ængstelig ved at behandle sin Tekst, som han havde valgt af Salomos Ordsprog: „En „*Retfærdigs*“ Ihukommelse er til Velsignelse, men de „*Ugudeliges*“ Navn skal raadne“; thi næppe kunde han have valgt nogen uheldigere, naar de menederske Slesvig-Holstenere skulde fremstilles som de „retfærdige“, hvis Ihukommelse ere til Velsignelse, thi deres Navn er forlængst raadnet. Det hjælper ikke, at han derefter udtalte: „Vore Fædre kæmpede ikke i Utroskab, men i Troskab“, thi alle vide, at det er en løgnagtig Forvanskning af Historien, ligesaa usand, som naar han tilføjede, at Kirken tillige skulde staa som en Tak; thi „fast indføjjet i Hohenzollernes Rige er vort Land blevet, *hvad der var vor Ungdoms Længsel*“. Den smidige Prælat ved som gammel „Schleswig-Holsteiner“ alt for godt, at det er en ren og skær Usandhed, at Længselen var efter at blive indlemmet som Provins i Preussen. Naar han endelig slutter med, at Kirken skal staa som et Løfte om, „at vi ville grunde vort Folks Liv i Tingenes dybeste Grund, i Gud“, er det kun en hyklersk Frase, naar man ser hen til Voldsregimentet i Nordslesvig, som han selv er med til at udøve. (Se Højreblad 1900, No. 38, 21. Sept.).

Man har tillagt Hr. Kaftan den Mening, at det var et stort Misgreb, at det danske Nordslesvig blev indlemmet i Preussen og det tyske Rige. I saa Fald maa det indrømmes, at hans Samvittighed ikke besværes ved at udtale Længselen efter Forening med Preussen baade lige over for Slesvigholstenerne og de danske Nordslesvigere!

Nordslesvigske Lærere sendes til Tønder og Segeberg for at lære bedre Tysk. Kunde efter de anførte Prøver ikke de tyske Præster i Nordslesvig trænge til at sendes til Danmark for at gennemgaa et Kursus i Dansk? Kunde dertil ikke passende og rigtigt anvendes en lille Del af de store Summer, der lige stik imod bevilges paa den preussiske Finanslov — i Aar forhøjet til 600,000 Mark med Hensyn til Nordslesvig — til Fortyskning af Posen og Nordslesvig? Man fremmer i Stedet for paa alle Maader *Salget af danske Ejendomme til Tyskere*, for at den brave danske Befolkning efterhaanden skal trænges bort fra den Egn, der har været dens Forfædres Hjemsted fra umindelige Tider. Det hadefulde og lidet sandfærdige Bismarckblad „Hamburger Nachrichten“ kalder det 13. Maj 1899 *Fordanskning af tysk Jord*, at Danske ikke tvinges til at sælge deres Jord til Tyskere, og foreslaar, at der oprettes obligatoriske tyske Efterskoler, at der gives Statsmidler til tyske Landmænd til Køb af danske Ejendomme, at der stiftes tyske Banker, at der føres skarp Kontrol med Protestbladene, at danske Børn ikke maa sendes til Danmark i Ferier eller paa Skoler, at Danske som preussiske Soldater anbringes i Byerne nede i Tyskland for at fortyskes, at ingen Breve med danske Stednavne bleve besørgede af Posten o. s. v. Forunderlig Raahed gennem hele den tyske Kampmaade! Den pansrede Næve!

MASSEUDVISNINGERNE.

Hvad der har vakt størst Opsigt og Forargelse i Slutningen af 19. Aarhundrede efter Kristi Fødsel, ikke blot i Tyskland, men i hele den civiliserede Verden, ere de *brutale, samvittighedsløse Masseudvisninger*, der siden Hr. v. Köller er bleven Regeringspræsident i Provinsen Schleswig-Holstein, have fundet Sted i Nordslesvig. Ernst Matthias von Köller, født 8. Juli 1841 i Kantreck, blev 1881 Medlem af Rigsdagen, vandt Kejserens Naade ved sin hensynsløse Kamp mod „Omvæltningepartierne“ og blev 1889 Understatssekretær i Elsass-Lothringen. Tidligere var der udvist enkelte, især danske Undersaatte, som man fandt „lästig“, et meget elastisk preussisk Begreb, der despotisk og vilkaarlig kan anvendes uden nogen som helst Begrundelse; Vedkommende maa inden kort Frist — sædvanlig 24 Timer — være over Grænsen, forladende Virksomhed, Hus, Ejendom, Familie og alt. Naar de danske Optanters*) Sønner melde sig til preussisk Krigstjeneste, blive de afviste og — udviste!

Større Barbari kan næppe tænkes. Hos de Gamle var Landsforvisning nærmest efter Dødsstraffen. Her anvendes den mod fredelige Borgere, der intet havde forbrudt, men blot vare Danske og vare fundne „misliebige“ paa Grund af, at de vare mistænkte for dansk Sindelag. Det gik nu særligt ud over de danske *Tjenestefolk*, som der paastodes vare indkaldte for at forstærke Agitationen og danne Enklaver (imellem Danske?). En Modsigelse var det, at de kunde blive, saa snart de toge Tjeneste hos Tyskere. Meningen var, at man vilde straffe deres dansksindede Husbonde ved at berøve dem de uskyldige Karle og Piger, der slet intet havde forbrudt.

*) Inden 16. November 1870 danske Undersaatte.

Det var „for Smed at rette Bager“, en ondsindet Behandling af de Danske for at *odelægge deres Velfærd*, Trusel om et nyt Rædselsregimente, da der skete en vilkaarlig, inappellabel Masseudvisning under Köller, der sagde, at han for enhver Pris vilde skaffe Ro (Gravens?) og i et Aar udjog omtrent 600 Personer. Her gik Regeringen revolutionært til Værks, Befolkningen konservativt; den holdt paa sin bestaaende Ret. Det var at stille Tingene paa Hovedet: den preussiske Regering revolutionær!

Man talte spottende om *landsforrædersk Malkning af Køer og Strigling af Heste!* Det var atter den gamle Historie om Ulven, der beskylder Lammet for at have plumret Vandet. Men den tyske Forening for Nordslesvig med dens fanatiske Formand, Landsretsdommer Schwartz i Flensborg, sendte Takketelegram til Köller for hans energiske Forholdsregler imod en „ustyrlig Agitation“.

„Norddeutsche allgemeine Zeitung“ priste Udvisningerne — midt i den dybeste Fred — som en national Daad, medens den 30. August 1870 havde hylet over Trochus Udjagelse af de „uskyldige“ Tyskere af Paris — midt under Krigen.

„Vi vil beholde, hvad vi have“ (røvet), sagde Hr. v. Köller og opfordrede Nordslesvigerne til at udlevere deres sidste Vaaben, Pressen, men han fik Svar som fortjent, blandt andet i et Digt i „Flensborg Av.“ 15. Jan. 1899, der mindede om Karthagernes Skæbne, da de havde ladet sig lokke til at udlevere deres Vaaben til Romerne. Og Preusserne ville netop gærne spille Romernes Rolle, baade med Vold og Troløshed.

Naar Köller i sin Tale kaldte Schleswig-Holstein „Kejserens op-højede Gemalindes Fødeland“, da er det en fuldstændig Vildfarelse. Kejserinde Augusta Viktoria er født 1858, altsaa 10 Aar efter, at hendes Bedstefader Forræderen Hertug Kristian og hele Familien hovedkulds havde maattet flygte fra Augustenborg!

De utroligste Anledninger blive benyttede til Udvisningerne. En ung Mand blev udvist, fordi hans Fader i mange Aar havde havt en Husholderske, hvis Broder havde været til Stede ved et dansk Møde. Den ansete Grosserer Outzen i Haderslev blev udvist, fordi han foretrak ikke at købe hos tyske Købmænd og ikke at lade sig barbere af en tysk Barber! Landraad Mauve i Haderslev, en bekendt tysk Agitator, lod i Marts 1899 Enkefru Grove i Kol-snap Kro indtrængende advare om ikke at give Plads til et Møde af de danske Foredragsforeninger for Nustrup og flere Sogne, da Følgerne ikke vilde udeblive. Da hun havde danske Undersaatter

til Slægtninge, maatte hun frabede sig Mødet. Saadanne Advarsler ere senere blevne hyppige. Havde den Bonde i Sydslesvig ikke Ret, der sagde: „I den danske Tid havde vi Pungen lukket og Munden aaben, nu Pungen aaben og Munden lukket“?

Dr. Mauve i Haderslev — en lille Bismarck uden Spor af „Gefühlsduselei“ — var den egentlige Ophavsmand til Undervisningerne.

Den Haardhed, ja Brutalitæt, hvormed den „pansrede Næve“ har brugt sig i Masseundervisninger — man har snart kaldt den „Køllepolitik“, snart „Bøllepolitik“, snart „Gassenjungenpolitik“, stemmede lidet med Preussens Værdighed og vakte en Del Opsigt og Røre i Tyskland selv. Dr. Barth, Medlem af den frisindede Forening og Redaktør af Ugeskriftet „Die Nation“, ytrede 8. Oktbr. 1898 om „Vanheldet med Fortyskningsarbejdet i Nordslesvig“: „De Danskes Had mod Tyskerne er blevet stærkere ved Tvangsmidlerne, Afskaffelsen af Sproget i Almueskolerne, Vanskeliggørelsen af Privatundervisningen, Lukken i sidste Øjeblik af to Kirker, der ere bygte for deres egne Penge o. s. v. Uretfærdigheden og Haardheden gør stor Skade“, Han misbilligede i høj Grad „den glade Fest for Køller med Øl, Musik, Taler, Fakkeltog i Anledning af Skade, Uddrivelse og Sønderrivelse af Familiebaand.

Professor i Historien *Hans Delbrück* i Berlin kalder i „Preussische Jahrbücher“ Udvisningerne, „himmelraabende“. Hvad Danskerne i sin Tid gjorde, hvorved de vakte det daværende tyske Folks „Entrüstung“, er kun „Børneleg“ mod den Voldsomhed, hvormed vi nu regere hint Landskab; en Brutalitæt, der gør os til en Afsky for den oplyste Verden!“

Blade, som „Hamburger Nachrichten“ og Berlinerbladet „Die neuesten Nachrichten“ opløftede i deres „Entrüstung“ et stort Hyl og forlangte Delbrück afsat fra sit Embede; men den frisindede „Kieler Zeitung“ siger 29. Septbr. 1899 misbilligende om Udvisningerne: „Naar vi ikke forstaa at vinde Danskerne ved en retfærdig, forstandig Politik, saa vil det endnu langt mindre lykkes os at omvende dem til Tyskheden ved Frygtens lave Bevæggrund og ved Indgreb i Familielivets nærmeste Baand“. „Vi sige, hvad vi holde for rigtigt. Derfra have vi ikke ladet os rokke et helt Liv igennem, om *Hundekoblets Tuden* end blev hundrede Gange stærkere“.

Delbrück blev virkelig sat under Anklage, og Disciplinærretten dømte ham 25. Marts 1899 til en Irettesættelse og 500 Mark Bøde (for at have sagt Sandheden!) Dette kan dog ikke forundre i en Stat, hvor i September 1899 to Regeringspræsidenter og 18 Land-

raader bleve satte paa Vartpenge (∴ afskedigede) for at have stemt imod Regeringens Kanallovforslag!

Ogsaa den juridiske Professor *Friedrich Paulsen* og den theologiske Professor *Julius Kaftan* i Berlin, begge fødte i Sønderjylland, beklagede Udvisningerne. Den første var ærlig nok til at udtale, at i hans nordfrisisk Hjemland var der aldrig sket noget Forsøg paa at indføre Dansk, og til bittert at beklage det sørgelige Træk, at Hadet imellem Nationerne i det 19. Aarhundrede vokser saa frodigt; (hvem har Skylden?). Men begge ere de enige med Stortyskerne i, at der ikke er noget at gøre ved, at Slesvigerne politisk høre til Tyskland. Tærningen er *uforanderlig* falden over deres Skæbne.

I en Audiens 26. Januar 1899 sagde Finansminister Miquel til Frants v. Jessen: „Disse Folk vare indkaldte for at forøge de urolige Elementer.“ „Men at vi skulde forhindre en fredelig Bonde deroppe i at antage danske Tjenestefolk, der selv forholde sig rolige — gar keine Rede! Slesvig-Holsten er en Flænge (Riss), som Historien har hidført, idet den samtidig har skabt en Tingenes Orden, der nu engang er *uigenkaldelig* (!) Vi ønske et godt og venskabeligt Forhold mellem de to Nationer, der have saa mange Interesser tilfælles. Ingen har tænkt paa at forbyde Nordslesvigerne at tale eller dyrke deres Modersmaal (!!!) Men de maa sandelig ogsaa lære Tysk. Det vilde de Danske ogsaa forlange, hvis det var dem, der havde en fremmed Nationalitet at regere.“ (Naar forlangte de Danske det af Friser, Sydslesvigerne og Holstenere?)

Ved Interpellationen af Dr. Barth i den *preussiske Landdag* 25. Januar 1899 om Udvisningerne faldt der ikke et eneste Ord fra Ministrene om Statens Pligt, om Ligeberettigelse af Folkeligheden, om Ærespligt, men derimod saa mange flere om Statens og Folkeegenkærlighedens Ret. Man hørte mærkelige Udtalelser. Kultusminister Bosse mente, at der var „Fare“ i Nordslesvig, men at Tyskland var stærkt nok til taale Dansk i nogle Landsbyer paa Grænsen, naar det blot ikke lød i Skolerne, og at *de danske Børn ikke havde lidt den mindste Overlast* som Følge af Sprogdekretet 1888!!! Miquel kaldte til Fr. v. Jessens store Forbavselse i en Samtale Forholdsreglerne i Slesvig „den allerstørste Mildhed“ og paastod her, at Nordslesvigerne tidligere havde talt Tysk (!) og været gode Slesvigholstenere; og Indenrigsminister Recke klagede over de mange unge, der søge til de danske Højskoler og om Preussens *Selvopholdelsesdrift* (!). Det er blevet Mode i Tyskland at kalde en Ting det modsatte af hvad den er, eller gøre sort til hvidt.

Lidt mere Retsfølelse gjorde sig dog gældende ved Interpellationen af *Gustav Johannsen* i den tyske Rigsdag 17. og 18. Febr. 1899. Ministrene ytrede sig ikke her, da de havde fjærnet sig inden Forhandlingen, bestridende Rigsdagens Ret til at behandle Sagen som udelukkende preussisk. Her lød mange skarpe frisindede Ytringer „om himmelraabende Uretfærdighed i Udvisningerne og mod Forældrene, det uretfærdige i Sprogtvangen, i Sprogforordningen af 1888, i ikke engang at ville indrømme to Timer ugæntlig til dansk Undervisning i Skolerne, det mindre smagfulde i at triumfere med Fakkeltog for Köller over de udviste Karle o.s.v. Men de fleste nægtede, at man vilde berøve de Danske deres Modersmaal. En Dr. Lehr, der var ligesaa „leer“ paa Sagkundskab som paa Sandhedskærlighed, kom med den vovede Paastand, at *Dansk slet ikke var disse Menneskers Sprog*. „Det danske Voldsherredømme har forsøgt at give dette urgermanske Folk et dansk Anstrøg og indføre Højdansk. Naar man nu træder op imod dette ikke berettigede foregivne (!) Modersmaal, og vender tilbage til det oprindelige (!) hjemlige (!) tyske, kan der ikke være Tale om Berøvelse af Modersmaalet, Men naar de *Herskaber* ville tale Dansk, saa ville vi min Gud ikke formene dem det.“ (Ja, naar det først er udryddet!) Man faar altsaa at vide; at Sønderjyderne altid have været tyske, og at Dansk er indsmuglet (!). I Overensstemmelse hermed erklærede den forstokkede Stockmann, at Almueskolen ikke har Plads for *fremmede* Sprog (Dansk?), og under haanlig Latter, at Köller var den allerpopulæreste Mand!

Under almindelig Munterhed lød fra den welfiske Baron Hodenburg det i Hannover gængse Omkvæd: widdenwiddewit, wär'n wir nur den Preussen quitt,“ og den ivrige Slesvigholstener Tiedemann, før Politimester i Flensborg, nu Regeringspræsident i Posen, erklærede al Forfølgelse og Udryddelse af det danske Sprog for Løgn, og dog maatte indrømme, at Tillischs Sprogforordning havde brudt den tyske Modstand fra 40ne og lammet den i 50ne, og havde hjulpet det Danske til dets Ret og atter ladet det komme frem, hvor det fandtes.

Medens den frisindede Lenzmann 18. Febr. erklærede den danske Agitation i Nordslesvig for lovlig, fordømte Udvisningerne, fordi de rettes mod Folkets lovlige Brug af Forenings- og Forsamlingsretten, misbilligede Undertrykkelsen af Sproget og Forældrenes Opdragelsesret og dadlede, at Landraaden i Sønderborg lader Gendarmer føre Tilsyn med Bryllupper, vare hans Ytringer om den

politiske Stilling dog saa højpreussiske som de andres: „Vi taale ikke, at om end kun en Tommes Bredde af denne Grænse rives fra os. . . Dersom danske Agitatorer virkelig havde det forfængelige Haab og den Overtro, at de nogen Sinde (!) kunde tilbagevinde en *Tommes Bredde* af Tyskland for Danmark, da er denne Overtro saa *taabelig*, at man ikke behøver at værges sig imod den og allermindst behøver at bruge Urettens Midler imod den. Den er saa ligefrem en frugtesløs Færd, som aldrig i Evighed kan føre til noget, da Nordslesvig tilhører os for „*evig og altid!*“

Ogsaa Prof. Hänel fra Kiel — skønt han var imod Sprogsvangen — udtalte, at det tyske Herredømmes Ukrænkelighed deroppe er en fastslaaet Grundsætning, lige saa sikkert, som at *Solen staar paa Firmamentet!*

Ved Siden af de Røster, der stemplede Behandlingen af Nordslesvig som ulovlig, en Skam for det tyske Folk, og desuden aabenbar Grund til Misfornøjelsen, lød som en Røst fra Graven — gamle Bismarcks — ogsaa Herbert Bismarcks kyniske: „Jeg spørger ikke om Ret eller Uret, men om Rigets Interesse“. „Magten er det eneste brugelige Middel. Tyskland er mæt, men dets Grænser ere ukrænkelige (men andre Folks?). Vi maa anvende Magtmidlerne med *Retfærdighed* (!) for med Held at imødegaa fjendtlige Agitationer, der utvivlsomt og ligefrem forfølge det Maal at løsrive Dele af Tyskland“. Om Artikel 5 ytrede han: „Det lønnede sig ikke at sætte det, der den Gang var vundet, *paa Spil* i en Krig med Frankrig. Artikel 5 var saa *forsigtig* affattet, at Distrikterne ikke vare begrænsede. Havde man *kunnet* eller *villet* opfylde Traktaten snart, kunde man lige saa godt ladet afstemme i et Distrikt paa 10 som paa 50 Kvadratmil. Men man kunde ikke enes om, hvor Grænselinien skulde drages, Det blev udnyttet af vor *snilde* Politik for at afvente en Konstellation, der gjorde det muligt helt at *fjerne* denne Paragraf. Man maa være taknemlig for at denne *Ubekvemmelighed* (!) blev fjærnet. Danskerne have aldrig havt noget Retskrav, da de ikke vare blandt de Parter, der sluttede Traktaten . . . for dem var ethvert Haab svundet, saa snart Artikel 5 var hævet ved den ny Traktat af 1878 imellem Østerrig og Preussen“ o. s. v. Det var ganske i gamle Bismarcks Aand!

En anden fanatisk Modstander af alt Dansk, Grev Otto Julius Moltke, født 1843 paa Grønholt i Svansø, havde i Landdagen talt hadefulde Ord mod de Danske om Udvisningerne. Han er Brodersøn af den loyale Karl Moltke, Sønnesøns Søn af Adam Gottlob

Moltke til Bregentved og Slægtning af Feltmarschal Helmuth Moltke (26. Okt. 1800—1891, 24. April), der ved sin Afsked fra dansk Tjeneste for at gaa i preussisk lovede altid at skulle mindes, hvad Danmark havde gjort for ham, bl. a. ved Friplads paa Landkadet-akademiet, men siden kun tænkte paa at gøre det alt ondt, hvilket ses af hans udkomne Skrifter, og 29. Juni 1864 fra den ødelagte Skanse No. 9 ved Dybbøl udtalte sin Haan over, at „Hannemann løb ved Arnkielsøre“.

Nogle af de smukkeste og sandeste Ord faldt fra Socialdemokraten Liebknecht, der beklagede det store Had imellem Broderfolk og mindede om Friederich Wilhelm 4.s Ytring: „Hadet mellem Danske og Tyske er en af Aarhundredets største Galskaber“. Lov og Ret trædes under Fødder, naar Børnene skulle lære Religion i det Modersmaal, der ikke er blevet lært dem. I Svejts leve Tyske, Franske, Italienerne fredelig sammen, og i Rhinlandene have de Franske efterladt gode Minder. Den forfærdelige Raahed har sin Grund i det slavisk-preussiske *Junkerherredømme!*“

Selv Hänel havde fremhævet Udvisningerne som Embedsmisbrug, retsstridig Tvang og Uklogskab. Det var „afsindigt Pjæt“, at Dansk ikke var Nordslesvigernes Modersmaal. Den preussiske Politik har i de sidste ti Aar spillet Fallit. Det berygtede Sprogreskript fra 1888 var et fuldt, hensynsløst og raat Brud med den hidtilværende Tradition. Ikke engang to Timers Sprogundervisning i Skolerne vilde man indrømme Danskerne. Der var meget større Sprogtvang end under det danske Regimente“.

Polakken von Glebocki sluttede denne mærkelige Forhandling med de Ord: „I det lovlige Forsvar for Modersmaal og Nationalitet er det bedste Vaaben Udholdenhed, parret med Ro, i Tillid til at det, som Skaberen har skabt, maa og vil sejre over det, som en øjeblikkelig *Døgnpolitik* vil skabe og opnaa“.

Det er første Gang, at den tyske „*Folkesamvittighed*“ har begyndt at røre sig og udtalt sig offentlig gennem Folkets bedste Mænd om den skete Uret. Man begynder dog at finde det barbarisk, at et Folk, der vil gælde for Kulturfolk, behandler et lille dygtigt, besindigt og lovlydigt Folk i en dansk Landsdel, der kun ved Vold, Løgn og Svig er blevet indlemmet i Preussen, med Overmod, modbydelig Underfundighed og Hjærteløshed og undertrykker dets Modersmaal og Folkeliv, Aands- og Hjærteliv baade i Skolen, Kirken og Familien, blot fordi det vil være dansk og med lovlige Midler værge sin nationale Ret.

Kan Tyskland ikke være saa højhjærtet eller blot ærligt og retfærdigt at holde det givne Løfte om at give Slip paa et lille Stykke Land, beboet af Frænder og uden Betydning for dets Størhed og Magt, saa skulde det dog kunne lade dem i Fred i Stedet for at fortrædige, forfølge og hidse dem som en Flok Skadedyr!

Af Regeringen og det preussiske Junkervæsen er aabenbart intet at haabe; deres Grundsætning er Bismarcks: „Magt for Ret“. Hellere end der maatte times det af Gud benaadede tyske Folk noget saa forsmædeligt, som at give Slip paa noget af Rovet fra 1864, maa hele den danske Befolkning i Nordslesvig gaa aandelig og timelig til Grunde!

En sørgelig Følge af det Köllerske Uvæsen er den tiltagende Retsusikkerhed i Nordslesvig, navnlig de forfærdelige *Sædelighedsforbrydelser*. Naar Politiets fornemste Opgave er at fortrædige en rolig og lovtro Befolkning i at bruge og udøve de naturligste Menneskerettigheder, som Brugen af Modersmaalet; naar det stiller mandstærkt ved de uskyldigste Folkemøder for at lytte til hvert Ord, der bliver sagt; naar det gaar paa Jagt efter danske Sange og Dannebrogssflag; naar det er optaget af at gaa fra Hus til Hus for at optegne, hvem der i deres Tjeneste har danske Undersaatter, der kunne udjages, hvem, der er Medlem af denne eller hin danske Forening, har været ved dette eller hint Møde eller deltaget i denne eller hin festlige Sammenkomst Nord eller Syd for Grænsen, for at fortrædige dem; naar de gennemrage Høkeres Varelager for om muligt at finde Kopper eller Pibehoveder med det danske Flag; saa har Politiet nok at gøre med at værne om *den preussiske Stats truede Sikkerhed*, med alle disse — Latterligheder, til at den skulde have Tid til at værne om *Personernes*, skønt Gud ved, at der er nok af Politi og Gendarmer paa Færde. De tyske Vagabonder vide god Besked med, at Politiet i Nordslesvig er optaget af at udspejde og trække for Domstolene hæderlige, bosiddende danske Mænd og udjage fredelige, danske Arbejdere, der afløses af indvandrede Tyskere, ofte Folk af den tvivlsomste Art. Blodige Slagsmaal, morderske Overfald, Voldtægtsforsøg høre til Dagens Orden. Om Aftenen tør ingen Kvinder færdes paa Vejene, hvor det vrimler med tyske Landstrygere og raa Forbrydere, hvis Frækhed endog gaar saa vidt, at de om Dagen trænge ind i Husene, hvor Kvinder ere alene hjemme og udsatte for deres Uterligheder og raa sanselige Tilnærmelser. Selv smaa Piger ere hvert Øjeblik blevne overfaldne og voldtagne, hvorom Retsforhandlingerne stadig vidne. I frisk

Minde er *det forfærdelige Lystmord paa en stakkels lille fattig Pige* ved Nordborg paa Als, der ved højlys Dag samlede Aks paa Marken, et Mord saa grueligt, at man næppe finder dets Lige blandt Whitechapel-Morderens rædselsfuldeste og modbydeligste Ugerninger. Hele Egnen er slaaet med Skræk; Kvinder tør hverken være alene hjemme eller færdes uden Ledsagelse midt paa Dagen. En uudholdelig Tilstand!

Sædvanlig undgaa Landevejspakket og Forbryderne Politiet, der har saa meget andet at tage vare. Men hviler ikke Ansvaret paa det *Köllerske Tvangsregimente, der har saa meget paa sin Samvittighed?* Mon ikke Hr. v. Köller burde lægge Mærke til et Ord af en Tysker, rigtignok ikke af hans høje Stand, der nylig ved et Møde dernede frimodig ytrede, at han ikke kunde møde en Dansker uden — *Skamrødme!*

Lige over for et saadant *Folkemord* savner man sørgeligt den Voldgiftsret, som Folkenes sædelige Bevidsthed og Sans med voksende Styrke kræver. Paa Afvæbningskonferencen i Haag forhandles om Oprettelsen af en fast Voldgiftsdomstol, men den tyske Professor Zorn erklærede sig 9. Juni 1899 „paafaldende energisk“ mod samme som uforenelig med Monarkens Suverænitet og Nationens Selvstændighed. „En Konge af Guds Naade kunde ikke tænke paa at afstaa en væsentlig Del af sin Suverænitet, nemlig Retten til at lede Nationens Optræden i kritiske Tider“. — Altsaa: Den tyske Kejser vilde ikke forpligte sig til at bøje sig for Kendelsen af Dommere, som han ikke havde udnævnt, i Spørgsmaal, som endnu ikke ere opstaaede.

Den preussiske Politik er klart udtrykt i Bismarcks Udtalelse i 1866: „*Vi vide, at vi ikke have Ret, men vi have Magten, og vi bruge den*“, en Grundsætning, der er højst ubehagelig og farlig for andre Folk. Man har den meget karakteristiske Anekdote om Frederik 2., den saakaldte store, at han paa et af sine Felttog spurgte en af sine Generaler — saa vidt mindes Ziethen — fra hvilken Tid en gammel Borg oppe i Bjærgene kunde skrive sig, og da denne mente „fra Næverettens Tid“, sagde Kongen i skarp Tone: „Har han da afskaffet den?“

Statssekretær Grev Bülow sagde 11. Decbr. 1899 i Rigsdagen om Flaadeforøgelsen: „Med Tysklands absolut fredelige(?) Politik kan der kun være Tale om Forsvar. Der findes i Verden megen Misundelse (Had?) imod os. I næste Aarhundrede vil Tyskland enten blive *Hammer* eller *Ambolt*.“ Det klang ikke absolut fredeligt! Da

næste Dag Grev Limburg-Stirum ytrede hadefuldt om England, at det tog alt, hvad det endnu ikke havde, og forfulgte denne sin Røverpolitik under Religionens og Civilisationens Flag, hørte man pludselig under *stor Munterhed* Babels Røst: „Akkurat lige som hos os!“

Militarismen bærer sine bitre Frugter, og de tyske Officerers Optræden i Tyskland selv er ofte højst brutal mod civile. I frisk Minde er Løjtnant Brüsewitz Daad i Oktbr. 1896, da han paa et Traktørsted i Karlsruhe med Sabelen anfaldt og nedstødte en Mekanikus Siepman, fordi denne efter hans Paastand havde stødt mod hans Stol. For dette Mord slap Brüsewitz med en læmpelig Straf og fik snart Resten eftergivet. Preussisk Militarisme! Og nylig Prins Prosper Arensberg, der paa den raaeste Maade mishandlede og dræbte sin Tjener i Sydafrika!

Hjemmetyskerne ere ofte mest hadefulde.

De smaa tyske Blade i Nordslesvig føre en meget simpel Polemik. De gø som smaa arrige Hunde og udtømme deres Ondskab gennem plumpe Skældsord, som de danske Blade ikke finde det værd at paaagte, da de ikke ville røre ved Smuds. Den Slags „deutsche Blumenlese“ er et tarveligt Vidnesbyrd om Udgivernes „germanische Bildung.“

En af de værste og meget hadefulde Hjemmetyskere er den berygtede Fortysker Jakobsen, Præst i Skærbæk, eller som han skriver det „Scherrebeck“, Søn af en forhenværende dansk Præst i Starup ved Haderslev.

Den danske Menighed i Skærbæk valgte ham i den Tro, at han var dansk, men følte sig snart sørgelig skuffet, da han viste sig som Danskhedens mest forbitrede og fanatiske Fjende. Ved allehaande Midler har han med en Energi, der var en bedre Sag værdig, søgt at trænge Danskheden tilbage og danne en hel tysk Koloni i Skærbæk. Da Schwartz som Amtsdommer i Løgumkloster 10. Novbr. 1885 havde stiftet en tysk Forening for at beskytte de „stakkels forfulgte og betrængte“ tyske „Eindringlinge“ i Nordslesvig, hvilede Jacobsen ikke, før han 18. Novbr. 1890 i Toftlund fik stiftet en lignende til at udbrede Tyskheden. Formand for denne er en Overlærer Macke i Haderslev, en „Eindringling“ af Brandenburger, der har opfundet tyske Folkemøder paa Knivsbjærg ved Gjenner, en Efterabelse af de danske Møder paa Skamling, og nu søger at tromme alle Slags Tyskere derhen. Her rejser man et Bismarcks-taarn for at forherlige Landets Røver, ligesom et Mindesmærke om

ham paa Skærsbjerg ved Kværn i Angel, der skal gøre samme Gavn i Syden, men det gaar ligesom med Oprørskirken i Isted: Tyskerne ville ikke lukke Pungen op, da der mangler sand Begejstring, som Had ikke kan erstatte. Intet bliver færdigt, og Hr. Mackes iltre Bestræbelser „Mackwerk“.

Pastor Jakobsens Opfindsomhed har været stor og ytret sig paa mange Omraader, der just ikke kunne kaldes præstelige. Paa hyppige Rejser i Tyskland har han søgt at faa fat i tyske Penge, hvormed han har grundet en *tysk Kreditbank* i Skærbæk for at skaffe Tyskerne Midler til at opkøbe danske Ejendomme ligesom „Nybyggerforeningen i Rødding“, i den Hensigt at danne tyske Kolonier og fortrænge den danske Befolkning — ligesom Regeringen med sit Reptiliefond, der 17. Marts 1900 forøgedes til 600,000 Mark, efter Finansminister Miquels Udtalelse i Landdagen, „at det var nødvendigt for den danske Agitation“ (∴ den preussiske Undertrykkelse). Jakobsen har ogsaa oprettet *tysk Væverskole* og *Farveri*, for at trække tyske Arbejdere til Skærbæk og danne en tysk Koloni, hvilket ogsaa foreløbig er lykkedes ham; en *tysk Badeanstalt* Lakolk paa Romø og Dampskibsforbindelse dermed o.s.v. Om denne Guds Mands Sindelag, der som indfødt kender Landet og Folket, vidner hans Tale i Slesvig 22. Febr. 1900: „Der maa sørges for, at den „grusomme“ danske Agitation forsvinder saa hurtig som muligt (!). Det er nødvendigt, at de Bestræbelser i Nordgrænselandet, som gaa ud paa at styrke Tyskheden, finde den mest hensynsløse (!) Understøttelse paa alle Omraader, ved Post-, Jærnbane-, Skole-, Kirke-, og Kommunalembedsmænd. Han forstaar ikke, at nogen Religionsundervisning endnu meddeles i et *fremmed* Sprog (∴ dansk), og at der kun holdes *tysk* Gudstjeneste i Kirkerne paa et begrænset Antal Søndage.“ Præsten, „Folkemorderen“, som man vilde have til Biskop i Slesvig! Hvor træffende er ikke den gamle Indskrift over Petridøren i Slesvig Domkirke, som nylig til Tyskernes Ærgrelse blev læst af deres egen Prof. Haupt saaledes: „Fordriv du mig Tyskeren, Verdens vanvittige Tyran, og kald de Folk tilbage, der dyrke St. Peter i Fromhed“.

I et Møde af „Alldeutscher Verband“ i Hamburg sagde Jakobsen 30. August 1899: „Vi Tyskere i Norden kæmpe den Dag i Dag en haard (!) Kamp for vor Tyskhed. Saa kom den dybt forhaanede (!), af os højt elskede (!) Köller og lagde Danskerne Næven paa Nakken og raabte til dem: Tilbage! Det altyske Forbund har først grebet ind med virksom Haand, og vi haabe, at den endelige

Sejrens Dag kommer for det havomslyngede (!) Slesvig-Holsten“. Det vil sige: Sejrens Krans vil atter først være vunden, naar den danske Befolkning i Slesvig ved Hjælp af den tyske pansrede Næve er bleven overbevist om, at den er tysk og aldrig har været andet!

Landraad Mauve undsaa sig ikke for at sige ved et tysk Vælgermøde i Kristiansfelt 28. Maj 1898: „Danskerne tilbage, Tyskerne fremad! Kamp er ingen Sinde en Fornøjelse, især er vor tyske Nation ikke indtagen for at stride(!). Kampen er paatvungen os(!)“. Og „Elmshorner Nachrichten“ paastaar brutalt: „Danskerne ere dog kun Gæster og taalte!“

Forgæves have de dygtige og energiske Mænd, som de Danske i Nordslesvig have sendt til den preussiske Landdag og den tyske Rigsdag, som *Kryger, Ahlmann, Junggren, Gustav Johannsen, H. P. Hansen*, varetaget deres Vælgeres Tarv og søgt at aabne Tyskernes Øjne for de grove Misbrug. Gustav Johannsen, født 1840 i Gunneby ved Slien i Angel, afskedigedes som Lærer af Tyskerne, grundlagde derpaa og redigerede „Flensborg Avis“ 1869 til 1881, da han blev valgt til Rigsdagsmand for 2. Kreds, Flensborg—Aabenraa, siden 1886 i Haderslev—Sønderborg. Han er nu eneste dansk Repræsentant i Rigsdagen, takket være den snedige tyske „Valggeometri“ eller for de Danske uheldige Omlægning af Valgkredsene. Det er ingenlunde let — selv for en saa udmærket Mand — at staa alene i Kampen mod Hundreder af ophidsede Modstandere og blive Genstand for cimbriske Hyl, Beskyldning for Landsforræderi og næsten Haandgribeligheder, som H. P. Hansen i Landdagen 1899. Han er en af de dygtige Mænd, der er fremstaaet i Folket selv; thi det har maattet hjælpe sig selv siden 1864, da det blev forladt af den danske Embedsstand, ved kraftig Sammenslutning i Foreninger over hele Landet, som *Vælger-, Sprog-, Skole-, Foredrags- og Landboforeninger*.

Da Dr. Georg Brandes for nylig begyndte sit Foredrag i Budapest med de Ord: „Det tyske Sprog er ikke Deres Yndlingsprog, og heller ikke mit; men det er det Sprog, hvori vi lettest forstaa hinanden,“ faldt en Del tyske Blade over ham, t. E. Berliner Tageblatt, Kölner Zeitung, Hamburger Nachrichten, Leipziger Neueste Nachrichten o. s. v., og i tysk Overmod overdængede de ham med Uartigheder: „Hvem, der ikke ynder vort Sprog, skal ikke betjene sig deraf!“ Lykkelige Dage vilde oprinde for Nordslesvig, dersom *disse Ord gjaldt der!* Brandes svarede: „Gid de tyske Myndig-

heder i Nordslesvig vilde nøjes med den Erklæring, at Dansk og ikke Tysk var Folkets Yndlingsprog, og for øvrigt lade vort stakels Sprog i Fred“. Men der har Tonen rigtignok en ganske anden Lyd!

Udvisningerne betyde: Naar nogle af Statens Borgere ikke ville give Afkald paa at bruge deres lovlige Rettigheder, saa skulle andre, der slet ikke have gjort noget, bøde derfor og straffes haardt for de andres Egensindighed!

Under saadan Mishandling gaar Landet tilbage: Sønderborg Amt havde 1867 34,551 Indbyggere, 1899 kun 31,928. Man maa tænke paa Sokrates' Ytring om de 30 Tyranner, der jøge Athens Borgere i Landflygtighed: „Den Hyrde, som saa sin Hjord formindskes Dag for Dag og ikke vilde tilstaa, at han vogtede Hjorden slet, vilde mangle Oprigtighed, og det samme mangler en Statsstyrer, som ser Borgernes Tal tage af og dog vil nægte, at han er en slet Hersker.“ Skulde det være rent umuligt for Tyskerne at faa Øjnene op for Sandhed og Ret, og for den tyske Kejser at fjærne en af de hæsligste Pletter, der hæfter ved „der grosse Grosvater, der grosse Kajser Wilhelm der grosse!“

Sønderjylland er Danskhedens Bolværk; det er et afskaaret Lem af det danske Folkelegeme, der ikke maa fortyskes, om end Kampen bliver sejt. Jærn- og Blodpolitikens „Magt er Ret“ har udøst Strømme af Blod, voldt uendelig sand og dyb Hjærtesorg og saaet en Dragesæd, hvis Følger ingen kan beregne.

SLUTNING.

Blændede og berusede af Sejren ere Tyskerne saa forhædede mod Sandheden og saa hensynsløse mod andre Folks Ret, at de betragte hin oprørende Voldshandling med at tage Nord-slesvig uden *historisk, folkelig, sproglig* eller *nogen som helst Ret* som en Afslutning af en tusindaarig Kamp, der skal gælde for *definitiv* eller *varig* (saaledes Prof. Schäfer i Tübingen). Man hører stadig Udtryk derom, som *uadskillelig, bestandig, uigenkaldelig, uforanderlig* og *evig*. Det synes formasteligt at udfordre Skæbnen og Straffen ved saadanne Ord. „I en for Tyskland ulykkelig Krig, sagde Bismarck 1887 i Rigsdagen, vilde Slesvig gaa tabt for det“. Historien har ikke kendt eller vil faa at kende noget jordisk Rige som *evigt*. De største Verdensriger, langt større end det tyske, ere faldne i Grus, og det vil ogsaa ske med dette. Og det vil ske saa meget snarere, med jo mere Hovmod Magten misbruges. Dertil fristes den særlig, mod hvem den har gjort blodig Uret. Det er en Forbandelse, der følger med „das böse Gewissen“, der fuldt vel føler og ved, at det danske Sønderjylland er Tysklands Akilleshæl og mulig kan blive en Pind til dets Ligkiste.

Naar Opgørets store Dag — et nyt Jena — kommer, ville de atten Armeekorpser ikke kunne hjælpe, men Tyskland vil komme til at græde Blod over de „Schandthaten“ af Bismarck, som det nu ophøjer, lovpriser og forguder. Det vil falde som Huset, der er bygget paa Sand, og dets Fald vil blive stort.

Der er nemlig en *Nemesis* i Historien, eller med andre Ord: *en retfærdig, guddommelig Verdensstyrelse*. Straffen er allerede kommet over dem, der have havt Del i det sørgelige Drama 1864, paa een nær!

Schleswig-Holsteinerne have lidt den store Skuffelse at komme under den preussiske Korporalstok og kunne nu kun klage: „Unbedingst besser unter Dänemark!“

Augustenborgeren fik Forræderens Løn, blev skubbet til Side og døde foragtet i Landflygtighed.

Østerrig, der havde ladet sig narre til at gaa Preussens Ærinde, blev sparket ud af Tyskland og bidrog imod sin Vilje væsentlig til at grundlægge sin Fjende Preussens Overmagt; ikke at tale om de mærkelige, sørgelige Begivenheder senere i Kejserhuset med Kronprins Rudolf og Kejserinden.

Beust, der paa Londonkonferencen optraadte som Danmarks bitre Fjende og gjorde alt sit til at forstyrre den foreslaede Deling af Slesvig, blev pludselig afskediget 6. Novbr. 1871 som østerrigsk Minister og 1882 som Gesandt i Paris paa Grund af sine Intriger med de franske Chauvinister og døde 26. Oktbr. 1886 i Glemsel paa Slottet Altenberg ved Wien.

Louis Napoleon, der havde leflet med Bismarck om Kompensation mod at ofre Danmark og indrømme Preussen Hertugdømmerne og troløst havde svigtet Danmarks Sag, da England opfordrede til at optræde aktivt, blev fangen, styrtet og døde i Landflygtighed i England paa Chislehurst 9. Januar 1873. — *England* selv maa nu bøde og bløde i Sydafrika.

Alexander 2., der havde ladet sig daare af Bismarck og svigtet Ruslands Traditioner mod Danmark, fik en ynkelig Ende ved Attentatet 1. Marts 1881.

Bismarck selv led det værste, der kunde times ham, nødtvungen at miste Magten og i mange Aar at leve fjærnet fra denne, der var hans Liv, hans et og alt, dømt til Uvirksomhed, hævnlysten spyende Gift og Galde indtil sin Død 31. Juli 1898, til Dels imod sit eget Værk.

Preussen staar tilbage. Skulde det undgaa Historiens Nemesis for alle sine „Schandthaten“, sin ved „Tücke, Lüge, Raub und Mord“ opstyltede Magt, sin brutale Undertrykkelse af andre Folk, hadet som det med Rette er af alle sine Naboer, overmodig og pralende, frem for alt rovgærrig indtil Overmættelse, blot tænkende paa Forøgelse af sin Hær, Flaade og Krigsmateriel, paa Kaserner, fyldte med Røvere, beredte til at styrte sig over dets Naboer, det er: *paa Krig og Blodsudgydelse*; under alt dette glemmende sit eget Ordsprog:

Jeder Teufel regiert zu seiner Zeit.

INDHOLD.

	Side
Preussens Udvidelse	5
Tysk Historieskrivning	18
Schleswig-Holsteinismen	25
Krigen 1864	34
Preussens Sejr over Østerrig	39
Paragraf 5	45
Krigen med Frankrig og Bismarcks Afsked	48
Bismarck i Ro (?)	54
Bismarcks Færd og Betydning	59
Folkemordet i Sønderjylland	64
Masseudvisningerne	74
Slutning	87



